

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

INDBYDELSESSKRIFT

til

Afgangsprøverne og Aarsprøven

i

Frederiksborg lærde Skole 1873.

Af

G. Berg,
Skolens Rektor.

Indhold: 1. Lidt om Asiens Literatur.
2. Skoleefterretninger.

Frederiksborg.

Trykt i Chr. Hansons Officin.

1873.

I.

Lidt om den asiatiske Literatur, især i Fortiden.

China S. 3. — Ægypten S. 16. — Assyrien og Babylonien S. 20. —
Arierne S. 24. — Perserne S. 26. — Inderne S. 38.

Πάντα δοκιμάζετε· τὸ καλὸν κατέχετε
Prøver Alt; holder fast paa det gode.

Paulus.

[Da jeg for en fem seks Aar siden stræbte at skaffe mig et nøjere Kjendskab til det, der var skrevet af nyere Forskere om de asiatiske Folks Skrifteegn, gjorde jeg det til Regel efterhaanden tillige at sætte mig ind i hvert Folks særegne Literatur, saavidt saadant kunde ske i Hovedsagen gjennem Oversættelser i de evropæiske Sprog og ved Hjælp af lærde Specialisters Undersøgelser om dette eller hint Folks aandelige Liv. Det er Resultatet af disse smaa Studier, som jeg har sammenfattet paa de efterfølgende Blade*), hvor Hovedvanskeligheden laa i, at alt skulde siges meget kort, men tillige meget tydeligt, skjønt Stoffet var saa overordentlig forskjelligartet og indholdsrigt.

Jeg har nemlig tænkt mig, at en eller anden Historielærer nu, da den nye femte og sjette Klasse kan anvende mere Tid paa Historien end tidligere, kunde ønske at have en lille Bog som den efterfølgende, hvortil han kunde henvise under sit Foredrag angaaende de asiatiske Forhold, der jo i vor Tid synes at kræve nogen større almindelig Opmærksomhed end der forhen er skænket dem i Skolerne.

Jeg har undtagelsesvis henvist til de nyere lærde, hvis Arbejder jeg har benyttet paa dette eller hint Sted. De, som fornemmelig have været mine Førere, ere Bazin, Brugsch, Davis, Chr. Lassen, Max Müller, begge Rawlinson, Rougé, Schott, Spiegel, Westergaard og H. Wütke. De nyere Værker over den almindelige Literaturhistorie have ikke ydet mig sønderlig Hjælp. Det nyeste og mest ansete af Joh. Scherr synes mig med Hensyn til det Afsnit, jeg har behandlet, at være for meget deklamatorisk og for lidet historisk.

Det var bestemt, at Fortsættelsen af ABC'ens Historie skulde optages i Programmet for iaar, men en meget uliterær Aarsag, som jeg ikke var Herre over, hindrede Optagelsen. Jeg bemærker dette for deres Skyld, hvem jeg havde lovet Fortsættelsen af dette lille Skrift.]

*) Da det optagne udgjør fem Ark, turde jeg ikke denne Gang lade Stykket om den øvrige semitiske Literatur følge med.

I.

China.

1. Medens Kulturfolkene i Nildalen og ved Evfrat og Tigris allerede havde udspillet deres Roller før Christi Fødsel, har derimod det Folk, som fra Nordvest stege ned til den frugtbare Slette mellem Hoangho og Jantsekjang og der endnu tidligere en Assyrierne og maaske ligesaa tidlig som Ægypterne traadte ud af Naturlivets Vildhed og Ubundenhed, bevaret sig og sine Institutioner indtil vore Dage, og vi kunne der blive kjendte med en Literatur, der i Ælde kan stilles ved Siden af den, der er overleveret os gennem Hieroglyfer og Kileskrift. Naar vi tænke paa, at der her møder os et Folk, som i Tal udgjør næsten en tredie Del af hele Menneskeslægten, og som i Aartusinder har været samlet under én Hersker, om end Oprør og Krig til visse Tider stillede Rigets forskjellige Dele fjendtlig mod hverandre, saa er det værd at søge efter, hvad det var for en Magt, der har havt en saadan Livskraft, at den har kunnet sammenholde i saa mange Aarhundreder et Landomraade, der i Størrelse overgaar hele Evropa. Andre Stater, der ere grundlagte ved enkeltes overlegne Aandsevner og Magt, og hvis Tilværelse er fortsat ved visse Klassers eller Familiers arvelige Indflydelse, have aldrig kunnet opnaa en saa vedvarende Bestaaen. Medens Frihed og Lighed er det Løsen, hvorunder den nye Tid i Evropa vil samle Folkene til en lykkelig Tilværelse, er

det derimod et Naturprincip, Familieforholdet, hvorpaa hele det politiske System i China støtter sig. Afhængighed og Lydighed, som Børns imod Forældre, vare de Begreber, hvis Fastholden og alsidige Udvikling Chineserne skyldte deres Storhed. Det er disse Grundsætningers Indflydelse paa den nationale Aand og Bevidsthed, der er Hovedaarsagen til, at China holder den største Befolkning sammen i Verden. Ved Opdragelsen og Skolen og gennem hele Livet indskjærpes Lydighed og Ærbødighed i en uafbrudt Række fra den ene Ende af Samfundet til den anden, idet Systemet begynder med Børns Forhold til deres Forældre, fortsættes gennem de yngres til de ældre, de uoplystes til de oplyste og ender med Folkets til dets Beherskere. Chinesernes ufortrødne og utrættelige Flid, og som Følge deraf store Velstand, deres uovervindelige Kjærlighed til deres Fædreland og Overbevisningen om, at kun deres Land er stort, at kun deres Hersker er det Pligt at lyde, vise paa den ene Side Systemets velgjørende Indflydelse og store Magt over Gemytterne, paa den anden Side røbe de en Barnligheds Tilstand hos Indvaanerne, der vel kan være gunstig for Eneherskeren, men let hemmer Aandens alsidige Udvikling til Frihed og Fuldkommenhed hos det enkelte Individ, som hos hele Nationen.

Ligesom Grækenland og Rom bleve Folkenes Lærere i Vesten, saaledes indtog Chineseren og Hindueren den samme Stilling i Østen. Sprog og Skrift, Religion og Statsforfatning, Videnskab og Kunst ere fra dem bragte hen til de fleste asiatiske Lande i Syd, Nord og Øst.

I Landet mellem Hoangho og Jantsekjang virkede mellem tre og to tusinde Aar før vor Tidsregning det chinesiske Kulturlivs Grundlæggere Fohi, Hoanghi og Jao. Den under dem herskende patriarkalske Levevis ordnedes efterhaanden sammen til et monarkisk System, hvor Landets forskjellige Smaafyrster traadte i et Vasalforhold til et enkelt Overhoved. Til disse Tider henlægges flere af

de Folkeviser, hvoraf Rester, som vi straks skulle se, ere bevarede. Historien fortæller, at Kejserne, der indsaa, hvor stor Betydning Folkevisen havde til Erkjendelsen af Folkets Ønsker og Tilbøjeligheder i Rigets forskjellige Dele, paalagde Underkongerne eller Vasallerne, naar de indfandt sig i Hovedstaden, at medbringe de mest bekjendte Viser i deres Provinser, hvoraf der saa skete et Udvalg, eftersom de tiltalte Magthaverne. Disse Sange opbevaredes¹⁾ af det offentlige og bleve regelmæssig afsungne ved festlige Leiligheder.

2. Omtrent paa den Tid, da Pythagoras levede i Storgrækenland, fremstod i China i Lu i den nuværende Provins Shantung den Mand, der ikke blot blev Lærer i den Statsindretning, der har holdt sig lige til vor Tid, men ogsaa med Rette betragtes som den chinesiske Literaturs Fader. *Kong-futse* (Confucius) eller *Kong-tse*²⁾ fødtes 550 f. Chr. Riget var paa den Tid i mange smaa Lensfyrsters Hænder, medens Kejserens Magt kun var ringe. Hertil kom et stærkt Sædernes Førfald. Kongtse hørte til en fornem Familie i en af disse Smaastater og overtog i sin kraftigste

1) Skriftens Opfindelse henlægges nemlig allerede til hine foromtalt halvmythiske Kajsere. Den chinesiske Skrift er Tegnskrift, der har udviklet sig af en Billedskrift ligesom de ægyptiske Hieroglyfer. Denne den chinesiske Skrifs ejendommelige Beskaffenhed har havt og har stor Indflydelse paa Literaturværkers lette Udbredelse over hele det store Rige. Thi medens Talesprogene i Syd og Nord ere saa afvigende fra hverandre, at de forskjellige Provinsers Indvaanere ikke kunne forstaa hinanden mundtlig, læse de dog og fatte fuldkommen hinandens Mening paa Papiret, idet hver læser Skriftegnene i sit Sprog, ganske paa samme Maade, som de arabiske Taltegn skrives ens over hele Europa, men læses meget forskjellig. Tallet 22 læses af en Franskmænd *vingt deux*, af en Italiener *venti due*, af en i Peking *uhr-shi-ühr*, af en i Kanton *i-shæp-i*. — I de ældste Tider benyttede Chineserne «Knude-skrift», *Kieï-sheng*, eller Qvippo, s. ABCens Historie S. 6 o. 19.

2) Hans Familienavn var Tshungni. Kongfutse var en Hæders Titel.

Alder Statsemeder, men paa Grund af sin hensynsløse Fri-modighed overfor Lensfyrsternes og Hoffolkernes fordærvelige Færd blev han i den Grad Gjenstand for Had, at han af Mistvivl om at kunne udrette noget for Samtiden ganske trak sig tilbage til Privatlivet, hvor han tilbragte sin Tid med at opsøge og bearbejde Fortidens bedste skriftlige Mindesmærker og havde en Kreds af udvalgte Disciple om sig, som han ved Samtaler og Meddelelser søgte at paavirke saaledes, at han gennem dem kunde forberede en bedre Fremtid. Han var Sædelærer og henvendte sig som saadan ikke mindre til Hjertet end til Forstanden, hvad mange af hans aforistiske Udtalelser vise. Som Samfundets Gjenføder og Ordner opstillede han egentlig ikke nogen ny Lære, men sigtede og forklarede, hvad han havde samlet af det, som «de vise Forfædre» havde efterladt gennem Skik og Vedtægt og i skriftlige Optegnelser.

3. Fortidens aandelige Skatte, saaledes som Kongtse og hans nærmeste Disciple have efterladt os dem, og Kongtses egne Værker gjælde som kanoniske, som «Kings», «Bøgerne», «Skriften», hvilke enhver dannet Chineser skal være fortrolig med. De vigtigste ere:

*Shi-king*¹⁾ eller de hellige Sanges Bog, 331 korte Sange eller Ode, som Kongtse udvalgte blandt flere end tre tusinde. Skjønt de overvejende ere lyriske, gaar der dog en didaktisk Tone gennem de fleste. Saare sjældent fremtræder det episke i Skildring af heroiske Handlinger, da dette vilde være i Strid med Afhængigheds- og Lydigheds-Principet. Naar man, om og gennem Oversættelser, læser disse nationale Sange, hvoraf nogle naa op til det syttende Aarhundrede før vor Tidsregning, forbavses man over det Kulturtriu, som China allerede da maa have indtaget. Desværre er den Aand, der træder os imøde fra disse Folkesange, forlængst veget bort fra den chinesiske

¹⁾ *Shi* betyder Vers.

Nation. Snart udtales Glæde over Livet og Opfordring til Selskabelighed, snart skildres Livets Sorger og den fattiges Lidelser, men snart tager Sangen en mere praktisk Retning og skildrer Fyrsters Pligter og Fejl, Statens Ulykker, Krigerens Færd, eller der opfordres til hellig Vandel og til Ærefrygt for Lovene, snart forherliges Fortidens store Mænd. Disse Sange ere simple Hjerteudgydelser, hvori Tankegangen og Sproget ofte trænge til Forklaring. Eftertiden har derfor ogsaa efterhaanden ledsaget dem med udførlige og nøjagtige Kommentarer. Enhver velopdragen Chineser kan (og skal kunne) Stykker af dem udenad, og der findes stadige Hentydninger til disse Oldtidslevninger i de følgende Tidens Digte og Fortællinger.

*Shu-king*¹⁾ er i sin nuværende Skikkelse meget mangelfuld. Oprindelig skal den have været et sammentrængt Udtog af Statsdokumenter udarbejdet af Kongtse indtil hans egen Tid. Det, der er tilbage, indeholder mest politisk-religiøse Forskrifter. Den begynder under den mythiske *Jao* (tre tusinde Aar før vor Tidsregning) og gaar med mange Afbrydelser til det ottende Aarhundrede før vor Tidsregning. Stilen er ofte dunkel. Sproget nærmer sig til Verseformen i Shi.

*Tjun-tsiu*²⁾ er en af Kongtse i hans Alderdom udarbejdet Historie fra 722 til 481 (Kongtse døde 479) f. Chr. I Modsætning til Shuking har denne næsten alene at gøre med Begivenheder, nærmest vedkommende hans Fædreland Lu. Den er af særlig Vigtighed for Tidsregningen, fordi der omtales en Mængde Solformørkelser. Den senere chronologiske Historieskrivning fulgte dette Værk som et Mønster.

*I-King*³⁾ indeholder en Slags Skabelsesteori. Den egentlige Tekst er ikke skreven med chinesisk Skrift, over-

¹⁾ *Shu* betyder «Skriftværk», «Lære».

²⁾ *Tjun-tsiu* betyder «Foraar og Høst».

³⁾ *I* eller *Ji* betyder «Forvandlinger».

hovedet ikke med Skriftegn, men bestaar af et Antal Figurer, som der tillægges symbolsk Betydning, der tydedes af Kongtse i en tilføjet Forklaring, som atter selv i Tidernes Løb blev oplyst ved nye Kommentarer. Chineserne betragte I-king som deres ældste Optegnelse og henføre den til den mythiske Fohi som Forfatter.

*Li-ki*¹⁾ eller *Li-king* (Ceremoniernes Bog) er en under Dynastiet Han (202 før, til 264 efter Chr.) foretagen Compilation af ældre Skrifter, navnlig af Kongtses Samling af Sæder og Skikke. Den opføres undertiden som hørende til de kanoniske Bøger og indeholder ikke blot Forskrifter om Høflighed og Etiqvette, men ogsaa Pligter mod Forældre og overhovedet ældre; om Kejserens og de fornemmes Pligter; om Pligter imod de afdøde osv. De udvortes Former ansaa Landets ældste Lærere for det sikreste Middel til at tæmme den naturlige Ubundenhed. Sømmeligheds Forskrifter for den ydre Fremtræden vare nødvendige forat fremkalde Samklang mellem modsatte Karakterer og udjevne Forskjellighederne. Efterhaanden ere disse Regler mangfoldiggjorte saaledes, at de skulle være stegne til tre tusinde, og et af de seks Regjeringskollegier i Peking har det Hverv at vaage over og fortolke alt herhenhørende.

Endvidere opføres som Kongtses Skrifter *Jo-king* og *Hiao-king*, hvoraf den første handler om Musik, den anden om Børns Kjærlighed til deres Forældre og er skreven i Samtaleform. Desuden fremstillede Kongtse selv eller hans Discipel Tsengtse Hovedpunkterne af hans Lære i en lille Bog kaldet *Tahio*.

Som Forfatter stod Kongtse langt over alle sine Forgængere ved sit simple, tankerige, kraftige og ophøjede

¹⁾ *Li* betyder «Offertjeneste», «Ritual». Navnet *King* eller hellig Bog tilkommer den egentlig ikke; den gjaldt som *Ki*, «Meddelelse».

Sprog. Skjønt hans Udtryksmaade vedblev at gjælde som Mønster for den højere Stil og stadig efterlignedes, blev dog i Tidernes Løb meget i hans Skrifter vanskeligt at forstaa, netop især paa Grund af Stilens sammentrængte Korthed. Der opstod derfor snart forskellige Skoler, «Familier», der hver fulgte sin Forklaring, gav sin Kommentar til Kongtses Taler og Skrifter. Disse Skoler sondrede sig ofte meget fra hinanden, og der fandt en livlig Kamp Sted mellem dem. Som Repræsentant for den orthodoxe kongtseanske Lære er især *Mengtse* (Mencius, 403—314 f. Chr.) berømt, en livlig og bidende Forfatter, der med Kraft opretholdt Kongtses ægte Lære. Ikke hengivne til metafysiske Undersøgelser toge Kongtseanerne en praktisk Retning, idet de gave Forskrifter og Regler for Sædelighed og den rette Livsindretning. I Ordningen af de offentlige Anliggender opstillede Kongtse som højeste Grundsætning, at man skulde slutte sig til de gamle vise, som de sikreste Forbilleder. Der udvikledes derfor hos hans Disciple Sands for og Dygtighed i baade historisk Viden og politisk Virksomhed. Ligesom Brahmanerne i Indien og Pythagoreerne i Storgrækenland stræbte Kongtseanerne at faa Statens Ledelse i deres Hænder. Derved fremkaldtes et Vendepunkt i Chinesernes Udvikling, der har efterladt sig tydelige Mærker indtil den Dag i Dag. Mellem 500 og 400 f. Chr. dannede sig en egen Stand, «den lærde Stand», der blev den mest ansete og mægtigste i Riget, efter hvis Anskuelse hele Regeringen lededes, medens i de europæiske Stater ikke blot i Middelalderen, men ogsaa i den nyere Tid den militære Stand indtager en fremragende Plads i Regjeringen og i de styrendes Omgivelser.

Dog skete dette ikke uden Kamp. Et Par Aarhundreder efter Kongtse, da et nyt Dynasti var kommen til Regjeringen, befalede den berømteste af dette, *Shi-hoang-ti* (246 til 209 f. Chr.), der iøvrigt var en dygtig Personlighed,

at alle Bøger i Riget, Kongtses med indbefattede¹⁾, skulde brændes, hvad enten det nu var, som der berettes, for at faa Orden i Skrifteggenes tiltagende Forskjellighed eller af Misundelse over «de gamle Fyrsters Berømmelse», eller, fordi han saa, at der allerede da var kommen en Gjenganger-Aand ind i Folkets Tankegang og Levevis, der vilde modsætte sig enhver friere Udvikling. Skjønt man fortæller, at over 400 Personer, som ikke adløde Befalingen, bleve dræbte, følger det af sig selv, at en saa despotisk Foranstaltning ikke kunde gennemføres. Det berettes saaledes, at *Mao-tshang* kort efter Shihongtis Død fandt et fuldstændigt Eksempel af Shiking.

6. Hvad der kaldes «Konfucius' Troslære» er intet andet end den langt ældre Statsreligion, som den store Folkelærer lod urørt. Denne er en Naturkultus, hvor Himlen, som alle Tings Ophav, og Jorden, som Aabenbaring af Himlens Kræfter, anses for de højeste Væsener og de fornemste Gjenstande for Tilbedelse. Men Bønner og Ofre til disse paaligger egentlig alene Kejseren, der er Nationens Ypperstepræst, og dem, han forlener med sin Værdighed. Fælles for alle Chinesere, den laveste som den højeste, er «Dyrkelse af Forfædrene», «de Afdødes Kultus», som nærmest paaligger hver Familie. Af Folket forlanges ellers ingen anden Tro, end den paa Kejseren og hans Regjering. I Kejseren som «Himlens Søn» tilbedes Himlen. Ved Siden af denne en dybere religiøs Følelse kun lidet tilfresstillende Tro har der udbredt sig flere andre Religioner, hvoraf her maa omtales de to mest betydningsfulde.

7. Da endnu Kongtse var ung, levede der i den nuværende Provins *Ho-nan* en gammel Vismand, der sæd-

¹⁾ Dog fandt, siger man, *I-King* (da Kejseren var overtroisk) Naade for hans Øjne og blev skaanet; desuden de Bøger, der handlede om Agerdyrkning, Musik, Astrologi og Lægekunst.

vanlig gaar under Navnet *Laó-tse*¹⁾ (Lautse). Ogsaa han havde følt Tidens Fordærvelse og trak sig tilbage fra sin Embedsvirksomhed. I sit Skrift *Tao-tē-king* lærte han om et rent aandigt, upersonligt Væsen, den absolute Fornuft, den fælles Vei (*Tao*) for alle, som Urgrund til alt tilværende. Taos Kultus bestaar i Selvforædling, ikke i Bønner eller Offergaver. Den sande Dyd er en fri, stille, med fuldkommen Sjælsro forbunden Virksomhed. Medens Kongtse vil opnaa Lyksalighed ved at føre Menneskene tilbage til en lykkelig, paradisisk Fortid, betragter Laotse enhver hidtidig Lære som hemmende Fremgangen i Dyden. Ligesom Kongtses er ogsaa hans Filosofi gnomisk. Han giver ikke et sammenhængende System, men lærer gennem løst forbundne Sentenser. I Tidernes Løb benyttedes hans Skrift om Tao med sine mange Dunkelheder som Støtte for en Sekt, der troede paa Dæmoner og Genier som Livets Vogtere, der endog kunde skænke Beskyttelsesmidler mod Døden.

8. Medens Laotses egentlige Lære ikke blev Mængdens Religion, fik derimod Buddhismen²⁾ en forbavsende Udbredelse ogsaa i China. Som der senere vil ses, lærte Buddha, at alt tilværende er Bedrag, at det individuelle Liv er et Onde, som Mennesket skal rense ved bestandige Kampe og Forsagelse, ved sædelig Vandel og Overvindelse af denne Verdens Tillokkelser. Denne Renselse og fortsatte Erkendelse af Buddhismens Sandheder sker under en Række af Gjenfødelser, indtil vort Væsen tilsidst gaar ind til den højeste Lyksalighed, der efter buddhistisk Filosofi bestaar i fuldstændig Tilintetgjørelse (*nirvāna*, Ud-

1) Hans egentlige Navn var Pejang, af Familien Li, derfor Lipejang, født 604 f. Chr.

2) Den chinesiske Omskrivning af Buddha er *Fu-to* eller *Fu-ta*, for kortet *Fu* eller *Foe*, derfor Fuister eller Foister for Buddhister

slukkelse). Den buddhistiske Literatur i China gaar op til mange tusinde Bøger, dels hellige Bøger og Kommentarer eller Oplysninger dertil, dels Ritualbøger, Legende-samlinger, historiske Beretninger om Læren og endelig encyklopædiske om alt til Læren henhørende. Meget deraf er ligefrem Oversættelse fra Sanskrit eller Pali. — Skjønt mange Kejsere begunstigede Buddhismen, forsøgte dog ingen at hæve denne eller Laotses Lære til Statsreligion, thi hvor tør moralsk end Kongtses Lære kan være for et dybere religiøst Gemyt, havde den en stor praktisk og politisk Betydning og var og blev en paalidelig Støtte for det mere og mere udviklede Bureaukrati eller Embedsmandsvælde.

9. De gamle Folkeviser, saaledes som vi finde dem i Shiking eller de hellige Sanges Bog, danne Grundlaget for Chinas Kunstpoesi. De ere inddelte i Strofer paa flere Verselinier, og hver Linie bestaar af et lige eller næsten lige Antal Stavelser d. v. s. Enstavelses Ord. Sædvanlig er der Enderim, hvorfor der hersker bestemte Love. De enkelte Linier i et Digt skrives ikke isoleret, men ligesom i Prosa i fortløbende Række. Hver Strofe adskilles ved et ☉. Da Landet paa en Maade mangler en heroisk Tid og derfor er uden Heltesagn, finde vi der intet Epos. Under Dynastiet Tang (618—905 eft. Chr.) fik især Lyriken sin Udvikling ved *Tu-fu* og *Li-thai-pe*. Den første, der endnu den Dag i Dag læses og gjerne anføres og efterlignes, havde en uafhængig og fint følende Aand. Han var først kejserlig Censor, men faldt i Unaade og levede skjult. (714—774 efter Chr.). De efter hans Død samlede Digte udgjøre 1405. Allerede 1059 bleve de trykte, altsaa paa en Tid, da hele Evropa var indhyllet i Barbari. Ogsaa Lithaipes Digte bleve vidt udbredte og ofte udgivne. Han levede (712—755) først ved Hoffet, men forlod det forat kunne leve uden Tvang; han roses for rig Fantasi og dyb Følelse. — I den chinesiske Versebygning hersker en stærk Regel-

tvang. Hvert Vers, hvor kort det end er, maa indeholde en selvstændig Tanke. Der gives nøjagtige Bestemmelser for Brugen af Billeder. Ogsaa for Rimet ere Lovene meget strenge. Uagtet den naturlige Følelse ved alt dette har Vanskelighed ved her at komme til Frembrud, spiller dog den Kunst at skrive Vers en stor Rolle i China. Den fordres ved de offentlige Prøver, som give Adgang til de højere Statsembeder, og anses for en behagelig Tidsfordriv ved selskabelige Sammenkomster. Det kunstlede faar derfor let Overvægt, hvorfor ogsaa, som vi straks skulde se, Chinesernes Følelsesliv sundere og naturligere fremtræder i deres Romaner og Noveller. Deres Ode og Sange ere snart beskrivende, snart følsomme, snart er Indholdet moralsk; men som oftest ere disse Retninger saaledes blandede sammen, at det er vanskeligt at sondre dem i forskellige Arter.

10. Den Lidenskabelighed, hvormed Folket hengiver sig til Nydelsen af Skuespil, har havt til Følge, at den dramatiske Literatur er overordentlig omfangsrig. De vigtigste offentlige Anledninger til at give disse Forestillinger ere visse aarlige Feste af religiøs Natur. I de nordlige Provinser er der faste Teatre; i Mangel deraf opføres foran Templerne og paa de aabne Pladser i Byerne midlertidige Bygninger, hvor der spilles flere Dage efter hinanden. Snart sker Bekostningen ved Hjælp af frivillige smaa Bidrag af Indvaanerne i en By, snart bestride Mandarinerne Udgifterne. Men rige Folk lade ogsaa Skuespil opføre ved deres Gjestebud. Skuespillerne bestaa af omreisende Trupper, hvis Anseelse naturligvis er meget forskjellig. De bedste skulle være dem, som komme fra Nanking. Hver Skuespiller har sine bestemte Fag og benævnes derefter. Sceneriet er meget ufuldkomment. Indbildningskraften maa erstatte Manglerne i denne Henseende. Skal en General f. Eks. drage til en fjern Provins, spadserer han nogle Gange rundt omkring Scenen, hvor alt forbliver

uforandret, med en Pidsk eller Tømme i Haanden, og efterat der er larmet med Trompeter og Trommer, fortæller han Tilskuerne, at nu er han der. Derimod svarer Skuespilernes Kostume fuldkommen til Rollen og er ofte meget pragtfuldt. — Dramaets Begyndelse er dunkel, det synes at have udviklet sig selvstændig af de pantomimiske Dandse, der vare i Brug fra ældgammel Tid¹⁾. Dets første Blomstren sættes til omtrent 800 efter Chr.²⁾ — Inddelingen i Tragedie og Komædie passer ikke paa de chinesiske Stykker, og Kompositionen er i det hele taget meget ufuldkommen. Der skrives Stykker i 10, endog i 20 Akter; og i et Stykke forudsættes et Tidsrum af 100 Aar mellem to Akter. Dog kan der bestemt sondres mellem to Slags. De mere alvorlige Stykker, hvortil Handlingen sædvanlig tages af Historien eller Sagnverdenen, og som have en stærk moralsk-pædagogisk Tendens, ere egentlig blot dialogiserede Romaner. De mere lystige behandle dagligdags og almindelige Personer og Hændelser, ere ofte rene Farcer og ikke sjeldent ligefrem usædelige. — Ligesom Choret i det græske Drama overtager de rent lyriske Partier, saaledes findes der paa en Maade et tilsvarende dertil hos Chineserne i *den syngende Person*. Helten eller Heltinden eller, naar denne dør eller fjernes, den, som derefter nærmest bærer Hovedtanken i Stykket, opgiver paa visse Steder, hvor Følelsen sættes i stærk Bevægelse, det sædvanlige Sprog og aabenbarer sin Stemning i en med Musik ledsaget Sang, hvad enten det nu er en moralsk Forskrift eller en lidenskabelig Tilstand eller en gripende Naturskildring, der skal fremhæves for Tilskuerne.

¹⁾ Nogle mene dog, at det er af indisk Oprindelse og fulgte med Buddhismen.

²⁾ Det ældste Stykke, som evropæiske Lærde kjende, («den vestlige Pavillons Historie») falder dog først mellem 960—1119; men det var især i Slutningen af det 13de Aarh. at Dramaet blomstrede. Fra 1275 til 1368 omtales 190 anerkjendte Skuespildigtere.

Anm Det første chinesiske Skuespil, der blev kjendt i Evropa, var «den forældreløse af Familien Shao», oversat paa fransk af Jesuiten Prémare (1731), men uden at de lyriske Partier vare tagne med. Det grunder sig paa en Begivenhed, der fandt Sted omtrent hundrede Aar før Kongtse. Stan. Julien oversatte det atter 1834 og fuldstændig. Indholdet af Stykket har, hvad Helten angaar, megen Lighed med Sofokles' Elektra. — 1817 oversatte I. T. Davis paa engelsk første Gang fuldstændigt et chinesisk Drama «Oldingen, der faar sin Søn». Vi lære der at kjende flere betegnende Sider af Chinesernes Liv, deres Omhu for at efterlade sig mandlig Afkom, der kan fuldbyrde Ofringen ved Familiens Grave, Forholdet mellem Ægtehustruen og Medhustruen o. a. — Et andet Stykke af rent tragisk Indhold er ligeledes oversat af Davis (1829), men uden de lyriske Partier. Det handler om «Kejser Hans Lidelser». Emnet er taget af Chinas Historie førend Mongolernes første Erobring, paa en Tid, da man ved Gaver søgte at holde Tartarkhannerne borte. — Af særegen Interesse er et af Stan. Julien fuldstændig oversat Stykke (1832), «Kridtkredsen». Det minder om Salomons Dom. To Kvinder gjøre Fordring paa et og samme Barn. De møde for Retten, og Dommeren lader en Kridtkreds tegne paa Gulvet, inden for hvilken Barnet bliver lagt, under Foregivende af, at den falske Moder ikke vil kunne tage Barnet bort. Medens nu den sande Moder nærmer sig med Æmhed og er bange for at anvende Vold, river den falske af al Kraft Barnet til sig; hvorefter den vise Dommer i Erkjendelse af den tydelig fremtrædende Modersølelse tilkjender den sande Moder Barnet. — Senere ere flere andre Stykker oversatte; thi chinesiske Dramaer er tilstede i ganske overordentlig Mængde.

11. En Gren af Literaturen, der finder og har ligefra det 11te og 12te Aarhundrede fundet mange Dyrkere, er Romanen og Novellen. De ere i Reglen skrevne i Prosa, men ikke blot hvor Stemningen hæver sig, afbrydes Fortællingen af Vers, men man brugte gjerne at indlede og slutte et Afsnit med ofte fra bekjendte Digtere tagne Stykker i bunden Stil. Hele Romaner bleve endog skrevne paa Vers. Efter deres Indhold deles de i de historiske, der paa en fri digterisk Maade behandle mærkelige Afsnit af Fædrelandets Historie, de fantastiske, hvor Aande verdenen og dens Indvirkning paa Menneskenes Skjæbner skildres snart i muntre snart i sørgelige Histo-

rier, endelig de borgerlige eller Familie-Romanerne, som give et tro Billede af Lys- og Skyggesiderne af denne Nations offentlige og huslige Liv. Disse sidste, hvoraf de ældste henføres til det 16de Aarhundrede, sætter Englænderen Davis ved Siden af Fjeldings og Smollets.

ANM. Af de i Evropa bekjendteste er den ene oversat af Davis (1829) under Titlen «the fortunate Union»; den anden af Abel-Remusat under Titlen «les deux cousines». Sml. den flyvende Post 1824 Nr. 34—40.

12. En fremtrædende Plads i Literaturen, ikke mindst i voluminøs Henseende, indtager Historien i Forbindelse med Statistik og Geografi, rigtignok mest hvad Chinesernes eget Land angaar. De historiske Værker ere dels Rigsannaler fra de ældste Tider, dels enkelte Dynastiernes Historie, dels en rig Samling af biografiske Skrifter. — Medens Chineserne hidtil ere meget uvidende om Forholdet i fjerne Lande, have de derimod en nøjagtig og i det enkelt gaaende Kundskab til deres eget store Rige, Tartariet derunder indbefattet, og tildels ogsaa til de østasiatiske Lande, som de ere komne i Forhold til. Foruden at hver Provins har sin trykte udførlige Historie og Statistik, findes der ogsaa righoldige statistiske Værker over hele Riget. Kaart og Planer over de vigtigste Punkter ledsage disse Arbejder.

ANM. *Sse-ma-tsian* fuldendte omtrent 100 Aar f. Chr. en af hans Fader *Sse-ma-then* begyndt Historie (*Sse-ki*). Det er et omfattende kritisk Værk efter de forhaanden værende Kilder og omfatter et Tidsrum af omtrent halvtredie tusinde Aar. Det ender med 121 f. Chr. under Dynastiet *Han*. *Ssematsian* fik Æresnavnet «Historieskrivernes Fyrste». Paa Grund af sin Sandhedskjærlighed var han Gjenstand for Forfølgelse. Det samme var Tilfældet med hans Fortsætter *Panku* (85 est. Chr.), der endnu kunde benytte *Ssematsians* Papirer. Derefter blev der truffen den Foranstaltning, eller Omstændighederne førte det saaledes med sig, at de skriftlige Efterretninger om et Dynasti nedlagdes i Statsarkivet og først bleve udgivne efter Fyrstehusets Ophør. Derved sikredes Historieskrivernes Upartiskhed. Chineserne have derfor en Rigs Historie udførligere end noget andet Folk. Men paa Grund af Indskrænk-

ningen gaar den kun til 1644. Det i Bibliotheket i München værende Aftryk af Rigshistorien til 1644 udgjør 3705 Hefter.

13. Af den juridiske Literatur er især at fremhæve den store Lovsamling, *Ta-tsing-liuei*, der udkom 1647 og fra Tid til anden udgaves forbedret og udvidet; det er det nu regjerende Dynastis Lovbog, og indeholder ikke blot de gjældende Love, men er ogsaa en Lovhistorie ligefra Erobringen 1644 til 1818. — I Sprogvidenskab en er som Følge af Sprogets og Skriftens Beskaffenhed Ordbogsliteraturen især fremtrædende allerede fra Begyndelsen af vor Tidsregning. Størst Autoritet med Hensyn til Skriftkarakterernes Form, Udtale og Betydning nyder den paa Kejser Kang-his (1662—1722) Befaling af en stor Samling Lærde udarbejdede Ordbog¹⁾. — I en saa gammel og saa rig Literatur, hvor der foruden det allerede omtalte findes talrige og store Værker, der afhandle Agerdyrkning, Medicin, Astronomi, Musik osv., indtage som rimeligt er, Enkyklopædier en betydelig Plads. Den berømteste blev udarbejdet af *Ma-tuan-lin* (1245—1322) i tyve Aar. Det var et Kæmpeværk bestaaende af 348 Hæfter eller Bøger i 24 Afdelinger²⁾.

14. Chineserne er en læsende Nation. Ligesom de vel tidligere end noget andet Folk havde en Skrift, saaledes opfandt de 500 Aar førend Evropæerne Bogtrykkerkunsten. Egentligt Papir³⁾ skal først være op-

1) Ældste Udgave 1716 i 40 Bøger.

2) Det var ikke en blot Samling, men et med kritisk Sigtning foretaget Udtog af alle betydningsfulde Værker. Man finder der Uddrag af Skrifter om Jordegods, Møntvæsen, Folketælling, Handel, Skatter, Statsembeder, Eksaminer, Officerskikke, Hofritual, Musik, Krigsvæsen, Statsforvaltning, Literatur, Udlandet osv. Skjønt denne Enkyklopædi først blev fortsat til 1644, derefter til 1736, lod dog Kejser Ki-an-lung (1736—1796) affatte en endnu større paa 10,000 Hæfter.

3) Paa Kongtses Tid skrev man eller rettere indridsede man Tegnene paa tilberedt Bambusrør, senere tegnede man dem paa Silketøj og Lærred.

fundet Aar 95 f. Chr.; det udmærker sig baade ved en overordentlig Prisbillighed og ved Godhed. Dog maa vi ikke tænke paa vor Maade at trykke paa. De anvende stedse til Bøger hvad vi kalde Stereotyp. Til en saa uhyre Befolkning, hvoraf de allerfleste læse, behøves Eksemplarer af de mest læste Bøger i Forhold hertil. Bladene i disse ere kun trykte paa den ene Side, men Bøgerne se alligevel smukt og pynteligt ud, og Skriften er særdeles tydelig. Prisen paa Bøger er meget lav.

II.

Ægypten.

1. Til den vestligste Del af Asien regnedes i ældre Tider Ægypten. Her finde vi et Kulturliv, der ved efterladte arkitektoniske og literære Mindesmærker viser sig for os som det ældste i Verden. De Folk, som bleve Bærere af Kulturen i dette Land, ere indvandrede fra Asien, hvad enten de nu ere nærmere beslægtede med de indoeuropæiske eller, som er mere sandsynligt, med de semitiske Stammer. Hvorledes Kulturen var før denne Tid blandt Landets oprindelige Indvaanere, kjende vi ikke, ligesaa lidt som de Udviklingstrin, de indvandrede maa have tilbagelagt forat komme til det Maal af Dannelse, som de vare i Besiddelse af omkring ved 3900 f. Chr., da Riget blev samlet med Memfis som Hovedstad. De havde meget tidlig en udviklet Skrift, og den ældste Bog i Verden er efterladt os fra dem, 4000 Aar gammel.

Om egentlige Digterværker i bunden Stil synes der ikke at kunne være Tale hos Ægypterne. Vel have

de et Slags Hymner til Guderne, men de bestaa som oftest i en Ophoben af Tilnavne og Prædikater til den Gud, som tilbedes. Ogsaa Klagesange omtales, men disse saavel som de Viser, man anfører, f. Eks. en Tærkesang, kunne vel næppe regnes til Poesi. Derimod have vi allerede fra Moses's Tid mærkelige Eventyr, f. Eks. «Historien om de to Brødre», der, ligesom visse Partier af «Dødsbogen», om hvilken der vil blive talt nedenfor, have et poetisk Anstrøg. Hvad der ellers levede af poetisk Følelse hos Ægypterne, kom til Frembrud i deres Bygningsværker, i den Maade, hvorpaa de udstyrede disse med plastiske Værker og smykkede dem med Malerier. Ogsaa synes det, at Musikken har tjent dem som Udtryk for Følelsen.

Medens saaledes deres Lyrik maa indskrænkes til kunstløse Natursange, og der hverken kan paavises Levninger af virkelig episke eller dramatiske Digterværker, har den historiske Literatur ikke været ubetydelig, om end forskjellig fra det, vi forstaa ved Historie. For det første ere de fleste Bygningsværker fra Nilens Munding lige ned til Æthiopien opfyldte med Beretninger tagne fra Ægyptens Historie, som snart fortælle flere Aars Begivenheder, snart forherlige en enkelt Stordaad, snart bevare for Efterverdenen, hvorledes dette eller hint Tempel er blevet til, og alt som oftest oplyst med utallige Billeder. Hvor betydningsfulde saadanne samtidige Mindesmærker fra de ældste Kongers lige ned til Rigets sidste Tider maa være for det historiske Kildestudium, ses let. Fabelagtige Fortællinger og poetiske Tilsætninger synes vanskelig at kunne indsnige sig, hvor Folket daglig kunde læse Beretninger fra selve den Tid, da Begivenhederne fandt Sted. Dernæst har Ægypten, hvad en saa storartet monumental Historie forud maa lade os formode, en tilsvarende, men fuldstændigere og rigere historisk Bogliteratur, der i de sidste Aar mere og mere gennem Oversættelser bliver

gjort tilgængelig for alle. Og hvad der gjør disse to Slags Overleveringer saa vederhæftige, er at der er fundet Papyrus, som netop fortæller om de samme Krigsbedrifter, hvorom Beretninger ere indhuggede, og oplysende Billeder tilføjede paa Templer f. Eks. i Theben. Uden Kronologi kan selv den rigeste Literatur ikke frembringe nogen Historie; derpaa ville vi senere se et Eksempel hos Inderne. Ægypterne have i de tidligste Tider ordnet deres Tidsregning, hvortil deres astronomiske Kundskaber ydede dem saa stor Hjælp. Et Vidnesbyrd derom er den saakaldte turinske Kongepapyrus, der er forfattet 1200 Aar før vor Tidsregning og indeholder en Fortegnelse over alle Ægyptens Konger fra Menes af ned til Hyksos's¹⁾ For drivelse.

Der blev sagt ovenfor, at Ægypten intet Epos havde; og det er visnok rigtigt. Dog findes der poetiske Skildringer, hvor Historien danner Grundlaget, men Fantasien har udsmykket det hele paa digterisk Maade. Omtrent 1100 f. Chr. under Ramses den anden (vistnok Herodots Sesostris) levede en ægyptisk Præst Pentaur, der har givet en poetisk Skildring af denne Konges Tog mod et asiatisk Folk. Værket findes paa en Papyrus, men er ikke fuldstændigt²⁾.

Af de forskjellige Skrifter af religiøst Indhold fortjener den saakaldte «Dødsbog» stor Opmærksomhed. Uagtet den i Tidernes Løb undergik Forandringer og Tilsætninger, skrev dens Hovedindhold sig dog fra de allerældste Tider; og der findes Udgaver af den fra 2000 Aar f. Chr. Ægypterne troede paa et Liv efter dette, hvor der holdtes Dom

¹⁾ Det vil sige det asiatiske Hyrdefolk, som havde Ægypten¹ omtrent fra Aar 2000 til 1600. Desværre er Haandskriftet meget beskadiget.

²⁾ Det er oversat af Rougé, og man har paa Indskrifter fundet noget af det manglende.

over Menneskenes gode og slette Handlinger, og paa en Forbindelse efter Døden mellem det jordiske Legeme og Sjælen. Dette se vi af Dødsbogen. Denne indeholder Forskrifter og Bestemmelser med Hensyn til Begravelsen, Bønner og Forsvar for den afdøde; Beskrivelse af forskellige guddommelige Væsener og af alle de Farer, der true Sjælen paa dens Vandring i Underverdenen, inden den naaer hen til Samfund med Guddommen. Men intet af alt dette og andet, som findes i hint mærkelige Skrift, forbavser os saaledes, som det Afsnit, der handler om den dødes Dom, og som findes i alle Papyrusruller af dette Indhold. Foran findes en Afbildning af hele Scenen; det er en stor Sal, hvor man blandt andet seer Underverdenens Dommer Osiris og 42 Meddommere samt den afdøde, der føres frem af Retfærdighedens Gudinde, og en Vægt, hvor den afdødes Hjerte er lagt paa den ene Vægtskaal, Retfærdighedens Billede paa den anden. Den døde henvender sin Tale til Dommerne og renses sig for de 42 Dødssynder, blandt hvilke vi finde en stor Lighed med flere af de borgerlige Bud i anden Mosebogs 20de og 21de Kapitel¹⁾. — Denne Dødsbog medgaves de fleste afdøde ligesom et Pas til den lange Vandring. De forskellige Eksemplarer ere mere eller mindre fuldstændige,

¹⁾ Efter J. Liebleins Oversættelse i «de gamle Ægyptere» S. 121 hid sættes af den afdødes Forsvar følgende: «Jeg har ikke øvet Bedrageri eller Ondskab mod min Næste; jeg har ikke forurettet Enker eller faderløse; jeg har ikke som Dommer bøjet Retten for Gaver; jeg har ikke gjort ondt; jeg har ikke svigtet mit Ord; jeg har ikke talt tomme Ord; jeg har ikke ladet nogen hungrig; jeg har ikke foranlediget nogens Graad; jeg har ikke slaet ihjel; jeg har ikke befalet at myrde; jeg har ikke øvet Svig mod mine Foresatte; jeg har ikke begaaet Ægteskabsbrud; jeg har ikke forøget Loddets Tyngde paa Vægtskaalen; — jeg har ikke været nogen Hykler; jeg har ikke gjort mig skyldig i Sværgeren og Banden; jeg har ikke forbandet Kongen, min Fader eller Gud»; osv. Dette er skrevet for fire tusinde Aar siden.

vel paa Grund af, at den hele Bog var meget kostbar at faa afskreven.

Saavel af fremmedes og da især græske Forfatteres Beretninger som ogsaa af fundne Papyrusruller og Indskrifter fremgaar det, at de astronomiske og matematiske Videnskaber tidlig dyrkedes hos Ægypterne; ligeledes Kemien og Lægevidenskaben. — Hos græske Forfattere fremhæves ligeledes Ægypternes Lovkyndighed.

III.

Assyrien og Babylonien.

1. Vende vi os til det tredje Stade for et begyndende Kulturliv, Landene ved og imellem Evfrat og Tigris, da finde vi ogsaa der en tidlig Brug af Skrift, men iøvrigt ere de Forhold, hvorunder Menneskene der kæmpede sig frem til Begyndelsen af et Slags Literatur, meget forskellige fra de langt heldigere Vilkaar, som herskede hos Ægypterne og Chineserne. Hos disse var det eet Folk, som i hvert af Landene i Aar tusinde arbejdede sig ud af Naturlivet, hen til en lovbunden Tilstand, hist var det flere Folk, som hørte til forskellige Sprogætter, der efterhaanden overtog Arbejdet. Det Folk, hvem Opfindelsen eller Udbredelsen af Skriften i disse Lande skyldes, hørte efter de fleste nulevende lærdes Mening til den altaiske eller turaniske Sprogæt. Skriften, der var den mærkelige Kileskrift, har oprindeligt været en Tegnskrift, derefter en Blanding af Tegnskrift og Stavelseskrift, indtil den endelig i de persiske Indskrifter bliver en Blanding af Stavelse- og Bogstav-

skrift. Hvornaar og hvorfra dette Folk, som sædvanlig kaldes Kaldæer¹⁾, er kommet til disse Egne, vide vi ikke, ligesaa lidt som vi vide, om de af senere indtrængende Folk ere drevne derned fra nordligere Dele af det indre Asien.

2. Hele dette Flodland var til den Tid, da Historien udbreder sit Lys derover, mod Syd beboet af disse altaiske Kaldæer, der i Tidernes Løb forsvandt som Nation. Nord for disse toge to semitiske Folk Bopæle og grundede Rigerne i Babylonien og Assyrien. Saavel Babylonierne som Assyrierne, hvis Sprog, som sagt, hører til den semitiske Sprogæt, benyttede de altaiske Kaldæers Skrift. Om en Literatur hos disse sidste kan der naturligvis ikke være Tale, om end Indskrifter ere bevarede. Derimod er der tilstrækkelige Rester tilbage, som vise, at der baade i Assyrien og Babylonien har været en ikke ringe skriftlig Virksomhed, saa at vi endog har Beretning fra det syvende Aarhundrede f. Chr. om et stort Bibliothek i Ninive. Af de Kundskabsgrene, som med Sikkerhed kunne siges at være dyrkede, fremhæves her Historie, Astro-nomi og Sprogvidenskab²⁾. Ligesom i Ægypten findes lange historiske Indskrifter³⁾ indhuggede i Sten, især paa de Allabastplader, som prydede Salene i Kongernes Paladser. Deres Bøger derimod eller rettere Bladene, hvorpaa de skrev, vare af en mærkelig Beskaffenhed; de bestode hverken af Huder eller Lærred, Bambusstokke eller Papyrus, men af Lertavler, paa hvis begge Sider de med et Instrument indtrykkede deres Kiler eller Skriftegn,

¹⁾ Ikke at forveksle med, hvad man senere kaldte «Kaldæer», d. e. Babylonier, altsaa semitiske Folk. De turaniske Kaldæer benævnes ogsaa «Akkadier».

²⁾ Rester af Ordbøger i assyriske og altaiske Sprog, Ordforklaringer o. l. ere udgivne af Rawlinson.

³⁾ Den ældste (assyriske) skal endog henhøre til det tolvte Aarhundrede f. Chr.

medens Leret var vaadt, hvorpaa Tavlerne tørredes ved Ild eller Solen. Saadanne Tavler ere endnu tilstede, mange tusinde i Antal, saa at man tør haabe at faa en tydeligere Beretning om deres Skriftvæsen end den, vi nu have, og af selve hine gamle Tidens Optegnelser at faa Oplysning om, hvorvidt der hos disse Folk kan være Tale om en egentlig Literatur.

Anm. Om de to eller, om man vil, fire Slags Kileskrift foruden den persiske, der findes fra Evfrats og Tigris's Udløb op ad mod Vest, Nord og Øst, er man langt fra endnu kommen til fornøden Klarhed. Der synes at spores en meget tidlig Forbindelse mellem de sydligere af disse Lande og Ægypten, naar man ser hen til den fremtrædende Plads, som Mathematik og Astronomi saa tidlig indtog hos begge Folk, og til mange for begge særegne religiøse Forestillinger og Sædvaner. Gamle Sagn hos Berosos fortælle ogsaa, at Skriften er bragt Kaldæerne over det røde Hav. Hvis vi deraf tør slutte, at Ægyptere, der tilsøs for Handelens Skyld vare komne til disse Egne, have lært Indvaanerne der deres mærkelige Skrift, forstaa vi for det første, at Ægyptens Billedskrift, der havde sine bestemte Former fra Ægyptens Natur, Kulturforhold og hele Levevis, hos Babylonierne eller Kaldæerne blev til en Tegnskrift, hvor visse Streger istedetfor ægyptiske Billeder paa en vilkaarlig Maade kom til at betyde dette eller hint Begreb, hvorfra Overgangen til en Blanding af Tegn- og Stavelseskrift ikke var vanskelig, og maaske var allerede en saadan Brug meddelt af hine fra Søen kommende fremmede. Vel har F. Lenormant søgt at paavise, at Kileskriftens Tegn ere Levninger af Billeder, men de endnu anførte Grunde ville næppe overbevise mange. Have altsaa, som det synes rimeligt, Kaldæerne faaet deres Skrift fra Ægypterne, er det kun to Nationer i Verden, der uafhængig af hinanden have udviklet en Skrift af hvad Øjet saa og Aanden tænkte.

Der blev sagt ovenfor, at de fleste lærde antage, at et turanisk Folk, som sædvanlig benævnes (de ikke semitiske) Kaldæere, ere Opfindere af Kileskriften, hvad enten nu Ægyptere have givet Stødet dertil eller ikke. For nylig er dog denne Mening bleven dragen i Tvivl, fordi en saa fremtrædende Skarpsindighed og højere Dannelse, som Opfindelse af Skrift maatte forudsætte, ikke ellers ere blevene iagttagne hos de turaniske Folk, der have havt Ophold i Sydasiens, medens det lettere lader sig tænke, at en Gren af dem, ved i længere Tid at have Stade mellem semitiske

Nationer, af dem kunde have lært Brugen af Skrift, hvilket vinder i Sandsynlighed, hvis det er rigtigt, at den turaniske Kileskrift synes at være simplere end den babyloniske.

3. Da Perserne, der vistnok tidligere ikke havde nogen Skrift, i Midten af det sjette Aarhundrede bleve Herrer i Asien, optog de Brugen af Kileskrift, men dog med store og indgribende Forandringer, idet Skriften fra en Tegn- og Stavelseskrift blev til en Sfavelse- og Bogstavskrift, saaledes at det sidste fik Overvægten. Bestræbelsen gik ud paa baade at simplificere og tydeliggjøre Betegnelsen. Vi finde denne Kileskrift fornemmelig paa Indskrifter rundt om i det store persiske Rige. De ere opstillede af de achæmenidiske Konger og staa enten alene, eller der tilføjes Indskrifter i to andre Sprog, saaledes at Indskriften paa persisk staa øverst, derefter den paa turanisk og saa den paa assyrisk, eller denne sidste til højre og den turaniske til venstre¹⁾.

Hos Babylonierne og Assyrierne saa vi, at man optegnede Rigsdokumenter og andet, der skulde bevares, paa Lertavler. Perserne derimod anvendte dertil tilberedte Huder (*δρυθήραι*). Offentlige Skrivere omtales f. Eks. af Herodot ved Beskrivelsen af Slaget ved Salamis. Ogsaa omtales kongelige Arkiver.

Ved Alexander den stores Tog og da græsk Kultur

¹⁾ Disse store Indskrifter, som fornemmelig vare bestemte til, i Lighed med de tidligere assyriske Herskeres, at gjøre Efterverdenen bekendt med Perserkongernes Stordaad, bleve dels indhuggede paa Søjler, dels paa Klippesider over hele det store Rige. Den bekendteste er den ældre Darios's mellem Bagdad og Hamadan, paa Fjeldsiden af det nuværende Behistun. Indskriften, der er i flere Sprog, staa dels over dels under forskellige indhuggede Figurer af Darios, af fangne Fjender osv. — Men især er Persepolis, hvor de kongelige Begravelser findes, fuld af Indskrifter paa mange forskellige Steder.

udbredte sig til Jaxartes og Indus, fortrængtes mere og mere Brugen af Kileskrift; dog synes det, at den har været benyttet hist og her indtil Midten af det andet Aarhundrede før Christus¹⁾. Men fra den Tid af indtil vort Aarhundrede hvilede der et uigjennemtrængeligt Mærke over alt, hvad der var overleveret i Kileskrift. Selve Tegnene betragtedes som kabbalistiske Talismaner.

IV.

Arierne.

Fra Indien mod Sydost til Irland mod Nordvest kunne vi forfølge fra de tidligste Tider, Sporene af en og samme Sprogæt, den japetiske eller indoeuropæiske. Sikre Sprog-sammenligninger have godtgjort, at de fleste evropæiske Sprog, saa vel som Indisk og Persisk ere Grene af ét Oldsprog, der i forhistoriske Tider blev talt af et højtbegavet Folk af den hvide Race, hvis første Stade de fleste ville henlægge til et Sted mellem det kaspiske Hav og Hindukoh. Dette Oldfolk sondrede sig i Tidernes Løb først i to store Halvdele. Den ene, der kaldte sig selv Arier, drog i en sydlig Retning, hvor Folkene senere adskilte sig i en mere vestlig og sydostlig Gren. Den anden store Halvdel, hvorfra de evropæiske Sprog have deres Oprindelse med Undtagelse af Finsk, Madjarisk, Tyrkisk, og maaske Baskisk, og som derfor passende kaldes den evropæiske, drog mod Nordvest og tog efterhaanden Bopæle over hele Evropa.

¹⁾ Nogle have paastaet, at Partherne endnu benyttede denne Skrift. Men paa deres Mønter bruges de græske Bogstaver.

Ved Landenes Beskaffenhed, ved Bjerge og Floder skiltes disse Folk i større og mindre Afdelinger, men havde maaske for en Del allerede tidligere sondret sig fra hinanden af indre Grunde, idet forskjellig Samfundsaaend og Religionsiver kan have gjort sig gjældende. Først fremtræder en Sondring mellem en sydevropæisk og nordevropæisk Folkegren. Den sydevropæiske bestod af den keltiske og græko-italiske. Kelterne trak langt Vester paa, besatte hele Gallien, hvorfra de dels udbredte sig mod Syd til Spanien, dels gik mod Nord over Kanalen og satte sig fast i Storbritanien og Irland. Den nordevropæiske Afdeling sondrede sig i den litu-slaviske og gotiske, hvoraf den første i Tidernes Løb dannede den baltiske og den slaviske Sprogklasse, den sidste den tyske og den skandinaviske. Det er dette Aarhundredes Sproglærde, der have bevist, at det grammatiske System i alle disse Sprog er det samme, og at der kun er indtraadt Nydannelser i enkelte Retninger, Udvidelser og naturligtvis stærke Afslibninger. Da denne Sandhed var erhvervet for Videnskaben, har man søgt ved Hjælp af de forskjellige Døtresprog at eftervise, hvorledes Modersproget var, da endnu alle de indoeuropæiske Sprog laa uudviklede i samme. Ved at der findes de samme Udtryk for visse Begreber og Gjenstande i de forskjellige Søstersprog viser det sig klart, — hvad der nærmest vedkommer os her — at Moderfolket før Adskillelsen allerede førte et Kulturliv. Familieforholdet var allerede temmelig udviklet: vi finde bestemte Udtryk ikke blot for Fader, Moder, Søn, Datter, Søskendebørn osv., men ogsaa for Svigerfader, -moder, -søn og -datter. Vi se, at de kjende til Husdyr, have Navne for Klæder, Bagen og Kogen, for flere Metaller. Ogsaa finde vi Spor af Aandsdannelse og religiøse Forestillinger.

Det er denne Folkeæts evropæiske Gren, hvem Literaturens Udvikling skyldes. Men Menneskeaaend havde arbejdet og var skredet frem til større Fuldkommenhed

allerede i Aartusinder, inden disse evropæiske Folk bleve Kulturlivets Bærere. Dog ligesom alle de asiatiske Folk, forsaavidt de grebe ind i den fælles Verdensudvikling, hvert efterhaanden, som deres Arbejde i Verdensaandens Tjeneste var fuldbragt, sygnede hen eller forsvandt aldeles, saaledes syntes det ogsaa at skulle være gaaet de evropæiske Folk. Den samme Opløsnings Tilstand i alle Forhold, den samme Sædernes Fordærvelse, den samme Ringeagt eller Forgudelse af det enkelte Menneske, der betegnede de asiatiske Folks Forsvinden fra Historien, finde vi i Evropa henimod Romerrigets Opløsning; men da kom Frelsen fra det lille Jødeland, og der opstilledes et høiere og et renere Maal for Menneskehedens Higen.

Paa dette Sted have vi kun at gjøre med den asiatiske Afdeling eller Arierne¹). Af mange beslægtede Forhold er det klart, at disse maa have levet i lang Tid sammen efter Adskillelsen fra den evropæiske Gren, inden de delte sig i Persa-Arier (Iranere) og Indo-Arier (Hinduer). Dette fremgaar af begges religiøse Forestillinger, af deres Sæder, deres Hiertesagn og fremfor alt af begge Folkefærds ældste Sproglevninger. Hvor Adskillelsen mod Syd er sket, kunne vi ikke med Sikkerhed afgjøre, men sandsynlig Nord for Hindukoh.

A. Persien.

1. De første Spor af den iranske Sprogklasse og af Iranernes Sagnhistorie synes at maatte søges omkring Oxus' Kilder i det Land, der mod Syd og Øst begrænses af de høje Bjerge Hindukoh og Belurtagh. Derfra udbredte Folkene sig mod Nordvest og Sydvest, saa at de iraniske Sprogs Grændser vare mod Syd Havet, mod Vest Zagrosbjergene, mod Nord Kaukasos, det kaspiske Hav og de

¹) *Arya* sskr. «tro», «forbunden», «arisk», «Arier», = Zend. *airya*.

Øst derfor udbredte Stepper. Hele dette Land er dels ved Bjerger, dels ved Ørkener delt i et nordligt, østligt og vestligt Iran. I disse Lande udviklede der sig efterhaanden et saa kraftigt Liv baade ind ad til og i politiske Foretagender udenfor Landet, at det engang saa ud til, at Zoroasters rene Lære og persiske Statsinstitutioner skulde have bredt sig ud over Verden istedetfor de skjønne græske Guder og den romerske Ret. Da Afgjørelsen skete ved Salamis og Plataea, var Troen paa Ormazd Statsreligion fra Indus til Nilen, og fra Donav og det sorte Hav ned til det indiske. Nu udgjøre dens Tilhængere¹⁾ højst en titusinde Del af Jordens Befolkning.

2. Dette mægtige Oldfolks Sprog og tildels dets Religion kjendte man for hundrede Aar siden intet bestemt til, og om dets Historie læste man med Tvivl hos fremmede. Nu kunde de lærde adskille tre Sprogarter i det gamle persiske og give Sprogprøver derpaa. Først opstilles det Sprog, hvori Zendavesta er forfattet, og som nærmer sig mest til det indiske Sanskrit, da det udviklede sig i det sydøstlige Iran (oldbaktrisk); dernæst Sproget i Vestiran, som det findes paa Achæmenidernes Kileindskrifter (oldpersisk); endelig Huzvaresh eller Pehlevisproget²⁾, hvori de Oversættelser af Zendavesta, som vi have, og flere mærkelige religiøse Skrifter ere overleverede fra Midten af det syvende Aarhundrede efter Chr. Dette sidste Sprog udskyder som Parsi sprog mere og mere de talrige semitiske Ord, og det Sprog Deri, hvori Firdusi skrev, er atter en blot Udvikling af Parsi. Efter Firdusis Tid og under Islams Herredømme fyldtes Sproget igjen mere og mere med frem-

¹⁾ Parser, Gehbrer, som man, skjønt de selv afvise Navnet, sædvanlig kalder «Ildtilbedere».

²⁾ Skjønt opfyldt med en Mængde semitiske Ord, er Sproget persisk og maa ikke forveksles med et virkelig semitisk Sprog, der ogsaa kaldes Pehlevi og som findes i Indskrifter fra de første Sassaniders (226—651 eft. Chr.) Tid.

mede, især arabiske Ord, hvoraf lidt efter lidt det nyper-siske Sprog udviklede sig.

3. Hvad King er for Chineserne, Vedaerne for Inderne og vi kunne lægge til Edda for Skandinaverne, det er Avesta (Texten eller Loven), sædvanlig kaldet Zend-avesta for Perserne. Det er en efterhaanden fremkommen Samling dels af Hymner, Bønner og Paakaldelser, dels af Lovbestemmelser med Hensyn til Renselser¹⁾. — Disse

¹⁾ Der er ikke en hellig Orden og Rækkefølge af disse forskellige Slags Skrifter, som i vor hellige Skrift, uden en senere til liturgisk Brug. I Westergaards Udgave af Zendavesta er Ordenen følgende: 1) *Jasna* (*jasna* Offer, Bøn), som bestaar af Paakaldelser og Bønner, hvori de hellige Væsener indbydes til Offerfesten, og af hellige Hymner. De udgjøre omtrent 70, hvoraf de 16 mellemste ere i bunden Stil og i en noget afvigende Sprogform. 2) *Vispered*, Lovprisninger og Paakaldelser, i hvilke de paagjældende hellige Væsener forherliges ved en Række Prædikater, som det ofte er vanskeligt at adskille, saa fine ere Nuancerne. 3) *Jashts* eller *Jeshts* ere omtrent tyve Lovsange til forskellige hellige Aander, især for de Dage, som ere helligede hver af dem. De ere den vigtigste Kilde til Zendmythologien, idet de enkelte mythiske Væseners Egenskaber og Gjærninger sammenfattes i Bønnerne. 4) *Nyaish* eller *Anraabelser* ere mindre Bønner, der fremsiges paa visse Tider af Dagen eller ved visse Lejligheder. 5) *Afrigans*, tre Bønner ved visse Fester og Tider paa Dagen. 6) *Gahs*, fem *Anraabelser* til visse Tider paa Dagen i Forbindelse med Bønner til andre himmelske Væsener, der beskytte Huset, Clanen osv. 7) *Sirozah*, smaa liturgiske Stykker, der indeholde Lovprisninger til forskellige Væsener fra Ormazd ned til de rene Vande og rene Træer. 8) *Vendidad* (d. e. *Vidaevadata*, Lov, eller Bestemmelse, *data*, mod, *vi*, onde Aander, *daevas*) er det omfangsrigeste af Zendskrifterne. Det er affattet i Spørgsmaal og Svar, og er en Samtale mellem Ormazd og Zoroaster, hvori denne paa sine forskellige Spørgsmaal faar meddelt som Svar af den første de vigtigste Religionssætninger. Bogen er inddelt i 22 Kapitler (*fargard*). En Del af *Vendidad* er fragmentarisk, og visse Partier synes oprindeligt ikke at have hørt dertil. De to første Kapitler have et fra det øvrige noget forskelligt Indhold; i det første fortæller Ormazd til Zoroaster de forskellige Lande og Egne, han har skabt, en Fortegnelse, der ogsaa er vig-

hellige Sange ere ikke uden Poesi. Der fremkaldes en højtidelig og festlig Stemning, naar de gode Aander paa kaldes gennem en lang Række forherligende Prædikater, eller de onde Aanders fordærvelige Virksomhed skildres ved en ikke ringere skarp Sondring af alle deres ødelæggende Egenskaber. Vi se, at dette Oldfolk har adskilt en jordisk og himmelsk Verden. Ahura-Mazda (*ahura* Herre, *maz* stor, *dao* Viden), Ormazd, den store Vise, og Angro-Mainjus (*angra* ond, *manju* Aand), Ahriman, den onde Aand, fortæller Mythen¹⁾, kom sammen og skabte Verden. Hver valgte derefter sin Del af det skabte: den ene det lyse, skinnende, rene, gode; den anden det dunkle, mørke, urene, slette. De fuldkomneste Væsener, som Ormazd har skabt, er Amesha-çpentaer (*amesha* udødelig, *çpenta* hellig) de udødelige hellige. De bo ligesom Ormazd i den øverste Himmel. Der nævnes særlig seks, hvis Navne ogsaa bruges som abstrakte Begreber²⁾, men der er ikke meget at sige om dem, idet de ikke ere mere fremtrædende end Erkeenglene i Biblen. Ved Siden af disse omtales et stort Antal af andre Genier eller Aander, der ligesom ere Amesha-çpentaernes enkelte Tilsyneladelser. De kaldes Jazatas

tig i geografisk Henseende; det andet Kapitel handler om Jima. Kapp. III til XVII er Lovbestemmelser, hvoraf V—XII særlig handle om den Urenhed, som Lig fremkalde ikke blot for Mennesker, men for alt jordisk, og Bestemmelser for Renselsen; XVIII handler for største Delen om ydre Ceremonier; XIX om de onde Aanders Forsøg paa at tilintetgjøre Zoroaster; XX og XXII om Lægekunsten; det XXI tyder særlig hen til Stjernetilbedelse.

En noget anden Orden har F. Spiegel (i sin Oversættelse 1852—1863), nemlig først Vendidad, Vispered og Jasna, dernæst i Khorda-Avesta (d. e. lille Avesta) de øvrige Stykker.

¹⁾ Jasna 30, 3 ff.

²⁾ De kunne gjengives ved «den gode Aand», eller «det gode Sindelag», «den bedste Renhed», «den for Riget ønskværdige», «hellig Visdom», «Fylde», «Udødelighed». Plutarch (Is. et Os. 47) benævner dem: *θεὸς εὐνοίας, ἀληθείας, εὐνομίας, σοφίας, πλούτου, τῶν ἐπὶ τοῖς καλοῖς ἡδῶν δημιουργός.*

(jaz ofre) offer-, tilbedelsesværdige. Som saadan er især vigtig Ilden, der kaldes Ormazds Søn og skildres som velsignelsesrig, men for de onde Væsener er han fordærvelig. Der er forskjelligt Slags Ild, i Mennesker, Dyr, Træer; Ilden i Lynet og Ilden som den bruges i Livet. Af den hellige Ild, der tilbedes paa Bjergene, sættes en i Forbindelse med Præsterne, en anden beskytter Kongerne og Krigerne, en tredie Agerdyrkerne¹⁾. En anden Jazata er Vandet. Det anraabes i sin Helhed ligesom Ilden og indbydes til Ofring. Men ved Siden af denne mere abstrakte Opfatning fremtræder en kvindelig Guddom, den himmelske Kilde, hvorfra al Frugtbarhed hos Planter, Dyr og Mennesker har sin Oprindelse, og alle jordiske Kilder deres Udspring. Baade hendes Person og Klædedragt skildres²⁾. En anden mandlig Guddom har sit Stæde i en hellig Sø, hvorfra Skyerne opstige, og Vandene fordeles over hele Verden. — Solen omtales som den, der ved sit Lys understøtter Jazatas, ligesom Mørket er gunstig for de onde Aander. Maanen tilbedes baade som Fuldmaane og Nymaane. En anden ofte og inderlig anraabt Stjerne-gud er Tistrya³⁾. Ligesom Zarathustra vogter paa Menneskene, saaledes har Tistrya Opsyn med Stjernerne. Den har mange Kampe at bestaa med to onde Aander, «den udtørrende» og «Misvækst». Skjönt Striden ofte er langvarig i det tørre Iran, følger dog Sejren tilsidst Tistrya. — En særegen Stilling indtager Mithra, en Lysets Aand, der ofte stilles sammen med Solen, Maanen og Stjernerne. Særlig er han Beskytter af Tiden fra Solopgang til Middag; har sin Bolig paa Bjergene, hvor der hverker hersker Nat eller Dunkelhed; han ser alt. Som Beskytter af Verden

¹⁾ I Zendavesta kjendes kun tre Stænder.

²⁾ Just 5, 129 ff.

³⁾ Sirius (Plutarch).

farer Mithra frem som Krieger med lysende hvide Heste. I Slaget hjælper han de troende; han anraabes især af Konger og Krigere; de andre Mennesker bede ham om Rigdom og Styrke. Han fremtræder som beskytter af Forbund¹⁾. — Et andet Slags af Aander er Fravashis, hjælpende Væsener, der snart virke i Himlen som Ormazds Tjenere, snart paa Jorden som Clanguddomme, der beskytte visse Egne. Mange guddommelige Væsener synes mere abstrakte, som «Loven», «den hellige Skrift», «det mandige Ord» o. A. Særlig kan mærkes Haoma, der snart forekommer som Plante (den himmelske eller hvide; den jordiske eller gule) snart som en Genius, der giver Sundhed, Afkom osv. I senere Forklaringer eller Udviklinger af Zendmythologien ordnes alle disse Guddomme til et bestemt System, hvor hver Ameshaçpenta har sine bestemte Hjælpere blandt de underordnede Væsener.

4. I Spidsen for Lysets Fjender, Mørkets Dæmoner staar der ligeledes et højeste Væsen Angro-mainjus, den onde Aand. Han kaldes «den slette», «som er fuld af Død», ogsaa «den ondt vidende og slette Væsener skabende», «Pineren». Fortællingen om ham gaar især ud paa at vise hans Afmagt, men dog bestandige Kamp mod de gode Væsener. Fremfor alle hader han Zarathustra. Først fortælles der, hvorledes han sender en af sine tjenende Aander for at dræbe ham. Da dette mislykkes, søger han at forføre ham. — Under Ariman staar ligesom under Ormazd en Skare tjenende Væsener. De mægtigste ere Daēvas²⁾; derefter nævnes Drujas (*drug'* lyve) og Pairikas. De bo alle i «Helvede», «Mørket». Derfra komme de til Jorden. De kunde tidligere iføre sig en synlig Skikkelse, men efter Zarathustras Fremtræden virke de kun usynlige. Der om-

¹⁾ Derfor Edsformularen *μὰ τὸν Μιθρην*.

²⁾ *Daeva* ond Aand, sml. gl. ind. *deva* Gud.

tales bestemte Daevaer som Modstandere af visse Ameshapentaer.

5. Om Menneskenes Tilblivelse er der ikke nogen bestemt Mythe i Zendavesta, men vel i de langt senere religiøse Skrifter, der knytte sig dertil. Derimod have vi en Fortælling om en Guldalder, da Menneskene levede tilfredse, rige paa alle Jordens Goder, uden Sygdom eller Død. Jima, fortælles der¹⁾, var den første af de dødelige, som Ormazd henvendte sig til, forat aabne hans Øjne for det aandelige Liv og gjøre ham til Bærer af hans hellige Ord; men Jima følte ikke Kraft til at være Lovens Forkynder og Forsvarer. Iraneren dvælede med sin Tanke mere ved denne Verden og søgte Lyksaligheden her. Da Jima altsaa undslaar sig, opfordrer Ormazd ham til at frugtbargjøre, bevare og beskytte det skabte og lærer ham hemmelige Ord, hvorved han kan betvinge de onde Aander, saa at hverken hede eller kolde Vinde, Sygdom eller Død skulde hjem søge Verden under hans Styrelse. I tusinde Aar herskede der nu en Guldalder paa Jorden: Kjærlighed og Fred blomstrede i den Tid blandt Menneskene, og Naturen ydede stedse sine rige Gaver. Men det er dog kun Menneskenes jordiske Lykke, dets fysiske Velvære, thi Kundskaben om Gud, det hellige Ord tiltroede Jima sig ikke Kraft til at bringe ned til Jorden. Saasnart Løgnen og den usande Tale trængte ind i Jimas Sjæl²⁾, fløj den stadige Lykke bort og Jima dør. — Jima havde ikke kunnet bære Tanken ud over Jordelivet op til alle rene og lyse Tings Skaber; Læren om Gud, der først kan fuldstændiggjøre Menneskets Lykke, følte han sig ikke stærk nok til at optage og udbrede. Dette faldt i Zoroasters Lod, den sejr saligste og stærkeste af alle dødelige,

¹⁾ Vendid. kp. 2. Se ogsaa Westergaard, Videnskabsselskabets Overs. 1851 og 52.

²⁾ Zamjād Jast 7, 33 ff.

der er værdig til ligesom Moses at træde i Forhold til det højeste Væsen og modtage af ham Lovens Ord, den rette Kundskab til det lys og godes Giver.

6. Zarathustra eller, som Grækerne kalde ham, Zoroaster omtales baade i Vestens og Østens Oldtid som Stifter af den Religion, der meddeles i Zendavesta. Men hverken hvorfra han var, hvornaar han levede eller hvorledes hans Navn skal tydes, have de lærde endnu kunnet sige os. I de achæmenidiske Kileindskrifter omtales hans Navn ikke; derimod særdeles hyppig, men paa en mythisk Maade i Avesta. Saa meget synes at være sikkert, at han er en virkelig historisk Personlighed, at han var af kongelig Slægt, at han i sit tredivte Aar begyndte at forkynde sin Lære rundt om i Iran, fremfor alt hos Kong Gushtasp i Baktrien, at hans Virketid maa sættes tidligere end Kyros's, maaske endog før Dejokes's. Skjønt det er Oldtidens enstemmige Mening, at han har efterladt sig Skrifter, er det dog sikkert, at Avesta ikke er en enkelt Mands Værk eller nogensinde har indeholdt et strengt videnskabeligt System af en religiøs Tro og Lære, men at visse Partier oprindelig skyldes forskellige Skjalde og Lærere, som deri have fremstillet deres særlige Syner. Den Skrift, hvormed Avesta nu er skreven, mener man, indeholder de oprindelige Tegn, hvori den er bleven overleveret, men hvornaar Bogen første Gang er opskreven, om før Achæmenidernes eller rimeligere først efter Alexander den stores Tid, kan ikke afgjøres. De to ældste Haandskrifter, vi have, gaa ikke længere op end til 1323 eft. Chr.

7. Denne Tro paa et Lysets og Mørkets Rige, hvor de rene Ormazd-Tilbedere ifølge egen fri Bestemmelse ligge i stadig Kamp med de urene Ahrimans-Tilhængere, men hvor tilsidst det lyse og gode skal sejre, aflødte efterhaanden en rig Sagnhistorie, hvor de mythiske Væsener optræde som historiske Personligheder. I den episke Tra-

dition er Lysriget Iran, medens Turan er Mørkets Rige. Den tillidsfulde Tro paa det godes Sejr over Nattens onde Væsener udbredte en frejdig Virksomhed over de gamle Perseres Liv, og Sagnene om Fortidens store Helte og fa-
belagtige Bedrifter levede hos Folket lige ned til tusinde Aar efter vor Tidsregnings Begyndelse.

8. De gamle Persere havde i Modsætning til Inderne Trang til historiske Optegnesler. Dette vise de achæmenidiske Kongers Indskrifter, og det ses af Esras Bog ¹⁾ saavel som af Ktesias's Beretning ²⁾. Længere ned i Tiden, under Sasaniderne, forfattedes «Kongebogen», der indeholdt Irans Historie fra de ældste Tider af. Det er især dens mythiske Indledning, som fik stor Betydning, da den iranske Nationalaand vakttes igjen under Kalifatets Forfald. I det 9de Aarhundrede blev Kongebogen oversat paa arabisk og til samme Tid med Tilsætninger i det da brugelige persiske. I Tiderne derefter tiltog mere og mere Sandsen for de iraniske Oldsagn og Oldtidsminder, og Samlinger af Myther og Sagn foretoges. Daqiqi, der, ihvorvel han levede under Islam, var den gamle Religion hengiven, arbejdede paa at iføre disse gamle Overleveringer en poetisk Form, men han fik kun 1000 Vers færdige, da han blev dræbt. Først under Gazneviden Mahmud (997—1030) fremstod den Mand, der paa digterisk Maade gav os et Billede af en hel Nation fra dens første Fremtræden i Myther og Sagn om Verdens Tilblivelse og Menneskenes første Færd indtil det gamle Persiens Undertvingelse af Islams Tilhængere (636 eft. Chr.). Denne Mand var Ishak Ibn Schereffah Abul Kasan Manssur, almindelig kaldet Firdosi eller Firdusi (den paradisiske). Han er født i en lille By nærved Tus i Khorassan 940 efter Chr. og døde 1020. Da han var 36 Aar gammel, begyndte han sit Hovedværk Shahnameh (Konge-

¹⁾ 4, 15. 19.

²⁾ I Fragm. af hans Pers. Historie.

Bog¹⁾) og fuldendte det i sit 71de Aar. Det skal bestaa af 60,000 Disticha eller Dobbeltvers (Beits)²⁾, hvoraf dog en Del Episoder mulig senere ere tilsatte. Den første Prøve deraf paa 1000 Vers, som han overrakte den kunstelskende Mahmud, indbragte ham 1000 Guldmønter. Senere faldt han i Unaade, hævnede sig ved en Satire over Mahmud, der endnu haves, flygtede, kom tilbage igjen og vandt atter Yndest hos Mahmud. Men den lovede Løn for hans store Værk kom, saa fortæller Sagnet, først paa den Dag, da han blev begravet, til den By, hvor han havde boet. — Dette Digt, der breder sig ud over et Tidsrum af 2000 Aar, er selvfølgelig ikke et Epos efter vore Forestillinger. Det er en poetisk Fremstilling af hele det iraniske Folks Tilværelse fra det brød op fra Hindukoh indtil Araberne gjorde sig til Landets Herrer. Skjønt skrevet af en Islams-tilhænger er Digtet en Forherligelse af Persernes gamle nationale Tro og Historie. Den persiske Oldtids Forestilling om Iran og Turan, om et Lysrige og et Mørkets Rige danner Baggrunden, hvorfra de skildrede Kampe og Tilstande maa betragtes. Af Sagntidens Helte optages Interessen frem for alle af Rustems vidunderlige Eventyr og endelige Kamp med Isfendear. Fantastisk og storartet har Digteren tegnet Iskanders (d. e. Alexander den stores) Bedrifter og Tankesæt. Med stor Finhed og Varme skildres Elskovens Glæder og Sorger, som i den smukke, ægte orientalske Fortælling om Sonabes Kjærlighed til Syavush. Under tiden anstilles Betragtninger over Livets vekslende Skjæbner, over Forgængeligheden af al jordisk Ære og Storhed. Kun Dyd og Guds frygt er tilsidst Menneskets Støtte. Til Skildringen af disse saa forskellige Retninger var Digteren i Besiddelse af en stor Alsidighed. For det tragiske, det idylliske, for Kampens Bulder og Vismandens stille Betragt-

¹⁾ *Nahmeh* Bog.

²⁾ *Beit* egentl. Telt.

ninger véd han at træffe den rette Tone og de passende Udtryk, om der end over det Hele er udbredt et mildt Tungsind¹⁾).

9. Den Begejstring for Persiens fordums Storhed, der møder os i Firdusis Epos, var det sidste stærke Livstegn af den iraniske Lysreligion. I den næste Tid træder det nationale Element mere og mere tilbage. Omtrent 100 Aar efter Firdusi blomstrede Nisami eller Nisameddin fra Gendsh. Han var en frugtbar lyrisk Forfatter, men især bekendt ved sine fortællende Digte Khosru og Shirin, Lejla og Medshnun og de syv Skjønne. — I Slutningen af det 13de Aarh. fremkom der en mystisk-pantheistisk Poesi navnlig fra Dshelaleddin Rumi. Han blev Stifter af en endnu berømt Munke- eller Dervisorden Mevlevi. Af hans forskellige Digte fremhæves Mesnevi²⁾, som i jublende Toner besynger det contemplative Liv, hvorved Mennesket gennem Tilintetgjørelse af sit eget Jeg vender tilbage til det evige, uskabte Lys. — Omtrent samtidig med ham levede i Shiras Digteren Sadi, hvis Læredigte Gulistan (Rosenhaven) og Bostan (Frugthaven) tidlig bleve kjendte og oversatte i Evropa³⁾. Det er Fortællinger afvekslende i Prosa og Vers, fulde af tankerige Sentenser. Den Livsvisdom, som han meddeler, er erhvervet i Erfaringens Skole, thi han skrev disse to Værker i sit 60de Aar. I Østerlandet vandt han mere Bifald ved sine ofte overgivne lyriske Sange (Ghaseler). — I Begyndelsen af det fjortende Aarh. fødtes ligeledes i Shiras Østerlandets største Lyriker Mohammed Shemseddin, sædvanlig kaldet Hafis

1) A. F. V. Schack: Heldensagen und Epische Dichtungen Firdusis. 2 Aufl. 1865.

2) Mesnevi er egentlig Navnet paa en bestemt Verseart, der anvendtes baade i episke og didaktiske Digte.

3) De nyeste tyske Oversættelser af Gulistan og Bostan ere af 1) J. H. F. Nesselmann, 1864 og 2) Schlechta-Wssehrd, 1853.

(Bevareren, nemlig af Koranen). I sin Ungdom beskjæftigede han sig med videnskabelige Studier og indtraadte i en Dervisorden. Skjønt i høj Grad yndet af Shiras Fyrster, synes han dog stedse som Dervis at have levet i tarvelige Omstændigheder. Han digtede især Ghaseler eller erotiske Sange, der have en Del Lighed med de anakreontiske. Forsmaaende jordisk Storhed sang han til Skjønhedens, Elskovens, Vinens og Blomsternes Pris. Den Begejstring og varme Følelse, hvoraf hans Sange ere gjennemtrængte, bevirkede, at mange fromme Islamiter forklarede hans Udtryk allegorisk, ligesom det er sket med det erotiske i den hebræiske Højsang, hvorfor han ogsaa fik Navn af «den hemmelighedsfulde Tunge». Hafis' Divan¹⁾ udgjør i den fuldstændigste Samling 571 Ghaseler²⁾. — Efter Hafis fremstod ingen stor Digter hos Perserne. Skjønt det ikke manglede paa Forfattere, var det hele dog mere eller mindre Efterklang og Efterligning af hvad Firdusi havde frembragt i Epos, Rumi som Mystiker, Nisami i Romantiken, Sadi i didaktisk og Hafis i lyrisk Poesi.

10. Den Gren af Literaturen, som efter Poesien udviklede sig mere selvstændig hos Perserne, er Historieskrivning fra det 13de Aarh. af; men kun enkelte Partier deraf ere bekjendte gjennem Oversættelser. Der skreves dels almindelig Historie om de mohammedanske Stater, dels enkelte Dynastiers Historie, dels talrige Biografier over enkelte Herskere. Især maa fremhæves Mohammed Ben Charensah Ben Mahmud fra Khorasan († 1494), sædvanlig haldet Mirkhond, af hvem der haves en Universalhistorie ligefra den ældste Sagntid til Datiden. Flere Afsnit af dette store Værk ere oversatte paa engelsk, fransk og tysk.

11. En rig Literatur udgjøre Fabler og Eventyr, der

¹⁾ Divan (Feeforsamling) d. e. Samling af lyriske Sange.

²⁾ De fleste ere oversatte paa tysk, engelsk, fransk.

have øvet en ikke ringe Indflydelse paa den evropæiske Fabel- og Eventyrdigtning i Middelalderen. Ogsaa bør man lægge Mærke til, at Persien blev Mellemløbet, hvorved den rige indiske Fabel- og Eventyrverden blev kjendt i Evropa. Allerede under Sassaniderne var den Samling indiske Dyrefabler, som gaar under Navnet Bidpai eller Budpai, oversat i det da brugelige Sprog paa Nushirvan den stores Tid (531—71). — De øvrige Literaturgrene hos Ny-Perserne maa mere eller mindre betragtes som Affødnings fra Arabisk.

B. Inderne ¹⁾.

1. Inderne udgjøre den sydostligste Del af det store Folkebælte, der snor sig fra Ganges til Lissabon, Irland og Island, omgivet mod Nord og Øst af altaiske, mod Syd af semitiske Folk. Ved Inderne forstaas her Sanskritfolkene, der fra Nord og Nordvest droge ned og efterhaanden toge fast Stæde mellem Floden Indus og Himalaja- og Vindhjbjergene. De udviklede i disse rige Egne et forbavsende Kulturliv, næsten uden Paavirkning udenfra. Deres religiøse, episke, lyriske og dramatiske Digterværker, deres Ydelser i næsten alle Videnskaber ere af en ejendommelig Art og vel ligesaa omfangsrige, som det, der er os levnet af græsk eller romersk Literatur. Deres Filosofi udmærker sig saavel ved den logiske Skarphed og Finhed, hvormed Gjenstanden er behandlet, som ved dybsindige metafysiske Spekulationer. I religiøs Retning fremkom her Buddhas Lære, der greb saa betydningsfuldt ind i Menneskehedens aandelige Liv, at dens Bekjendere for Øjeblikket i

¹⁾ Indien og Inder, under hvilket Navn Landet og Folket ere indtraadte i Verdenshistorien, er ikke en hjemlig Betegnelse. Navnet kommer af *sindhu* (Draabe, Sø), Benævnelse for Floden Indus og Landet derom. Paa Persisk blev det til *hindhus* og hos Ionerne, der have Tilbøjelighed til at udelade den stærke Aandelyd, *Ἰνδός* og *Ἰνδία* f. *Ἰνδός*.

Antal overgaar enhver anden Religions, Kristendommens ikke undtagne. — Men den indiske Præstekastes Aands-tyrani, der med eksempelløs Energi i Tidernes Løb trælbandt den indiske Aand, derefter islamitisk Fanatisme og endelig evropæiske Opløsningstendentser have i Aarhundreder arbejdet hen til den indiske Nationalitets Tilintetgjørelse som saadan.

2. Hos Inderne have vi de ældste Aandsfostre af den japetiske eller indoeuropæiske Æt. Det Sprog, hvori de ere bevarede, Sanskrit, har af alle Sprog af samme Æt de ældste Former; men det er aldeles ikke et Sprog, der er ifærd med at danne sig; hele Sprogets Bygning er fuldendt og viser i og for sig det Kulturtrin, som det gamle Indien var naaet op til. Baade i sproglig Henseende og i Oldfolkets hele Liv adskiller man tre Perioder. Den første Periode maa henlægges til det nordvestlige Indien, til Egnene paa begge Sider af Indusfloden. Den er kaldt Vedatiden ¹⁾, fordi Vedakvadene, Hymner til Gudernes Pris, er denne Tids Særkjende; eller med andre Ord, det, der er blevet tilbage fra hine fjerne Tider, bestaar især i hellige Sange. — Der herskede da en mild Tro paa Naturkræfterne som Guder, der vilde Menneskene vel og selv trængte til disses Dyrkelse og Ofring. Blandt den store Mængde af disse Guder møde os især den venlige Ildgud, *Agni*, Husets Beskytter og Midleren mellem Guder og Mennesker, der mere dyrkes som den jordiske Offerild, end som den elementariske Kraft; denne hviler snarere hos *Indra*, den mægtige Luftgud, som med sit Lyn fremtvinger den frugtbringende Regn fra de onde Væseners Vold; den høje Solgud, *Surja*, der fordriver det natlige Mørke og fremkalder alt Liv paa Jorden; den frembrydende Dag, den lysende Morgenrøde, *Ushas* (ἔως). Den til Guderne opsendte Bøn var ikke en fra Fædrene nedarvet,

¹⁾ Ved-a, af *vid*, *véda* = *οἶδα*, vort *véd*.

udenad lært Formel, men maatte helst fremgaa frit af Sjælens Begejstring. Det var de nye og friske Sange, som Guderne helst lyttede til. Hver Høvding styrede sin Stamme, anførte den i Krigene, der førtes saavel mod Landets ældre Beboere og vantro, som mod Landsmænd og Trosfæller; han var Stammens eller Clanens Præst, der forestod Ofringen og sang Kvad til Gudernes Pris. Men Offermaaden var fri for tvungne Former og foretoges efter den bedendes fromme Skjøn. Enhver Husfader kunde for sit Omraade gjøre det samme. Dog fandtes der ogsaa Mennesker, der ved deres Fromhed særlig vare Gudernes Yndlinge, og hvis Bønner lettest fandt Indgang hos dem, hvorfor de ogsaa nøde særegen Anseelse og modtoges rige Gaver. Endog Kvinder fremtræde som Præstinder og lede den hellige Handling. Gudebilleder vare ukjendte, ligeledes egentlige Templer, om der end rejstes Altere til Ofring.

3. I Vedakvadene skildres et Folk, der ikke blot beskæftigede sig med Kvægavl og Agerdyrkning, men ogsaa med Handel og Haandværk. I sine daglige Bønner anraaber Vedafolket om Spise og store Hjorder, talrig Familie og et langt Liv, og lover — idet det føler sin Betydning ligeover for Guderne — til Gjengjæld herfor Offer og Lovsange. Men Digteren hæver ogsaa sin Aand op over det daglige Livs Fornødenheder, sondrer mellem, benævner og skildrer med Billeder laante fra sit Folks Liv de forskjellige Naturkræfter, spørger om deres Magt og gjør dem til Væsener i Lighed med sig selv, men større og mægtigere. Det er disse, der anraabes og lovprises som Guder. Enhver Side af Naturen, der ledte Tanken hen paa en virkende Magt, var optagen i denne Gudekreds, og de forskjellige Navne, hvorunder Guderne anraabes, forraade niere eller mindre deres oprindelige Betydning: *agni* (ignis), *Surja*, *ushas*, *maruts* Storme, *prithivi* (den brede) Jorden, *ap* Vandene, *nadi* Strømmene; andre ere blevne Egennavne *Indra*, *Varuna* (Ὀὐρανός)

Himmelhvælvingen, *Mitra* = Surja o. a. Den enkelte Gud træder ikke, naar han anraabes, frem for den bedendes Sjæl som indskrænket af eller staaende højere eller lavere end andre Guder. Enhver Gud er for den bedendes Andagt saa godt som alle Guder; kun den Gud, der skal yde Opfyldelse af Bønnen, staar i sin fulde Glands for den bønfoldende, alle de øvrige træde ligesom tilbage for Betragtningen. I denne Tidsalder er der ikke Tale om en Theogoni, om et System af Guder. Den samme Gud fremstilles i én Hymne som den højeste, i en anden som underordnet. De samme Benævnelser bruges i én Hymne som Gudenavne, i en anden som Fællesnavn¹⁾. Med alle disse Guder over, under og omkring sig spørger saaledes den gamle Digter, «hvem er den Gud, som æres med Offer», og svarer, «det er Jordens Fader, den retfærdige, der frembragte Himlen og lod Skyerne fremstaa i Glands og Styrke, der giver alt Liv og Kraft, hvis Bud alle Guder lyde, hvis Skygge er Udødelighed og Død.» — I Vedaerne finde vi tydelig udtalt Troen paa en personlig Udødelighed. I en Hymne til *Soma*²⁾ beder Digteren saaledes om at maatte gjense sin Fader og Moder i den tilkommende straalende Verden, hvor skinnende Væsener huses og ethvert Ønske opfyldes. — Fra de høje Digtersyn og dybe religiøse Følelser i disse gamle Sange træder der os en

¹⁾ Ligesom Forholdet var i Grækenland, førend Homer og Hesiod sammenordnede de forskellige Landsdeles Guder til et System, saaledes synes ogsaa i Indien de forskellige Landsdele, Claner og Familier oprindelig at have haft ikke blot deres særegne Helte, men ogsaa særegne Guder og særegne religiøse Skikke, indtil Præstevælde og Præstekløgt paatrykte hele Folket en Enformighed, hvor man stræbte at fjerne eller bortforklare alt, hvad der ikke kunde passe ind i det kunstige System, som i Fremtiden skulde være ene herskende i alle Forhold:

²⁾ *Soma* er baade en berusende Drik, der ofredes til Guderne, og Navnet paa en Guddom, der i en af Hymnerne kaldes Himlens og Jordens Herre.

Stræben imøde, der gaar baade i pantheistisk og monotheistisk Retning.

4. De Samlinger, vi have af disse Kvad, ere af to Slags, eftersom de enten ere foretagne af almindelig Interesse for de gamle hellige Sange, hvori Forfædrene havde nedlagt deres bedste aandelige Eje, eller de have et liturgisk Øjemed, som en Del af Ceremoniellet ved Ofringen, efter et bestemt System. Den første Slags, der kun udgjør én Samling, hedder Rigveda (*ṛk'-véda*), som nogle ogsaa have kaldet den historiske Veda til Adskillelse fra den anden Slags, de præstelige Vedaer eller Psalmebøger. — Rigveda bestaar af 1017 Hymner, hvortil komme 11 Tillægshymner¹⁾. Skjønt det tydelig ses, at disse Kvad ere samlede paa en Tid, da Brahmanernes Indflydelse som præstelig Kaste havde gjort sig gjældende i Indien, er den Orden dog, hvori Hymnerne ere opførte, fri for ethvert Hensyn til Ritus og Ofring. Der er talrige Sange i denne Samling, som aldrig kunde have været anvendte ved nogen præstelig Handling. Affattelsestiden for de forskellige Hymner strækker sig over et overmaade langt Tidsrum, mellem 1000 Aar før vor Tidsregning opad til det 15de eller 18de Aarhundrede. Det er utvivlsomt, at der har været forskellige Generationer af Vedadigtere²⁾; men da

¹⁾ Man har en omhyggelig Inddeling af disse Kvad fra Midten af det femte Aarh. f. Chr., hvorefter de bestaa af 10 Kredse (Mandala), 85 Kapitler (Anuvaka), 1017 + 11 Hymner (Sukta) og 10580½ Vers (d. e. dobbelte Vers). Endogsaa Ordenes og Stavelsernes Antal angives. Denne Inddeling har Hensyn til de forskellige Digtere (og Digtterslægter), og indenfor de enkelte Mandaler til de Guder, som Kvadene ere henvendte til. Men der er ogsaa bevaret en anden, noget yngre Inddeling, som mere angaar Omfanget og er bestemt for Lærlingerne under Studiet af Sangene.

²⁾ I mange Hymner hentydes ligefrem til tidligere Digtere og Digte; og Begivenheder, der i nogle Sange ere fremstillede som vedrørende Datiden, omtales i andre som henhørende til en fjern Fortid.

disse Sange i mange Aarhundreder bleve bevarede blot ved mundtlig Tradition, og da denne Overleveringsmaade, hvor omhyggeligt og samvittighedsfuldt og med hvor skarp-sindig og udholdende Kraft og Dygtighed Læreren end meddelte sin Viden til Lærlingen, maa have givet Sproget¹⁾ i alle Sangene en vis Ensformighed, er det, i det mindste ikke endnu, lykkedes at paavise bestemte Perioder, hvortil hver enkelt Hymne kan henføres.

5. For at forstaa den anden Art af Samlinger er det nødvendigt at erindre det højst mærkelige Samfundsliv, der havde udviklet sig i Indien, efterhaanden som Sanskrit-folkene bleve den herskende Nation i dette store Land. I de ældste Dele af Vedasangene se vi, at Inderne havde fast Stade i Penjab. De af dem, som bleve her tilbage, synes længe at have bevaret Troen paa de gamle Vedaguder og levet paa Fædrenes Vis, der havde kjendt Digtere, men ingen særlig Præstestand, Bønner, men ingen Dogmer, Tilbedelse, men intet omhyggelig udstykket Ceremoniel, hvorfor Nordvestfolkene ogsaa senere bleve betragtede som vantro og sluttede sig let til Buddhas Lære. Deres bortdragne Brødre derimod bredte sig ud over de store Landstrøg mod Øst og Syd til Ganges og Vindjabjergene, hvor de maatte bestaa langvarige og haarde Kampe med Landets oprindelige Beboere. Idet den større Del af de bortdragne saaledes maatte anvende al deres Kraft og Virkelyst paa at erobre og hævde Besiddelsen af disse nye Lande, var der en anden Del af dem, som arbejdede særlig i Aandens Tjeneste og stræbte at bringe de kæmpende Helte og det underordnede Folk ind under en Samfundsorden og et Hierarki, der stiledede henimod urokkelig, stillestaaende Uforanderlighed. Idet der nemlig i de fjerne Lande, hvori Folkene nu færdedes, bredte sig lige-

¹⁾ Alle kronologiske Bestemmelser med Undtagelse af dem, der kunne hentes fra Sproget, mangle.

som en hellig Glands over de gamle Sange til Guderne og den hele Offerdyrkelse, som de havde bragt med sig fra deres Hjemstavn omkring Indus, slog den Tro mere og mere Rod, at Guderne kun fandt Behag i de Kvad, hvormed de vare paakaldte af Forfædrene, at disse Sange vare Gudernes egne Udtalelser, der burde bevares og gjengives ganske saaledes, som Guderne havde aabenbaret dem. Det døde Ord havde den hellige Kraft, men Forstaaelsen af Indholdet blev det underordnede. Da nu ogsaa Offerdyrkelsen efterhaanden fik en uforanderlig Form og ligeledes betragtedes som meddelt af Guderne, maatte man ty til dem, der særlig bevarede og kjendte de gamle Sange, det vil sige, til de Familier, hvorfra de gamle Skjalde (Rishi)¹⁾ vare udgaede, og af hvem Traditionerne, der vare nødvendige til Forklaringen baade af Sangene og Offerdyrkelsen, bevaredes fra Slægt til Slægt. Paa denne Maade dannede der sig i Tidernes Løb en egen afsluttet Stand, Præstestanden, Brahmanerne²⁾, som Indhavere af alt, hvad der angik Forholdet til Guderne og overhovedet alt, hvad der hørte til Aandens Omraade. Vedaguderne traadte efterhaanden i Baggrunden, idet Troen paa en ny Gud udviklede sig. Det guddommelige Ord (*bráhman*) blev til en personlig Gud (*brahmán*), der, opstaaet af sig selv, var den øverste Gud, Verdens Skaber og den hellige Aabenbarings Giver.

Ved Siden af Troen paa Guden Brahman maatte, som Tiden gik, Troen paa to andre Guder optages med i Systemet. Dyrkelsen af Guden *Vishnu* som den højeste Gud havde nemlig faaet en saadan Udbredelse hos en Del af Befolk-

¹⁾ *r̥si* «hellig Sanger», «religiøs Digter», om Forfatterne af Veda-kvadene.

²⁾ *Brahman* bruges dels som Intetkjønsord «Andagt», «Bøn», dels som Hankjønsord om den, der fuldbyrder den hellige Handling og udsiger Ordet. Efterhaanden blev Udtrykket et almindelig Fællesnavn for alle Præster.

ningen, at ogsaa Brahmanerne saa sig nødte til at anerkjende ham som saadan. Dyrkelsen af *Çiva*, den lykkelige eller naadige, som højeste Gud, havde en stor Udbredelse baade i Øst og Nord. Hovedsædet for hans Kultus var ved Himalaja. Da nu *Çiva* hos sine Dyrkere, ligesom Tilfældet var med Vishnu, gjaldt for den højeste Gud, og denne Tro var for dybt indgroet til igjen at fortrænges, maatte ogsaa han anerkjendes ved Siden af Guden Brahman. Brahmanerne sammenfattede dem derfor alle tre under en højere Enhed i tre Skikkelser, nemlig *Brahmán* som Skaber, *Vishnu*, som Opholder, og *Çiva*, som Tilintetgjører. Men denne Enhed i tre Skikkelser, *trimurti*, findes endnu ikke i de episke Digte. *Çiva* er ingenlunde udelukkende den tilintetgjørende Gud (d. e. = *Rudra*).

Et andet Særkjende for disse Tidens Tro var Læren om Sjælevandringen, hvorefter det jordiske Liv var en Følge af et eller mange foregaaende Liv og en Spire til de tilkommende.

6. Idet den Række af enkelte Familier, der indehavde som en hellig Arv fra deres Forfædre de gamle hellige Rishis Sange til Guderne og Traditionerne om dem og deres Dyrkelse, efterhaanden havde afsluttet sig til en egen Stand, og, idet Tidsomstændighederne begunstigede deres Bestræbelser, lidt efter lidt dannede en Præstekaste, hvortil ingen i dette Liv kunde faa Adgang uden gjennem Fødsel, kom hele den aandelige Magt i Brahmankastens Eje, hvis Ord havde Vægt langt ud over det rent præstelige. Ligesom det i Middelalderen gik med Ridderstanden, saaledes dannede der sig nu ved Siden af Præstekasten en anden Kaste af de Slægter, der ragede frem ved Rigdom og Magt. Disse dannede Kriegerkysten, Xatrakasten¹⁾, en Fødselsadel, hvori ingen udenfor staaende kunde optages. Det er indlysende, at disse to fornemste Kaster i høj Grad

¹⁾ xatra Magt, Herredømme.

kunde fremme fælles Formaal, men paa den anden Side ses det, at, skjønt alt, hvad der herom er efterladt i Literaturen, er gaaet igjennem en streng brahmansk Censur, har det kostet blodige Kampe, inden Brahmanerne bragte Fyrsterne til at anerkjende deres Førrang. — Da saaledes de højere Stænder havde omgivet sig med uoverstigelige Grændser, er det naturligt, at noget tilsvarende skete med de nedenfor staaende af Sanskritfolket. I Lighed med Laugene i Middelalderen dannede der sig en tredie Kaste af dem, der dreve Handel, Agerdyrkning og Kvægavl, Vaicjas eller Vicjas¹⁾, og som, udelukkede fra de to højere Kaster, igjen afsluttede sig mod en fjerde Kaste, Çudra-Kasten, der bestod af fribaarne Tyende, Haandværks- og Arbeidsfolk. Udenfor Kasterne stode Trællene og de Folk, som ikke havde optaget den brahmanske Kultur. — Skjønt hver Kaste var nødvendig til Opretholdelsen af hele Samfundsforholdet, bestod der ingen indre Forbindelse mellem dem, og, som ovenfor sagt, ingen Overgang fra den ene Kaste til den anden kunde finde Sted i dette Liv. De tre første Kaster havde alle Del i det religiøse Liv, medens den fjerde eller Çudrakasten var udelukket fra Vedaernes Læsning og overhovedet fra al religiøs og aandelig Dannelse; den var derfor énbaaren, medens de tre andre vare tvebaarne, det vil sige, at de, der hørte til disse Kaster, havde haft baade en jordisk Fødsel og en anden højere, aandelig, der grundede sig paa deres Indvielse i den hellige Kundskab. Brahmanerne vare Kasternes Herrer, selv ukrænelige og de egentlige Ejere af al Jordegods. Der blev i Tidernes Løb tillagt Kastevæsenet guddommelig Oprindelse: Skaberen Brahman havde frembragt Brahmanerne eller Præsterne af sit Ansigt, Xatrijerne eller Krigerne af sine Arme, Vaicjerne eller de besiddende af sine Laar, Çudraerne af sine Fødder.

¹⁾ vic Familie, Slægt.

7. Under denne Samfundsorden, hvor den patriarkalske Sæmpelhed i Kultus og Levevis gik over til en omhyggelig udviklet præstelig Technik, som gjorde sig gjældende i alle Forhold, fremkom der en Literatur, der ikke er mindre mærkelig ved, at vi deraf kunne se, hvor tidlig en Nations sunde og friske Vækst kan forstyrres ved Præstærgjærrighed og Præstelist, end ved de Levninger af Sagn om Folkets tidligere Liv og Bedrifter, som nu og da komme til Syne, og ved de rige Spirer til Filosofi, Sprogvidenskab og andre Sider af Aandslivet, som der ligge bevarede. For at forstaa dette literære Liv, der træder os imøde i de saakaldte Brahmanaer og Sutra, og som danne Mellemstadiet mellem den ældre Vedatid og den anden Periode, maa man erindre, at under det mere og mere Overhaand tagende Præsteheredømme maatte det formelle ved Gudsdyrkelsen og Ofringen efterhaanden komme til at spille en fremtrædende Rolle. — Efterhaanden blev Offerceremonierne ordnede saaledes, at der til de store Fester hørte tre Slags særegne Præster, foruden den Præst, der forestod Ledelsen af det hele (bráhmana). Advarjus besørgede den materielle Del af Ofringen, f. Eks. ordne Alteret, antænde Ilden, behandle Offerdyret, men da den rette Udtale af de hellige Bønner fordrede omhyggeligt Studium, var det dem tilladt, blot at fremmumle de til deres hellige Handling hørende Offervers. De udgjorde derfor, som det synes, den mindst ansete Klasse af Præster. Udgatri havde lidet at gjøre med den egentlige Ofring; deres Hovedtjeneste var at synge visse Hymner med høj, melodios Stemme: Hotri vare ligeledes frie for enhver Haandgjerning ved Ceremonierne; de skulde fremsige Offerhymnerne ifølge de strenge og vanskelige Regler for den gamle Udtale og Betoning, men uden at synge.

Dette hele Ceremoniel fremkaldte den anden Slags af Samlinger af hine gamle Kvad, idet disse Præster kun skulde lære og forstaa tilgavns de Hymner, som hørte til deres Hverv.

Saaledes opstod den Samling af hellige Hymner, som hedder *Sámavéda*, en liturgisk Sangbog, der kun indeholdt de Kvad, som skulde bruges af Udgatri; senere ligeledes *Jag'urvéda* for Advarjus. Hotripræsterne derimod ansaaes for saa bevandrede i den gamle Vedadigtning, som den fandtes i Rigveda, at de uden Hjælp af en særegen Haandbog kunde fremsige enhver Hymne deraf, som blev føjet til ved Ofringen¹⁾.

8. Til disse Offerskikke og til denne Maade at dyrke Guderne paa sluttede sig efterhaanden tre forskellige Retninger af literær Virksomhed²⁾. Først samledes de hellige Kvad, forsaavidt de skulde bruges ved Ofringen; saaledes fremkom Sanhitas eller Samlingerne af Sama- og Jagurveda, liturgiske Sangbøger bestemte for Præster. Derefter søgte man at forklare Betydningen af de Vers og de Skikke, der fulgtes af de forskellige Præster ved Ofringen. Man samlede Fortællinger og gamle Sagn, som kunde forklare denne eller hin Skik, Udtrykket i dette eller hint Vers; men ofte indeholdes der rigtignok Ting i disse Sagn, som kun staa i en fjern Forbindelse med det, de skulde oplyse. Dette skete i de Værker, som kaldes Brahmanaer af *bráhman*, det hellige Ord og den hellige Handling. De findes til de forskellige Vedaer, ogsaa til Rigveda. Da

¹⁾ Rigveda tilligemed Samaveda og Jag'urveda danne en hellig Trehed. Men der er endnu en Samling, der senere erholdt Navn af den fjerde Veda, nemlig *Atharvavéda*. Den hører egentlig ikke til Brahmanernes hellige Literatur, og dens Sprogform anses for yngre end de andres. I denne fjerde Samling betragtes Kvadene i sig selv at besidde en magisk Kraft, hvorved Farer forebygges, Ulykker formildes, Fornærmelser straffes. «Ordet er Brahmanens Vaaben, hvormed han slaar Fjenden til Jorden». Kvadene faa ligesom Karakteren af Besværgelser og Trylleformularer, der vistnok ogsaa kunne findes i Rigveda, især i tiende Mandala, men her ere de et umiddelbart Udtryk af den religiøse Følelse, hist derimod betragtes de med overtroisk Skræk og mørk Sky.

²⁾ Men om den anden og tredie Retning som literære Ydelser ere samtidige eller følge efter hinanden, derom ere de lærde ikke enige.

der efterhaanden udbredte sig en Uforanderlighed i alle Forhold, og hele det religiøse Liv stivnede i alle sine Former, betragtedes baade de og selve Kvadene ikke som Menneskeværker, men som Aabenbareiser af selve Guderne. — Spørges der om Brahmanaernes Betydning i og for sig, saa staa de som literære Helheder paa Grund af deres Brede og Løshed meget lavt, hvor overordentlig vigtige og instruktive de end kunne være til Forstaaelse af Sanskrit-folkenes senere Ydelser i Filosofi, Grammatik og andre Videnskaber, saavel som i poetisk Retning¹⁾.

For det tredje blev det mere og mere nødvendigt nøjagtigt at erindre alle Vedtægter og Bestemmelser med Hensyn til Offerhandlingen, som man havde nedarvet eller faaet overleverede fra Forfædrene. Dette skete i en egen Art Ledetraade, *Sútra* (Traad), hvor der især lagdes Vind paa Korthed, lige indtil algebranske Betegnelser istedetfor Ord, for at Hukommelsen, thi Skrift anvendtes endnu ikke, kunde være istand til at omfatte den store Mængde Enkeltheder, som disse Værker vare bestemte til at bevare. Men det var langt fra, at denne Art Arbejder blot behandlede, hvad der vedkom Kultus og Offertjeneste; hele den brahmanske Verden, Theologi, Sprogvidenskab, Metrik overleverede Læreren til sine Disciple ved Hjælp af Sutraformen. Af disse Sutra har hver Vedasamling sine, ligesom Tilfældet er med Brahmanaerne. De ere som oftest affattede i Prosa, men senere bleve de, vel for at alle Enkeltheder sikrere kunde huskes, givne i Verseform (de saakaldte *Káriká*).

9. Medens den første Periode af det indiske Folks Historie er benævnet efter de Værker, hvorigjennem vi

¹⁾ I formel Henseende hører til Brahmanaerne to andre Slags Arbejder: *A'ranjaka* og *Upanishad*, der fornemmelig behandle Gudsforholdet; de bleve med Tiden ligesom hine betragtede som guddommelige Aabenbaringer.

lære deres Liv at kjende, har den anden Periode faaet sit Navn efter det Sprog, som var det almindelige Talesprog paa denne Tid blandt alle Folk i Landet af den ariske Æt, nemlig Sanskrit¹⁾. Men skjønt Forskjellen mellem Vedasproget og Sanskrit er fremtrædende i Ydre punkterne, er dog Overgangen fra det ene til det andet umærkelig.

Med Hensyn til Literaturgrenene ere nogle en ligefrem Fortsættelse af, hvad der var ydet i den foregaaende Periode. Dette gjælder om de filosofiske og grammatiske Værker. Andre derimod, skjønt de have deres Rod i Vedatiden, maa betragtes som særegne for denne Tidsalder, og hertil hører navnlig de episke Digte. De omtales her først, fordi de have mest almindelig Interesse, men hører, som Sproget viser²⁾ til Slutningen af Perioden. I Vedaerne indeholdes kun lyriske Sange; ogsaa hvor der fremføres en Fortælling, som den om Indras Sejr over Vritra³⁾, sker dette ganske kort og bærer Karakteren af en Hymne til Guden. Det ældste Spor af episk Digtning findes derimod i de Stykker af Brahmanaerne, som kaldes *itahása* og *gáthás*. De første ere korte Sagn eller Legender til Oplysning af en eller anden religiøs Skiks Oprindelse. Sædvanlig ere de forfattede i Prosa, dog findes de ogsaa i rytmisk Form. De sidste ere Viser, der levede paa Folkets Læber, og indeholde Lovprisning dels af Fortidens fromme Konger, dels af samtidige Fyrster. Ved Kongernes Hoffer og ved festlige Sammenkomster sang Skjaldene om gamle Heltens Bedrifter den Gang, da Sanskritfolkene sejrrig trængte

¹⁾ *samskr̥ta*, det smukke Maal, det dannede Sprog, modsat *prak̥ta* (Prakrit), det ringe eller afledede Maal.

²⁾ «Sprogformen (i disse episke Digte) røber stundom en begyndende Ligegyldighed for eller Skjødesløshed i Brugen af visse Bøjningsformer.» Westergaard, Universs. Progr. 1861.

³⁾ Rigg. 1,32. *Vritrá* er Navn paa en Dæmon, der holder Regnen tilbage i Skyerne og saaledes standser al Vækst. Han dræbes af Indra.

frem til Ganges og Vindjabjergene, eller i overstrømmende Kraftfyldte havde vendt Vaabnene mod hinanden indbyrdes. Thi i hine gamle Tider vare endnu ikke den enkeltes stærke Lidenskaber holdt i Tømme; endnu traadte Elskov, Spillesyge, Kamplyst, Herskerattraa frem i sin fulde Energi. Der levede en Begejstring for Heltedaad, som aldrig kunde komme frem i Nabolandet China, hvor Folket saa tidlig blev regelret, moraliseret og avet under den absolute Lydheds Bud.

Versemaalet, hvori de episke Digte forfattedes, Slokas, opstod meget tidlig og blev ikke udelukkende benyttet til episke Sange. Det bestaar af to Verslinier, hver paa 16 Stavelser og med Cæsur i Midten af hvert Vers, saa at dette Distichon udgjør fire Led, hvert paa otte Stavelser. Det falder nærmest sammen med det akatalektiske jambiske Tetrameter. — Oprindeligt bleve vistnok de episke Sange, som senere sammenordnedes til større og større Kompositioner, overleverede fra Slægt til Slægt ved mundtlig Tradition og af forskellige Rhapsoder og i forskellige Egne behandlede paa meget forskjellig Maade. Forbindelsen af Gudesagnene fra Vedafolkene og Heltesagnene fra de erobrende Sanskritfolk udgjør Indholdet af de to store Digte *Máhábhárita* og *Ramájana*.

10. *Máhábhárita*¹⁾. Digtets Kjerne er Striden mellem Kuru's og Pandu's nærbeslægtede Familier om Arvefølgen. Den ydre Foranledning hertil, som lader Lidenskaberne bryde frem i al deres Styrke, er et Brud paa en Overenskomst, da Pandufyrsten Judhishtira efterat have bortspillet i Brætspil sit Rige, sin Broder, sig selv og sin Dronning bryder den Ed, som han har svoret til Kurufyrsten Durjódhana, da denne atter gav ham og hans Slægtninge fri for Slaveriet. Efterat begge Partier have rustet sig, begynder en forbitret

¹⁾ Navnets Betydning er ikke klar: «den store Bharata», «den store Hersker», «det store Digt».

Kamp, der bortriver de ædleste Helte paa begge Sider. Kuruerne kæmpe med Højmodighed og Redelighed; hos Panduerne derimod hersker List og Troløshed, skjønt der ogsaa paa deres Side kæmpe store Helte. I Striden styrte Heltene frem snart paa smukt udrustede Elefanter, snart som Vognkæmpere. Ligesom i Iliaden opildne de hverandre med Haansord. Vaabnene ere Pile, Jernspyd, Sværd og Köller. Hver Helt har sit Vaabenmærke. — Det er næppe en fjerde Del af hele Digtet, der bestaar af 100,000 Sloker eller Dobbeltvers, som denne Strid og de dermed i Forbindelse staaende Myther og Gudesagn indtage. De øvrige tre Fjerdele ere Episoder, der hverken vedrøre Digtets episke Grundlag eller hinanden indbyrdes. De ere senere Tilsætninger, dels af episk Natur, idet man bestræbte sig for her ligesom i et Brændpunkt at samle alt, hvad man kunde opdrive af gamle Sagn og mærkelige Traditioner, hvorfor der blandt disse Episoder findes nogle, som ogsaa i formel Henseende bære et gammelt Præg; dels ere de af rent didaktisk Indhold, tilføjede af Brahmanerne i den bestemte Hensigt derigjennem at yde Krigerkasten, for hvem dette Værk særlig er bestemt, al mulig Belærelse om deres Pligter, og da især om den Ærefrygt, de ere Præstestanden skyldige, og tillige — saavidt sligt var muligt — at bortforklare saadanne gamle Overleveringer i Digtet, der ligefrem stred mod Brahmanernes Lære¹⁾.

Anm. Af de rent episke Episoder er almindelig bekjendt gjennem Rückerts Oversættelse det nydelige lille Digt Nala og Damajanti, som bliver fortalt Judhishthira, da han ifølge sin Ed op-

¹⁾ Saaledes fortælles der i Digtet, at de fem Pandusønner vare gifte med én og samme Kvinde. Denne Tradition levede for stærkt i Folkets Mund til at kunne forandres, skjønt den aldeles stred mod de brahmanske Love. Man søgte derfor at formilde den ved Tilsætning.

holdt sig i Skoven. Ogsaa Kong Nala havde, forført af en Dæmon, bortspillet sit Rige og forladt sin Dronning Damajanti, som derefter vanker om i Skove og Stæder for at finde sin elskede. Denne har taget Tjeneste i allehaande Stillinger, men Damajanti er tilsidst saa lykkelig at forenes med sin Nala. — Af de Tilsætninger, der have et religiøst-filosofisk Indhold, maa især nævnes *Bhágavad-gítá*, et filosofisk-theosofisk Værk, der er af stor Betydning for den indiske Metafysik og Dogmelære. Det skriver sig fra Tiden efter Buddha, da Vishnu betragtedes som den højeste Gud, og Vishnuiterne vare delte i Sekter, der stræbte at begrunde deres Troslære ved Hjælp af Filosofien. Episoden er paa en noget ubehjælpelig Maade sat i Forbindelse med Helte-digtet, thi dette Læredigt, der indeholder 18 Sauge, meddeles paa Stridsvognen ved Begyndelsen af et Slag til den ene af de kæmpende.

Lassen (indisch. Alterth. II, S. 499) karakteriserer det masseagtige i den overleverede Redaktion af Mahabhárata træffende saaledes: fra et oprindeligt enkelt Træ er dette Værk i Tidernes Løb vokset op til en stor Skov, hvori ikke blot et stort Antal episke og mythologiske Fortællinger, men ogsaa mange Meddelelser om Love og Pligter, om Livets Tilstande, om spekulative Undersøgelser, Beskrivelser af Jorden, Himlen og Underverdenen have faaet Plads ved Siden af hinanden. Mahabhárata er derved bleven en Hovedfundgrube for vor Viden om én Periode af Oldindiens Udviklingshistorie, men tillige er rigtignok den oprindelige Plans Enhed trængt i Baggrunden, og som Digtværk lader det sig ikke sammenligne med lignende Frembringelser hos Grækerne.

11. *Rámájana*. Det foregaaende Epos var et Værk af mange Slægter, der i Aarhundreder hver havde udvidet det med Stof fra sine historiske Kilder og overleveret det gennemarbejdet til den følgende Slægt ved Hjælp af Traditionen, indtil hierarchiske Tendenser overdrog det ligesom med en præstelig Fernis og forsynede det med Episoder, for at dets Indhold bestemtere kunde tjene til om ikke at fæstne, saa dog ikke at rokke Troen paa den brahmanske Læres Guddommelighed. *Rámájana* derimod er i Hovedpartiet et Værk af en enkelt Digter, nemlig Valmiki. Digtet bestaar af 24000 Sloker. Dog er det næppe rimeligt, at det fra Begyndelsen af har haft et saa stort Omfang, eller rettere, der findes Partier deri, som vise hen paa Bearbejdelse i brahmansk Retning, saaledes navnlig de Dele,

hvor Rama fremstilles som en Inkarnation af Vishnu; det samme gjælder om flere Episoder. Digtet er vistnok fra først af blevet bevaret ved mundtlig Tradition og først senere skriftlig optegnet. Indholdet er følgende: Til Guden Brahma kom der Klage over de Ødelæggelser, som bleve begaaede af Kæmpen Ravana og hans Fæller. For at gjøre Ende paa disse vilde Jætters Færd beslutter Guden Vishnu at paa-tage sig Menneskeskikkelse og lade sig føde som Søn af Dasáratha, Konge i Ajodja (Aud), og dennes Dronning Kausalja. Kongen faar desuden med sine tre andre Gemalinder tre Sønner, den yngste Bharata med sin yngste Hustru Keikeji. Denne faar Kongen overtalt til, paa Grund af et tidligere Tilsagn, at forandre sin Bestemmelse om, at Rama skulde være hans Efterfølger, og at overgive Riget til hendes Søn. Rama mister ikke blot Tronen, men forvises til en øde Skovegn. Han underkaster sig uden Vægning Faderens Befaling og drager til Skoven, hvorhen hans trofaste Hustru Sita og hans Broder Lakshmana følger ham. Her leve de alle et glad idyllisk Liv. Imidlertid dør Faderen af Sorg over Sønnens Forvisning, og Bharata, der misbilliger sin Moders Handling, kommer med en Hær til Skoven for at tilbyde Rama Kronen. Denne vil imidlertid tro opfylde Faderens Befaling, men lover at komme tilbage, naar den af Faderen fastsatte Frist er udløben, og regjere i Fællesskab med Bharata. I denne Mellemtid oplever Rama med Sita og Lakshmana forunderlige Ting. Han bekæmper Skovens vilde Jetter Rakshasas. Forbitret herover bortfører deres Høvding Ravana Ramas Hustru Sita til Lanka (Ceylon). Rama slutter derfor Forbund med to Abekonger¹⁾ Hanuman og Sugriva, der understøtte ham med deres Folk og hjælpe med at

¹⁾ Ved Abefolkene forstaas de oprindelige Indvaanere i Landet, der havde antaget arisk Kultur. Navnet synes at være en Hentydning til deres stygge Ydre i Modsætning til de indtrængende Ariers.

bygge en Bro over til Lanka. Ravana's dræbes og Rama faar Sita tilbage, der beviser sin Troskab under deres Adskillelse ved en Ildprøve. Derpaa iler Rama med hende tilbage til sin Broders Rige, hvor han derefter regjerer i Glands og Herlighed med Bharata. — Hele Begivenheden har langt mere af det rent fantastiske end Hovedhandlingen i Mahábhárata, der vistnok hviler paa et historisk Grundlag. Men der er noget storartet i Digtets Plan; den raa fysiske Kraft ligger under for den sædelige Magt. Den idylliske og kontemplative Tone, der gaar gennem Digtet, viser os Resultatet af Brahmanernes Herredømme. Det samme gjælder om Episoderne, der i dette Digt ere indflettede baade paa en mere naturlig Maade og i et passende Omfang. De bekendteste ere Ganga's (d. e. Gangesflodens) Nedfart fra Himlen til Jorden og Underverdenen for at rense 60000 faldne Helte, og Kong Visvamitra's Bodsøvelser. Ramájana anses for yngre end Mahábhárata, om end den sidste Diaskeuase af denne er senere.

Ligesom der efter de homeriske Heltedigte fulgte en lang Række af Værker, der fortsatte og udfyldte de mythiske Begivenheder, som der vare behandlede, saaledes var den episke Virksomhed i Indien heller ikke afsluttet med Mahábhárata og Ramájana, men efterfulgtes af en rig Mængde episk-didaktiske Digte.

12. Filosofi. — Buddha. Aandslivet hos Sanskrit-folkene udviklede sig, som Tiden gik, i to indbyrdes højst forskjellige Retninger. Den ene lagde ved den religiøse Følelses Hjælp ligesom et Fangenet over Menneskeaanden. Vi have set, hvorledes et talrigt Præsteskab og et fint udtænkt Ceremoniel omfattede Livet fra Menneskets Fødsel til dets Død. Enhver Hjærtets Henvendelse til et højeste Væsen, det være sig gennem Bøn eller Ofring, var nøjagtig foreskrevet. Enhver Guddom havde sin Andel i begge, og Faren for en Fejltagelse ved den hellige Handling var skildret saa stor,

at ingen turde foretage en Ofring uden Bistand af en Gejstlig; han alene vidste, hvilke Bønner der skulde bruges og paa hvilken Maade de skulde fremsiges, hvad og til hvilken Gud der skulde ofres o. s. v. Men paa den anden Side herskede stor Tankefrihed, med Hensyn til hvilken det dog maa erindres, at al Lærdom og alle videnskabelige Undersøgelser kun dreves indenfor Brahmanernes egen Kreds; de alene havde ved Fødselen Ret til Fordybelse i Betragtning. — Allerede i den seneste Del af Rigveda findes Hymner af spekulativt Indhold. Indernes tænksomme Aand fordybede sig tidlig i Spørgsmaal om Urgrunden til alt, om Verdens Tilblivelse o. s. v. Den sædvanlige Fremstillingsmaade i den ældste Tid ved den begyndende Udvikling af de filosofiske Systemer var Sutraformen; men senere anvendtes derfor ofte en versificeret Form, Káriká. Som de ældste og vigtigste filosofiske Systemer omtales her: Védánta-Filosofien, der viser ved sit Navn *védánta*, «Vedas Endemaal», at den har Vedalæren som Maal. Den adskiller sig i to Retninger: den ene, *púrva* eller *mámán*sa, har en praktisk Retning og gaar ud paa videnskabelig at udvikle og begrunde de religiøse Pligter efter Vedaen. Idet den fremstiller de forskellige Bevisers Gyldighed, faar den ogsaa Betydning i logisk Henseende. Den anden var *uttara*, den senere, ogsaa særlig kaldet Védánta: Begyndelse til al Visdom er Attraaen efter at lære Brahmán, alle Tings Ophav, at kjende. Men *brahma* betyder ogsaa *átmán*, Aand; Vedanta bliver derfor Videnskaben om Aanden. Filosofien befrier fra Jordelivets Lænker ved at Mennesket under sine Betragtninger abstraherer fra sandselige Iagttagelser og Paavirkninger, som fra alt, hvad der har sin Oprindelse derfra, Attraa, Afsky, Glæde, Lidelse. Kun Brahmán er den sande Kilde til Tilværelse, Tænkning og Lykke; alt andet er Resultatet af Uvidenhed. — Sankhja-Filosofien. Dens Stifter eller videnskabelige Begrunder var Kapila. Ogsaa han lærte,

at Befrielsen fra Livets Elendighed maatte søges i Erkjendelsen; men skjønt Kapila vel taler om de hellige Skrifters Auktoritet, ere disse ham dog ikke nok, det er Erkjendelsen af Forholdet mellem Aanden og Naturen, som skal erhverves. Brahman selv, den højeste af de tre Guder, er et skabt Væsen og ikke endnu fri for det skabtes Lidelser. Guderne indtage det øverste, Menneskene det andet, Dyrene det tredje Trin i Skabningen. — I beslægtet Retning udviklede sig *Jogafilosofien*¹⁾. Udøvelsen af *joga* eller Bestræbelsen for at opnaa Forening med det højeste Væsen, der ene eksisterer, er det menneskelige Livs Opgave; alt andet er Drøm og Skuffelse. Denne Forening opnaas ved Undertrykkelse af alle sandselige Begjæringer og ved Aandens Fordybelse i Selvbetragtning. I praktisk Retning udviklede der sig af denne Lære Forskrifter om Legemets Spægelse og Bodsøvelser. — *Njája-Filosofien*. Denne Lære opstiller fire Videnskabens Kilder, hvoraf Veda eller Ordet er den fjerde. Filosofiens Bestemmelse er det gennem strænge logiske Slutninger at betragte saavel det sandseligt iagttagelige som det aabenbarede og overleverede. Den logiske Fremgangsmaade, hvoraf en grundig Erhvervelse af sand Erkjendelse afhænger, betragtes ogsaa som et Middel til Sjælens Renselse og Befrielse og derved som en sikker Vej til Salighed. — *Vaiçeshika-Filosofien*. Den har sit Navn af *viçesha* Sondring, idet den gaar ud paa en Sondring og Spaltning af alt tilværende, og lærer, at alt baade i den aandelige og legemlige Verden har sin Oprindelse og sidste Grund i evige Atomer. Det er en Naturens Filosofi, der ikke betragter Materien som et blot Skin, men som Frugten af en levende Aands Virksomhed.

13. *Buddhismen*. At det er en historisk Person, der gaar under Navnet *Buddha*, synes sikkert. *Buddha* betyder

¹⁾ Dersom den *Pantang'ali*, der anføres som Stifter, er den samme som Paninis Kommentator, er denne Lære fra Tiden efter *Buddha*.

«den oplyste», hvilket Navn han efter Sagnet antog, da han var kommen til Sandhedens Erkjendelse. Efter sin Familie benævnedes han Sákja, efter sin Slægt Gautama; Navnet Siddártha (den, der opnaar sit Maal) skal han have faaet senere. Af de udførlige Sagn om hans Liv viser det sig som sandsynligt, at han har været af Kongeslægt, fra Landet Mithila i det nordostlige Indien, at han i sin Ungdom har været af en drømmende Natur og som ældre blev Eneboer og søgte Trøst i Brahmanernes Theologi og Filosofi, men at han utilfredsstillet forlod en lærd Brahmans Undervisning, da han havde indset, at Brahmanernes Lære og Bodsøvelser ikke udfriede Menneskene fra Frygten for Sygdom, Alderdom og Død. Efter langvarige Overvejelser troede han selv at have fundet Frelsens Vej og optraadte da som Lærer. Efter Westergaards Beregning begyndte han sin Lærervirksomhed noget før 400 Aar f. Chr. og døde omtrent 370.

Læren om Sjælevandringen, Troen paa, at vore gode og slette Handlinger i en tidligere Tilværelse vedvarende indvirke paa den nærværende, og at denne atter bestemmer den tilkommende; at Livet er en Drøm eller Ulykke; at ydre Ceremonier ingen Betydning have, naar Mennesket er naaet op til den sande Erkjendelse; alt dette er intet Særkjende for Buddhas Lære, men noget, der er fælles for den indiske Nationalfilosofi. Buddhas Virksomhed eller det, der kaldes Buddhisme, maa betragtes fra to Sider, dels som en social-religiøs Reaktion mod Brahmanernes Doktriner, dels som en ny filosofisk Lære. Det er den første Side, der har faaet verdenshistorisk Betydning. Før denne Reformators Tid betragtede Nationerne mere eller mindre deres Religion som national Ejendom, der maatte bevares mod fremmede eller ialtfald var disse uvedkommende. Men ingen Religion har været mere udelukkende end Brahmanernes. Ingen Brahman faldt paa at ville belære Folk af andre Nationer om sin Tro,

tvertimod, man holdt baade Gudernes Navne og de hel-
 lige Bønner skjulte for de omkring boende. Det nye og
 originale i Buddhas Fremtræden var, at hans filosofiske
 System blev til en praktisk Lære, eller rettere, han tog
 fra Vismændenes afsondrede Kreds, hvad han ansaa for
 ægte og uforfalsket, og gjorde det til Mængdens Ejendom.
 Han brød med Fortiden, og til Trods for Kastevæsen og
 den traditionelle Kultus prædikede han Lighed og Lige-
 berettigelse i Aandens Verden mellem rige og fattige,
 mellem de «tvebaarne» og de udstødte; han talte til de
 mange, der flokkedes om ham, ikke i de lærdes Sprog,
 men i Folkets Maal. Han lærte, at Livet kun er Lidelse;
 at Lidelserne have deres Oprindelse af vore Begjærligheder;
 at vi maa undertrykke disse for at udrydde Roden til vor
 Elendighed — thi Lidenskaberne ere de stærkeste Baand
 i det Aag som Sjølevandringens Kredsløb har paalagt
 Menneskeheden —; at han kan oplyse Verden om, hvor-
 ledes hver Begjærlighed, Lidenskab, Attraa kan udryddes.
 Offertjeneste er unyttig og værdiløs; ene dydig Sindelag
 og dydig Livsvandel er det sande Middel til Opnaelse af
 endelig Befrielse. Foruden Hovedbudene mod Mord, Tyveri,
 Ægteskabsbrud, Drik, Løgn o. l. findes der ogsaa For-
 skrifter mod Hyklery, Vrede, Stolthed, Gjerrighed, Sladder-
 agtighed o. s. v. o. s. v. Blandt Dyderne fremhæves ikke
 blot Ærefrygt for Forældre, Omsorg for Børn, Lydighed
 mod Overordnede, Maadehold i Lykke, Taalmod i Ulykke,
 men ogsaa den at tilgive Fornærmelser, ikke at gjengjælde
 ondt med ondt o. l. Alle Dyder udspringe af Maitri, og
 Maitri betyder Kjærlighed og Barmhjertighed. Mildhed,
 Sagtmodighed og en alt omfattende Barmhjertighed, Lighed
 blandt alle Mennesker og Taalsomhed i Trosanliggender
 var den rene Lære, som Buddha første Gang prædikede
 for alle. Men hans Moral tager sig højst mærkelig ud ved
 Siden af hans Betragtninger over Verdens og Livets Ende-
 maal. Han nægter ikke blot Tilværelsen af en Verdens

Skaber, men overhovedet af et højeste Væsen. Verden er en Skuffelse; Livet er for Buddha intet uden Elendighed; Fødselen er Aarsag til alt Ondt, hvorfra ikke engang Døden kan befri Mennesket, thi han tror paa et evigt Kredsløb i Tilværelsen eller paa Sjælevandringen. Ingen Frelse, ingen Befrielse fra Ulykken er mulig, naar man ikke finder Vejen til *Nirvána*. Dette Udtryk, der betyder «Udslukning», «Tilintetgjørelse», angiver Buddhisternes højeste Maal, Lønnen for alle deres Dyder, deres summum bonum. Efter den buddhistiske Filosofi bestaar den sande Visdom i Erkjendelse af alle Tings Intethed og i Længslen efter at blive intet, at udslukkes, at indgaa i *Nirvána*, i det absolute Intet. Befrielse naa vi ikke ved at gaa op i Brahman, ikke ved Sjælens Tilbagevenden til sin oprindelige Tilstand, men kun ved fuldkommen Tilintetgjørelse. Er det en Ulykke at være til, saa maa det ikke at være til være Lyksalighed, og denne Lyksalighed er den højeste Løn, Buddhismen tilsiger sine Disciple. Men denne Betragtning er en metafysisk Spekulations Lære, saaledes som den fremtræder i tredje Del af den buddhistiske Kanon, der efter gamle Auktoriteter ikke skal være forkyndt af Buddha selv. Hos ham saavel som hans nærmeste Disciple synes derimod *Nirvána* at betegne «Sjælens Indgang til Ro, en Overvindelse af alle Ønsker og Begjærligheder, Ligegyldighed mod Glæde og Smerte, mod godt og ondt, Sjælens Hensynken i sig selv, dens Befrielse for Skabningens Kredsløb fra Fødsel til Død og fra Død til Fødsel». Buddha siger: «naar et Menneske roligt taaler alt, har han opnaaet *Nirvána*. De vise, der ikke gjøre nogen ondt, og som tæmme Legemets Begjærligheder, naa til det uforanderlige Sted (*Nirvána*), og ere de der, lide de ikke mere.»

Omkring Aar 250 f. Chr. levede der en Konge i Indien Açoka, en Sønsøn af den Khandragupta (græsk Sandrakotos), der, skjønt simpel Kriger, tre eller fire Aar efter

Alexander den stores Død grundede et Rige, der indbefattede næsten hele Hindostan og som endmere udvidedes af hans berømte Sønsøn. Denne vendte sig, «i det tredie Aar efter sin Salving velvillig mod Buddhismen, og i det sjette Salvingsaar traadte hans to Børn Mahendra og Søsteren Sanghamitrá ind i den gejstlige Stand.» Açokas og hans Farfaders Tid er det første sikre Udgangspunkt for den indiske Kronologi; indtil da beror alt paa mere eller mindre paalidelige Gisninger. Fra selve Açoka have vi Indskrifter, men vi vide fra græske Vidnesbyrd, at Skrift var kjendt i Indien paa Alexander den stores Tid; dog blev det næppe brugt til Optegnelse af literære Værker. Den hellige Literatur, den brahmanske saavelsom den buddhistiske, blev først opskreven ved vor Tidsregnings Begyndelse. Om Buddhisterne, der vare delte i en sydlig og nordlig Gren, berettes dette udtrykkelig. Til Ceylon var nemlig Buddhas Lære bleven bragt af de to ovenfor omtalte Børn af Açoka, og denne Ø blev Hovedsædet for den sydlige Gren. Her blev omtrent ved Chr.'s Fødsel den hellige Tekst opskreven i tre Afdelinger (*pitaka*) tilligemed Udtydningen og Forklaringen dertil. Den egentlige Tekst nedskreves i Pali¹⁾-sproget, Udtydningen og Forklaringen i Øens Folkemaal²⁾. Omtrent til samme Tid, men uden

¹⁾ Af Açokas Indskrifter ses det, at hans Tid hørte til den tredie Sprogaldre, da de forskjellige Arter Prákrit var det almindelige Maal over hele det ariske Indien. Palisproget, hvori som sagt den sydlige Grens hellige Bøger ere affattede, er én af disse Dialekter. Ceylons Apostel Mahendra bragte dette Sprog, der vel var hans Modersmaal, til Øen fra det vestlige Indien. Det er nær beslægtet med Sproget i Açokas Indskrifter.

²⁾ Det vil sige, det Singalesiske, der ikke er noget japetisk Sprog, men én af de fem eller seks Dialekter af den Sprogklasse, som hersker i den sydlige Del af Forindien og som man har kaldet den malebariske eller dekhanske. I denne Sprogart blev ogsaa den hellige Tekst oversat, ligesom den singalesiske Udtydning blev oversat paa Pali i Midten af det femte christelige Aarhundrede, hvilken Oversættelse endnu haves.

indbyrdes Paavirkning nedskreve de nordlige Buddhister deres hellige Bøger, men paa Sanskrit. Hvornaar Brahmanernes hellige Skrifter optegnedes, er der ingen særlig Beretning om. De Haandskrifter, vi have, ere højest en fire hundrede Aar gamle. Men det synes naturligt, at den almindelige Udbredelse, som Skriften havde, da Buddhas Lære optegnedes, ogsaa maa have medført, at Brahmanernes hellige Overleveringer omtrent fra samme Tid sikredes ved Skriften.

Efter forskjellige Synoder blev endelig en almindelig buddhistisk Kanon fastsat. Denne Samling, Tripitaka, bestaar af tre Afdelinger, hvoraf den første, Vinaja, indeholder alt, hvad der angaar Moralen, den anden, Sutra, Buddhas Taler; disse to betegnes ogsaa ved Navnet Dharma, Loven; den tredie, Abhidharma, indeholder Værker af filosofisk, især metafysisk Indhold¹⁾.

I Begyndelsen herskede der stor Simpeltid i den Maade, hvorpaa Buddha lærte. Men efterhaanden som hans Tilhængere tiltog, indtraadte der en Forskjel mellem dem efter Alder og Fortjeneste. Der sondredes ogsaa mellem dem, der ganske havde viet sig til den gejstlige Stand og de buddhistiske Lægfolk. Forsaavidt disse havde hørt til en Kaste, vedblev dette Forhold at bestaa; kun Brahmankasten, Præstestand efter Fødsel, ophævedes, og i dens Sted traadte en Gejstlighed ifølge indvortes Kald. Ogsaa Buddhisternes Kultus var oprindelig overmaade simpel; den bestod fornømmelig i Tilbedelse af Buddhas Billede og Relikvier. Men efterhaanden tiltog den saaledes

¹⁾ Det er kun forholdsvis lidet hvad evropæiske lærde have bearbejdet af den store Mængde buddhistiske Skrifter, som ere i Behold, for største Delen af religiøst Indhold. Ogsaa i denne Retning indtager vort lille Lands lærde en hæderlig Stilling. Allerede 1855 udgav V. Fausbøll *Dhammapadam*, «Lovens - Vers» eller «Vej», i Grundsproget tilligemed en latinsk Oversættelse og med Uddrag af den paa foregaaende Side omtalte Kommentar.

i Pomp og Pragt, at den nu deri endog skal overgaa den katholske Kirkes, med hvilken den iøvrigt har meget tilfælles. Klostervæsen, Munke og Nonner, Relikviedyrkelse, Brugen af Klokker, Rosenkrandse o. s. v. o. s. v. skulle have været i Brug hos Buddhisterne vistnok Aarhundreder før end hos de Christne.

14. Retsvidenskaben. Den Udvikling, som det indiske Folk efterhaanden undergik, førte blandt andet med sig, at der opstilledes omhyggelige og i det enkelte gaaende Forskrifter, baade for hele Samfundet og for ethvert Individ, der hørte til en Kaste, og da især, naar han var af Brahmaskasten. Den enkelte fandt i disse Bestemmelser en Rettesnor for hele sin Vandel baade i Hjemmet og i det offentlige, fra han fødtes til han døde. Men en saadan af mange Forskrifter med de fineste Nuanceringer omgjordet Levevis maatte yde et rigt Stof for Retslæren, dette Ord taget i sin videste Betydning. De ældste tre Samlinger af slige Bestemmelser ere de, der gaa under Navnet af Manus's, Jagnavalkja's og Parasara's Love. Den bekendteste af disse er Manu's Lovbog, der bestaar af 2684 Sloker eller dobbelte Vers. Der gives deri et tydeligt Billede af det indiske Folks Retstilstand, Sæder og Kultus ved Slutningen af den anden Hovedperiode eller den egentlige brahmanske Tidsalder. Thi om end den metriske Form, hvori Værket fremtræder, ikke er tidligere end de sildigere Dele af Mahabharata, saa er derimod Stoffet langt ældre, og ofte blot metriske Parafraaser af gamle Brahmanas- og Sutra-Tekster, om der end deri tillige indeholdes en senere Tids Regler og Skikke. Indholdet i disse Værker kan henføres under tre Afdelinger, nemlig de huslige og borgerlige Pligter, Retsplejen og Bestemmelser om Renselse og Bod. Hos Forfatteren til Manu's Lovbog ere disse Bestanddele blandede mellem hverandre, medens de adskilles i senere Lovsamlinger.

15. Sprogvidenskab. De lærde vise os, at der kun gives to Nationer i Verden, der ud af sig selv, uden Paavirkning af hinanden eller andetsteds fra have frembragt den grammatiske Videnskab. Disse samme to Folk synes i det Hele at maatte gives Forrangen blandt alle Oldtidens Folkeslag paa Tankens Omraade. Skjønt udgaaende fra helt forskellige Standpunkter kom Indere og Grækere næsten samtidig til lignende Opdagelser med Hensyn til Talens Bestanddele. Grækerne gik logisk frem i deres sproglige Undersøgelser og kom ved at betragte den Rolle, Ordet spiller i Sætningen, til Erkjendelse af de grammatiske Bestemmelser; Inderne, for hvem hvert enkelt Ord i og for sig, ja ethvert Bogstav i Vedaerne havde en hellig Magt, da en blot fejl Udtale kunde ødelægge hele Bønnens Virkning, opløste det enkelte Ord i alle dets Bestanddele og betragtede det som Bøjningsord, sammensat Ord o. s. v. Allerede i Brahmanaerne og især i Sutra træffes derfor Bestemmelserne Selvlyd, Hvislelyd; Ental, Total og Flertal; syv Kasus for Navneord; fire Ordklasser, Navneord, Udsagnsord, Forholdsord, Partikler. Alle disse Begreber synes Inderne at have udviklet baade tidligere og skarpere end Grækerne. Platon kjender endnu kun Navneord og Udsagnsord, Aristoteles ogsaa Bindeord, først Zenodot Stedord, og Forholdsord er et hundrede Aar senere. Derimod synes Grækerne tidligere end Inderne at have opstillet Ordenes Inddeling efter deres Kjøen.

Alle tidligere grammatiske Forsøg hos Inderne kom til at staa i Skygge, da Indiens største Grammatiker, Pánini, fremstod. Hans Slægt skal have været fra den nordvestlige Del af Landet i Nærheden af Indus, og hans Levetid falder omtrent sammen med Buddhas, altsaa indenfor den anden Periode. — Paninis Grammatik betragtes som det mest udmærkede i denne Gren af Videnskab. Særlig fremhæves hans omhyggelige Behandling af Ordenes Rødder og hans skarpe og nøjagtige Regler overhovedet. Det korte

i Udtrykket har vundet i Bestemthed ved Brugen af en algebraisk Terminologi, der i høj Grad maatte lette Reglernes Fastholdelse i Hukommelsen, thi Paninis Værk var fra Begyndelsen af ikke forfattet skriftligt. Det udgjør 3976 Regler, fordelt paa otte Bøger, hvortil kommer en Række Tillægsregler, der dels indskrænke nogle af Paninis Regler, der ere for almindelige, dels udvide andre, der ere for indskrænkede, dels meddele Undtagelser og Tillæg, som ere forbigaaede i Hovedværket ¹⁾. Han behandler Sproget i sin Helhed, idet begge Sprogarter, Sproget i Vedaerne og det egentlige Sanskrit, betragtes som det samme Sprog, men tilhørende to forskjellige Tider, Fortiden og den Tid, da Panini selv levede, thi det er et levende Sprog, hvorfor han opstiller sine mange fine Bestemmelser. Vedasproget behandles kun for sig, naar det paa Grund af sin større Rigdom paa Former frembyder Særegenheder. — Paninis Værk blev Grundlag og Rettesnor for alle følgende grammatiske Arbejder, ved hvilke mere Omfanget forstørredes ved Tillæg og Rettelser end det éngang indtagne Standpunkt væsentlig forandrede. Som en ny Udvikling af Grammatikens Indhold i tredie Periode bør dog anføres de grammatiske Behandlinger af Prakritsprogene, navnlig som de bruges i Skuespillene.

16. Tredie Periode. I den tredie Periode af det indiske Liv havde Sanskrit ophørt at være de ariske Inders fælles Sprog. Skjønt det tidligere havde været et virkelig talt Folkesprog, der som levende Sprog havde været Gjenstand for Paninis omhyggelige Bestemmelser, var det nu forstummet i Folkets Mund og holdt sig kun hos Brahmanerne og de fornemste Klasser af de øvrige Indere for snart at komme til at spille samme Rolle som Latinen i Forhold til Italiensk, Spansk, Portugisisk, Fransk og Valachisk. Medens der i Vedasproget ikke kan være Tale om Dialekter, vide

¹⁾ Westergaard I. I. S. 79.

vi, at der en rum Tid før Açoka eller før Midten af det tredie Aarhundrede f. Chr. maa have hersket forskjellige Folkesprog blandt Arierne i Indien. Hvad der berettes om Buddhas Optræden og Taler, viser, at der allerede paa hans Tid havde begyndt at udvikle sig særegne Folkemaal, idet vel baade Landenes forskjellige Beskaffenhed og deraf følgende forskjellig Levevis og Tankesæt frembragte Særegenheder, og de oprindelige Beboere af Landet, der ikke vare af arisk Herkomst, men hvoraf mange efterhaanden havde optaget det herskende Folks Sprog, kom til at indvirke forskjelligt derpaa i de forskjellige Landstrøg. Paa Açokas Tid, altsaa 250 f. Chr., vare disse Sprogarter saa selvstændige, at der paa de Indskrifter, som han lod indhugge rundt om i sit store Rige, findes i det mindste tre Dialekter efter de forskjellige Steder, hvor de fandtes. Med en af disse Sprogarter er Buddhisternes hellige Sprog Pali nær beslægtet. Nedenfor ville vi se, hvorledes disse Sprog, *Prákrita*-Sprog, paa en særlig Maade benyttedes i Skuespillene. Det egentlige Sanskrit mistede saaledes mere og mere det Korrektiv, som det havde i sig selv ved at være det almindelige Talesprog; det kunstlede traadte i Stedet for det naturlige, hvad der især viser sig i de overmaade lange Ordsammensætninger. — Af de forskjellige literære Ydelser i denne Periode maa foruden dem, der lejlighedsvis ere berørte ovenfor, især nævnes Dyrefablen og Dramaet, hvilke begge Arter have den Skjæbne, at deres Oprindelse af nogle lærde henlægges udenfor Indien og da navnlig til Grækenland, medens andre tvertimod mene, at de ere selvstændige indiske Aandsfostre, og at Dyrefablen netop fra Indien er bragt ikke blot mod Østen til China, hvilket er sikkert, men ogsaa som oprindelig indisk mod Vesten.

17. Dyrefablen. Ligesom Ordsprog og Tankesprog hører Dyrefablen til Folkenes ældste aandelige Ejendom. Saasnart Mennesket objektiverer sig bestemte aandelige

Ytringer og iagttagelser hos sin Omgivelse, frembyder Dyrene klarere og tydeligere Spejlbilleder af visse aandelige Retninger end Menneskene, hos hvem Selvbevidstheden behersker Handlemaaden. At hente Billeder fra Dyreverdenen for at oplyse og karakterisere visse Retninger eller Tilbøjeligheder i den menneskelige Sjæl, at fremstille enkelte Dyrs ejendommelige Maade at være paa, for derved at klargjøre visse Menneskers Færd, og saaledes for første Gang at reflektere over Livets sædelige Problemer, ironisere og polemisere, er ligesaa gammelt som poetiske Ytringer overhovedet. Indernes Verdensanskuelse med hele sin pantheistiske Retning personificerede ikke blot Dyr, men ogsaa Planter, Bjerge o. s. v. Hos dem har vistnok Folket klaret og fastholdt sine naive Forestillinger om Livets forskellige Forhold ved at betragte Dyrenes Handlen og hele Optræden som et Spejlbillede af menneskelige Forhold. Det er ikke usandsynligt, at Fabeldigtningen, ligesom vel ogsaa Skuespildigtningen i lang Tid levede og udviklede sig hos det menige Folk, upaaagtet af den brahmanske Censur, indtil ogsaa den, ligesom, de øvrige Aandsretninger, tildrog sig Brahmanernes Opmærksomhed paa Grund af de ethiske Momenter, der altid ere tilstede i Fablen. Idet Dyrefablen saaledes ikke længere blev Folkets naive Opfattelse af det ejendommelige i Dyrenes Liv, men Troen paa Sjælevandringen ogsaa gjorde sig gjældende her, lagdes menneskelige Aandsretninger for Belærelses Skyld over paa Dyrene, uden at disses hele Ejendommelighed skjønnsomt fastholdtes, hvorved meget af det poetiske i denne Slags Produktioner tabtes.

Allerede i Forklaringerne til Vedaerne findes Dyrefabler, ligeledes i de episke Digte. Skjønt den tidligste Samling, som er bevaret af disse Fabler, først er fra Tiden mellem 319 og 570 eft. Chr., mene dog nogle lærde, at man allerede længe før Begyndelsen af vor Tidsregning har begyndt at foretage Samlinger af de i Folkemunde

levende Fabler, og at i det mindste en Del af den senere Samling alt da var i Omløb. Det ældste forhaandenværende Fabelværk er *Panġatantra*, de fem Afsnit¹⁾, en Samling af Fabler, Eventyr og Fortællinger, hvor Samleren for at holde det forskjelligt artede Stof sammen har ordnet og inddelt det efter visse Synspunkter og omsluttet det hele med en Ramme, der vel er ligesaa intetsigende, som den, der omfatter 1001 Nat. Denne Bog har stor kulturhistorisk Betydning og indvirkede gennem Omarbejdelser og Efterligninger paa den hele senere asiatiske og evropæiske Literatur. I Indien gjordes snart et Udtog deraf under Navnet *Hitopadēsha*, den gode eller venlige Lære²⁾, der trængte Originalen i Baggrunden og blev oversat næsten i alle Sprog). I Indien blev den en Skolebog og derfor forsynet med Anførelser af Steder af Manus Lovbog og de episke Digte.

Anm. Omkring ved Aar 570 eft. Chr. kom et Sanskritværk med disse Fabler til den persiske Konge Khosru Nushirvan's Hof og blev oversat af Bidpai paa Pehlevi. Omtrent 770 blev det oversat paa Arabisk af Almokaffa. Efter at være behandlet af flere arabiske Digtere, blev det oversat fra Arabisk igjen paa Persisk, først i det tiende Aarhundrede paa Vers af Rudaki, dernæst i det tolfte Aarhundrede i Prosa af Nasrallah. Den berømteste persiske Oversættelse udkom i det femtende Aarhundrede under Titlen: «Anvari Suhaili» af Husain Vaiz. Allerede i elfte Aarhundrede var Almokaffas arabiske Værk, som hed «Kalila Dimna», oversat af Simeon (Seth) paa Græsk, hvorefter to latinske Oversættelser udkom 1666 og 1697. Den arabiske Tekst blev oversat paa Hebraisk af Rabbi Joel, og denne Recension blev den vigtigste Kilde til de evropæiske Fabelbøger. Ved Enden af det femtende Aarhundrede udkom Johan af Capuas latinske Oversættelse, i hvis Fortale der staar, at denne Bog oprindeligt var skreven paa Indisk og hed «Belile et Dimne», derfra oversat paa Persisk, derefter paa

¹⁾ Panġatantra er oversat med Iudledning og Anmærkninger af Th. Benfey. 1859.

²⁾ Oversat af Max Müller. 1844.

Arabisk. saa paa Hebraisk og af ham derfra paa Latin¹⁾. I det syttende Aarhundrede blev «Anvari Suhaili» oversat paa Fransk af David Sahid d'Ispahan med Titel «le livre des lumières, ou la conduite des rois, composé par le sage Bilpay, Indien»; senere gaar den under Titlen «les fables de Bilpay», fra hvilken Lafontaines Fabler især stamme. Se M. Müller Ess. 2,202 f.

18. Som Hovedrepræsentant for den tredie Periode af den indiske Literatur og da særlig for Poesiens, det vil sige Kunstpoesiens Vedkommende fremtræder Kálidása. Men hvorfra han var og hvornaar han levede, er det ikke lykkedes de lærde at udfinde, hvorimod det er godtgjort, at det, hvorpaa man tidligere støttede sig for at vise, at han maa have levet i Midten af det andet Aarhundrede efter Chr., savner historisk Grund. Dog synes det rimeligt, at han har været fra det vestlige Indien (s. ndfr.) og har levet før det fjerde christelige Aarhundrede. Kalidasa er en Digter af første Rang. Hans Aands Alsidighed og rige Fantasi har aabenbaret sig baade i episk, lyrisk og dramatisk Retning, i hvilke alle «han viser sig som den mest skinnende Stjerne paa den indiske Kunstpoesis Himmel», og det ikke mindst ved sit Mesterskab i Behandlingen af sit Lands mærkelige Sprog. Det er imid-

¹⁾ Hvor populært Værket maa have været i Evropa, ses af, at der udkom 2 italienske, 2 spanske, 6 tyske, 1 hollandsk, 2 svenske og flere franske Oversættelser. Paa Persisk var der 4, paa Tyrkisk 2. Ogsaa Danmark fik sin Oversættelse, rigtignok fra Tysk, hvis Titel er: «De gamle Viser Exempler og Hofsprog, med mange skjønne Lignelser forklarede, hvorudi mangfoldige Menneskers Væsen, Handel, List, Behændighed, Had og Avind afmales og tilkjendegives; udi hvilke der ogsaa forhandles en Raadførelse og Samtale imellem en ung Herre og Kunning af India og en fin Tugtemester om Kundskab, Raad og Middel imod dette verdslige falske Hyklerie og de Arglistiges adskillige hinterlistige Forræderie» o. s. v., prentet i Kjøbenhavn af Georgio Hanzsch, 1618, paa Christen Nielsøns, Borgers og Bogførers i Kjøbenhavn Bekostning. 30 Ark 8vo (R. Nyerup: Alm. Morskabsl. 43).

Arabisk, saa paa Hebraisk og af ham derfra paa Latin¹⁾. I det syttende Aarhundrede blev «Anvari Suhaili» oversat paa Fransk af David Sahid d'Isbahan med Titel «le livre des lumières, ou la conduite des rois, composé par le sage Bilpay, Indien»; senere gaar den under Titlen «les fables de Bilpay», fra hvilken Lafontaines Fabler især stamme. Se M. Müller Ess. 2,202 f.

18. Som Hovedrepræsentant for den tredie Periode af den indiske Literatur og da særlig for Poesiens, det vil sige Kunstpoesiens Vedkommende fremtræder Kálidása. Men hvorfra han var og hvornaar han levede, er det ikke lykkedes de lærde at udfinde, hvorimod det er godtgjort, at det, hvorpaa man tidligere støttede sig for at vise, at han maa have levet i Midten af det andet Aarhundrede efter Chr., savner historisk Grund. Dog synes det rimeligt, at han har været fra det vestlige Indien (s. ndfr.) og har levet før det fjerde christelige Aarhundrede. Kalidasa er en Digter af første Rang. Hans Aands Alsidighed og rige Fantasi har aabenbaret sig baade i episk, lyrisk og dramatisk Retning, i hvilke alle «han viser sig som den mest skinnende Stjerne paa den indiske Kunstpoesis Himmel», og det ikke mindst ved sit Mesterskab i Behandlingen af sit Lands mærkelige Sprog. Det er imid-

¹⁾ Hvor populært Værket maa have været i Evropa, ses af, at der udkom 2 italienske, 2 spanske, 6 tyske, 1 hollandsk, 2 svenske og flere franske Oversættelser. Paa Persisk var der 4, paa Tyrkisk 2. Ogsaa Danmark fik sin Oversættelse, rigtignok fra Tysk, hvis Titel er: «De gamle Viser Exempler og Hofsprog, med mange skjøne Lignelser forklarede, hvorudi mangfoldige Menneskers Væsen, Handel, List, Behændighed, Had og Avind afmales og tilkjendegives; udi hvilke der ogsaa forhandles en Raadførelse og Samtale imellem en ung Herre og Kunning af India og en sin Tugtemester om Kundskab, Raad og Middel imod dette verdslige falske Hyklarie og de Argligtiges adskillige hinterlistige Forræderie» o. s. v., prentet i Kjøbenhavn af Georgio Hanzsch, 1618, paa Christen Nielsøns, Borgers og Bogførers i Kjøbenhavn Bekostning. 30 Ark 8vo (R. Nyerup: Alm. Morskabsl. 43).

lertid gaaet Kalidasa som saa mange andre store Digttere; der er i Tidernes Løb tillagt ham Værker, som Kritiken nu atter løsner fra hans Navn. — Af Kalidasas ikke dramatiske Digte har især den lille Elegi *Meghadúta* (Skybudet) vundet Anseelse i Nutiden. Det handler om en Jaxa eller Tjener hos Rigdomsguden, der troner paa Gudebjerget hinsides Himalaja. Denne Tjener er bleven forvist ned til Jorden til det sydlige Indien og udtaler der ved Regntidens Komme sine Sorger og Længsler for en optrækkende Sky og beder den om at bringe Budskab til hans i Norden efterladte elskede¹⁾. — Men det er navnlig som dramatisk Forfatter, at Kalidasa er ført ind i den evropæiske Læseverden ved sine to Stykker *Sakontala* og *Vikramorvasi*:

19. Skuespil have vistnok været i Brug længe før Kalidasa, ja før den christelige Tidsregning. Men ligesom Tilfældet har været med Dyrefablen, saaledes har man ogsaa villet tillægge Dramaet en udenlandsk Oprindelse. Da Skuespillet synes at have udviklet sig baade her og i Grækenland ubemærket i Folkelivet, er det ikke muligt hverken her eller der at se det i dets Vorden; baade her og der ere kun Værker fra Blomstringstiden bevarede, altsaa fra en Tid, da det Tone angivende i Indien blev repræsenteret ved Fyrsten og hans Hofstat, i Grækenland, det vil sige i Athenen, ved det selvherskende Folk. Men ligesom det er utvivlsomt, at *Dikaiopolis's* Optog i *Acharnanerne* giver os for Athenens Vedkommende en Forestilling om, hvorledes Komedien udviklede sig, saaledes synes det ret instruktivt, naar man har henvist til *Gitagovinda* for at

¹⁾ Digtet er ogsaa benyttet af de lærde til at paavise et af de Steder, hvortil Kalidasa særlig maa have været knyttet, thi idet han beskriver for Skybudet den Vej, som det skal tage op til Himalaja, lader han det gjøre en Afstikker fra den lige Retning mod Nord henimod Vest til *Uggajini* (nuv. *Oojein*).

give en Formodning om, hvorledes mulig Skuespillet er opstaaet hos Inderne, skjønt det maa indrømmes, at Digtet er forholdsvis meget ungt¹⁾. Man²⁾ mener altsaa, at det første Skridt til Opfindelsen — og den dramatiske Sprogbrug tyder hen paa en Oprindelse i samme Retning — var en Forbindelse af Dands og Sang, hvori en eller anden Bedrift blev forherliget paa den Maade, at de forskjellige Personer, som havde deltaget i Udførelsen af det, som Sangen handlede om, gaves ved forskellige Dandsere, og at senere Dialogen blev anvendt istedetfor Vekselsange. Saa meget synes klart, at, naar man uden forudfattet Mening sammenligner et græsk Drama med et indisk, er Forskjellen saa iøjnefaldende netop i de Punkter, hvori den græske Opfindelse maatte kunne spores, at, som Sagen for Øjeblikket stiller sig, byder Sandheden at betragte Dramaet ikke mindre end Dyrefablen fra Begyndelsen af som Sanskritfolkenes egne Skabninger, om de end senere kunde være paavirkede fra Vesten. Inderne selv henlægge Dramaets Opfindelse til en mythisk Person Bahrata (se nedenfor S. 74).

20. Det ældste indiske Skuespil, som er bevaret, benævnes «Lervognen» (Mrichakatika), men der vides intet bestemt om, hvem Forfatteren har været, eller hvorfra han var, eller naar han levede. Dog synes saa meget vist, at dets Indhold knytter sig til en Begivenhed i det af Kalidasas Digte

¹⁾ Gitagovinda er en bukolisk Idyl af Gajadeva, der levede i Slutningen af det 12te Aarhundrede. Gitagovinda er Guden Krishna (Vishnu), der en Tid levede som Hyrde mellem Hyrdinder, blandt hvilke hans skønne Radha især fremtræder. Digtets Form er halvt dramatisk, idet hver af de deltagende udtaler sine særlige Følelser i Vekselsange. Den ildfulde Erotik, der gennemstrømmer Sangene, har iøvrigt fremkaldt en lignende religiøs Opfattelse, som Opmærksomheden henleledes paa ved Omtalen af Hafis's Digte og Salomons Højsang (S. 37).

²⁾ Chr. Lassen, indisch. Alterth. II, 544.

bekjendte Oojein¹⁾. Man mener, at Stykket er ikke lidet, maaske et Aarhundrede ældre end Kalidasas. Dette Drama er gjort tilgængelig for den danske Læseverden ved E. Brandes²⁾, der har oversat Stykket og ledsaget det med en Indledning om Dramaets Opkomst og med oplysende Anmærkninger. Foruden den almindelige poetiske Interesse har «Lervognen» ogsaa særlig Betydning derved, at det gjør os bekjendte med de indiske Samfundsforhold, Indernes Maade at være paa i det daglige Liv og ved festlige Lejligheder.

21. Begge Kalidasas ovenfor nævnte Skuespil ere overvejende lyriske. Kjærlighed mellem Mand og Kvinde er det Hovedemne, der varieres paa forskjellig Maade i begge Digte. Livets øvrige Alvor og Kampe spille kun en meget underordnet Rolle. Derfor tiltaler Sakuntala (*Çakuntalá*) mest, fordi Digteren i dette Stykke har ladet en Kvinde være Hovedpersonen, hvis hele Liv bedre end Mandens kan udfyldes af Kjærlighedens Længsler, Glæder og Sorger. Da dette Stykke imidlertid gennem Hammerichs smukke og let fattelige Oversættelse³⁾ er blevet almindelig æsthetisk Læsning, vil jeg helst, forat give en lille Formodning om, hvorledes et indisk Drama er indrettet, meddele et Udtog af det andet berømte Skuespil af Kalidasa Vikrama og Urvasi eller Kongen og Feen. Stoffet, som Digteren har benyttet, findes i flere Purána⁴⁾, men fortælles noget forskjelligt. Stykket be-

¹⁾ Westergaard Univers. Prog. 1868 S. 21.

²⁾ Lervognen. Et indisk Skuespil. Oversat af E. Brandes. 1870.

³⁾ Sakuntala, Skuespil i syv Optog af Kalidasa, oversat og forklaret af Prof. Martin Hammerich. Ny Udg. 1858.

⁴⁾ *Purdna* ere didaktisk-episke Digte fra en meget sen Tid og ere tilstede i stor Mængde, men kun lidet er oversat. Skjønt de henføres til 1000 Aar eft. Chr., skulle dog mange gamle Traditioner være bevarede deri. De ere især af kosmogonisk og theogonisk Indhold. Man har sammenlignet dem med Hesiodos's Digte, men Sproget er som oftest svulstigt. Mytherne blive til dogmatiske Legender, i hvilke denne eller hin Sekt eller Kultus fremhæves.

gynder som sædvanligt med et Forspil, hvori Skuespildirektøren anraaber Guden Siva om Beskyttelse og derefter opfordrer den hidkaldte Skuespiller til at sørge for, at Truppen besørger sine Roller godt, thi det er et nyt Stykke af Kalidasa, der skal spilles. Da høres der pludselig bag Scenen et Raab om Hjælp, og Skuespildirektøren meddeler Tilskuerne, at det er et Sorgens Udraab af forbi-svævende Feer, som bede om Hjælp, da én af deres Midte, den smukke Urvasi, er bleven bortrøvet af en ond Dæmon, idet de vendte tilbage fra Bjerget Kailasa, hvor Rigdomsguden troner. Første Akt begynder med, at Kong Pururavas kommer tililende ved Feernes Skrig med sin Vognstyrer og lover hurtig Hjælp mod Røveren; han styrter afsted og vender snart tilbage med Urvasi, der ligger afmægtig i hans Vogn. Hun optages mellem sine Veninder og kommer snart til sig selv igjen. Under den paafølgende Scene mellem Pururavas og Feerne fremtræder lidt efter lidt det erotiske i Forholdet mellem Kongen og Urvasi, og da de øvrige drage bort, bliver hun og en Veninde noget tilbage, indtil hun endelig fjerner sig med det Ønske engang at gjense sin Frelser. Den anden Akt begynder med en morsom Scene, hvori Brahmanen Manava, Kongens intimeste Ven, først optræder som en indskrænket Sladderhank. Kongen havde nemlig betroet ham under Tavsheds Løfte sine Følelser for Urvasi, men Dronning Ausinari — efter indisk Skik var det nemlig tilladt at have flere end én Hustru — havde mærket Kongens forandrede Stemning og sendt sin Terne ud for at skaffe nærmere Underretning, hvilken denne let aflokker Brahmanen. I den paafølgende Scene trøster Manava Kongen i hans Elskovssorg med Udsigterne til en god Middag, medens Kongen mener, at Skovensomhed er den eneste Trøster. De maa altsaa begive sig derhen, og Manava lover at udtænke Hjælp, naar Kongen blot ikke vil forstyrre ham med sine elegiske Udbrud. Imidlertid har Urvasi faaet sin Veninde overtalt til

at besøge den samme Skov. De komme gennem Luften derhen og skjule sig for at erfare Kongens Følelser. Manava, som imidlertid har grundet paa Raad, har udfundet, at en lille Lur kan yde Hjælp, da Kongen saa i Drømme kan faa den elskede at se, men Pururava viser det umulige heri. Da Urvasi ubemærket har hørt Kongen fortælle sin Hjertesorg, tager hun et Birkeblad og skriver Trøsteord derpaa og kaster det hen i Nærheden af Manava, som finder det og giver det til Kongen, der saaledes faar Visshed om, at han er gjenelsket. Manava forsikkrer, at Kongen nu har ligesaa stor Aarsag til Henrykkelse, som en rigtig hungrig, der bliver indbudt til Middag. Urvasi beslutter da at vise sig for Kongen, men faar dog sin Veninde til at træde frem først. Denne erklærer da for Kongen, at han vel engang har frelst Urvasi, men at han nu har sendt en langt farligere Dæmon imod hende. Endelig viser Urvasi sig, og Kongen er i Henrykkelse, da et Ilbud kommer fra Himlen, at begge Feerne maa skynde sig tilbage, da de skulle hjælpe med at spille i et Stykke af Bahrata, efter Indernes Sagn Dramaets Opfinder. Begge ile derfor bort. Manava har imidlertid tabt det Blad, hvorpaa Urvasi havde skrevet Trøsteord til Kongen, og til al Uheld finder en Terne det og bringer det til Dronningen, som spadserer i Nærheden. Efter at have læst det søger hun Kongen, tilbyder ham Brevet, og skjønt han søger at forsone hende, forlader hun ham opfyldt af Foragt og Raseri. Tredie Akt aabnes med en Scene ved Vismanden Bahratas Enebo, hvor en Lærling fortæller til en anden, hvorledes det var gaaet med Opførelsen i Himlen af Bahratas Stykke «Lakshmi's Valg af en Ægtefælle». Næsten alt gik særdeles godt, kun ét, men meget stort Uheld indtraf. Urvasi nemlig, der spillede Lakshmi, forglemte sig i den Grad, at hun kom til at nævne istedetfor den rette Elsker sin egen, Pururava, hvorover Vismanden Bahrata blev saa vred, at han straks udtalte en Forbandelse over hende. (Altsaa ligesom det gik Sakuntala

med Eneboeren). Forbandelsen, der gik ud paa, at hun skulde forvises fra Himlen, kan efter indisk Tro ikke tages tilbage. Da nu Indra ser hendes Bedrøvelse herover, trøster han hende med, at Kong Pururava er hans Ven og engang har staaet ham bi. Hos denne skal hun tilbringe sit Jordeliv. Naar Kongen har set den Søn, hun skal føde ham, vender hun atter tilbage til Himlen. I den næste Scene, der foregaar i Pururavas Slotshave, ønsker Dronning Ausinari at udsone den Brøde, hun har begaaet ved sin Heftighed mod Kongen, beder Kongen om Tilgivelse og forsikrer, at hun vil betragte Feen som sin Veninde. Da Dronningen fjerner sig, er Urvasi pludselig tilstede ledsaget af sin Veninde, der dog straks vender tilbage til Himlen, et Sted, som Manava meget betakker sig for, da man der hverken spiser eller drikker eller faar sig et lille Blund. Fjerde Akt, der af Æsthetikerne henregnes til «det fineste og skønneste», som Poesien har frembragt, bestaar næsten alene af lyriske Sange. Hele Afsnittet udfyldes af Kongens Klage over Tabet af Urvasi. Da nemlig Pururava efter hendes Ønske havde nedlagt Regjeringen og begivet sig med hende til en smuk Skovegn, kastede han engang, da de spadserede sammen, et beundrende Blik paa en smuk Luftens Datter, der fløj hen over dem. Men herover blev Urvasi saa opfyldt af Jalousi, at hun i sin Vrede, idet hun vel endnu led under den gamle Eneboers Forbandelse, sprang ind i en tilgrændsende Lund, som det strængt var forbudet Kvinder at betræde. Hun blev derfor straks forvandlet til en Vinranke, og den elskovssyge Konge gaar nu fortvivlet og tilsidst halvt vanvittig omkring, da han ikke aner, hvor hun er bleven af. Han anraaber alt om Hjælp, Dyr, Planter, Bjerge, men hører kun Gjenlyden af sine egne Ord. Endelig kommer en Stemme til hans Øre, der belærer ham om, hvor Urvasi er. Den til en Vinranke forvandlede Fe gennemtrænges af Liv og Varme ved hans Omfavnelser og fremtræder i sin oprindelige

Skikkelse. I femte Akt fortælles der, hvorledes Kongens og Urvasis Søn, som Faderen uafvidende var opdragen hos en hellig Kvinde, ved et Tilfælde kommer Faderen for Øje, og da denne nu har set en Søn af sig og Urvasi, skal Moderen efter Indras Bestemmelse tilbage til Himlen. Skilsmisse skal altsaa finde Sted, men i det samme kommer en Vismand, Bahratas Søn, tilstede og melder, at Indra, den alvidende, og de andre Guder ønske Pururava til Himlen forat benytte hans Tapperhed. Det hellige Baand, der knytter ham til Urvasi, vil derfor ikke blive brudt.

22. Af de mange efterfølgende Skuespil er der et, der har Krav paa almindelig Opmærksomhed, da det fører Dramaet ind i en ganske særegen Sfære, hvortil der maa ske findes smaa Analoga hist og her hos Aristofanes og enkelte nyere. Stykket hedder *Práboadhachandródaja*, «Erkjendelses-Maanens Opgang» af Digteren Krishnamisra, der levede i Midten af det 11te Aarhundrede. Stykket er en allegorisk Satire, hvor der fremstilles en Kamp mellem Sandhed og Vildfarelse, og som ender med en Forsoning mellem Intelligensen og den aabenbarede Tro. Istedetfor Personer fremtræde Begreber: paa den ene Side staar Vellyst, Kjetteri, Hykleri, Gjerrighed, Vrede osv., paa den anden Oplysning, Videnskab, Religion, Barmhjertighed osv. Men disse Begreber har Digteren forstaaet saaledes at personificere ved Hjælp af hvers karakteristiske Mærker, at endogsaa Læserens Følelser blive interesserede under Handlingens Gang.

23. Inderne have selv opstillet meget udførlige og meget fine Bestemmelser om Dramaets Natur og Væsen, og i deres Theorier gjøres der skarpe Sondringer mellem de forskjellige Slags Skuespil. Her kan blot mærkes: ethvert Stykke, hvortil Stoffet ligesom hos Grækerne i Reglen hentes fra Indiens rige heroiske Verden, naar det ikke indeholder en Skildring af dagligdags Forhold, begynder med et Forspil,

der gives af Skuespildirektøren og én af de medspillende, og hvori Tilskuerne gjøres bekendte med hvad der er nødvendigt for at forstaa Handlingen. Derefter begynder selve Stykket, inddelt i Akter og Scener, og ender med en Bøn eller Velsignelse. Den sædvanlige Dialog er i Prosa; ved Beskrivelser eller hvor Følelsen fremtræder stærkt, benyttes den bundne Stil i meget forskellige Versemaal. Særegen for de indiske Skuespil er en bestemt Brug af forskellige Sprogarter. Helten og de andre Hovedpersoner tale Sanskrit, Kvinderne og underordnede Personer forskellige Slags af Prakrit, hvormed der gives meget omhyggelige Forskrifter hos Dramaturgerne. — Faste Teatre kjendtes ikke, og hele Sceneriet var ligesom hos Chineserne meget mangelfuldt.

24. **Astronomi og Matematik.** Allerede i Vedaerne er der Spor af astronomiske Iagttagelser. Planeterne kjendes ikke i Manus Lovbog, men omtales i de episke og dramatiske Digte, og deres Navne ere af ren indisk Oprindelse; men det var dog først ved græsk og arabisk Indflydelse, at denne Videnskab udviklede sig hos Inderne. Det er ikke lidet, hvad Mathematiken fra Begyndelsen af skylder Indien. Den sindrige Betegnelse af Tal, Brugen af Nullet og den geniale Tanke, der tillagde Tallene forskjelligt Værd efter deres Plads, hvorved først Mathematikens uhyre Fremskridt blev muligt, have Inderne overleveret Araberne, og disse atter Evropæerne. — Ogsaa Medicinen skal have udviklet sig paa en ejendommelig Maade. — Medens Indernes Hang til aandeligt Arbejde saaledes viser sig i næsten alle Videnskaber, har dog den mest populære af alle Kundskabsgrene, Historien, ikke kunnet nyde nogen Fremgang i Indien.

II.

Skoleefterretninger.

1. Eksamener, S. 3.
2. Disciplene S. 9.
3. Lærerne og Lærefagernes Fordeling, S. 11.
4. Det i Skoleaaret læste og indøvede, S. 13.
5. Videnskabelige Apparater, S. 24.
6. Skolehøjtider, S. 36.
7. Oversigt over Skolens Indtægter og Udgifter, S. 40.
8. Fordeling af Skolens Beneficier, S. 41.
9. Tidstavle for Prøverne, S. 42.

I.

Elksamener.

Afgangsprøven for studerende Disciple: Ifølge Ministeriets Bestemmelse i Skrivelse af 25. Maj f. A. afholdtes den skriftlige Del af denne Prøve den 15de, 17de og 18de Juni; den mundtlige Prøve den 11te, 12te og 13de Juli. Undervisningsinspektøren var tilstede under den mundtlige Prøve og deltog i Bedømmelsen i Græsk, Historie og skriftlig Latin. Som Meddommer i Fysik og Mathematik var indbudet Oberst v. d. Recke. Den Orden, hvori Prøven i de forskjellige Fag foretoges, er angiven i forrige Aars Program.

Opgaverne til den skriftlige Prøve, der gives af Ministeriet, vare:

I Modersmaalet: I. Bunden Opgave. Grønlands Naturforhold og Befolkning. II. Fri Opgave. Hvad forstaaes ved Modgangens Skole og hvorledes bidrager den til at udvikle Karakteren.

I Latin. I. Oversættelse fra Dansk til Latin. Da Themistokles, den berømte atheniensiske Feltherre, som, vi vide, ogsaa i andre Ting var baade en klog og en vittig Mand, engang bekendtgjorde, at han vilde sælge en Landejendom, tilføjede han, efterat have rost dens øvrige Fortrin, at der var en god Nabo. Han antydede næsten spøgende, at han ansaa dette for en stor Anbefaling til at forhøje Værdien. Allerede mange Menneskealdere før Themistokles havde Hesiodus i det Digt, i hvilket han giver Forskrifter om Landvæsenet, hvilket vi endnu have, sagt, at en ond Nabo var

et stort Tab, en god en stor Fordel. Hos Romerne nævnte den ældre Cato, da han opregnede, til hvilke Ting der burde tages Hensyn ved at købe en Landejendom, næstefter Luftens Sundhed og Markens Frugtbarhed, Vej og Vand og Nabo. Det er ikke underligt, at det især er dem, der skrive og tale om Landvæsenet, der paaminde om, hvor magtpaaliggende det er at have gode Naboer. Thi de, der leve i store Byer, imellem en stor Mængde Mennesker, af hvilke de kunne vælge, hvem de ville omgaaes, og de, hvis Forretninger for det meste udføres inde i Husene, trænge mindre til gode Naboer og mærke mindre de Ulemper, som slette Naboer bringe. Men anderledes forholder det sig paa Landet. Thi ligesom der selve Omgangen med gode og velvillige Naboer medfører stor Behagelighed, saaledes kunne de ogsaa ved Raad og Hjælp yde stor Nytte; men slemme og trættekjære og uretfærdige Naboer yde ikke blot ingen Behagelighed eller Hjælp, men de paaføre Tab og tvinge til stedse ligesom at være paa Vagt og forstyrre Sindets Ro ved Strid og Trætte. Thi det er et sandt Ordsprog, at Ingen kan leve i Fred længere end hans Nabo vil.

II. Oversættelse fra Latin paa Dansk. (Taget af „Cicero de invent.“ I, 31, men med Forandringer.) *Æschines quidam, amicus Socratis et discipulus, dialogos ediderat, in quibus quemadmodum apud Platonem Socrates colloquens cum varii generis hominibus inducebatur. In uno ex his libris Socrates narrabat Aspa iam aliquando cum Xenophontis uxore, quam nuper duxerat, et cum ipso Xenophonte ad hunc modum locutam esse: „Dic mihi, quæso, Xenophontis uxor: si vicina tua melius habeat aurum, quam tu habes, utrum illud an tuum malis?“ Illud, inquit. „Quid, si vestem et ceterum ornatum muliebrem pretii maioris habeat, quam tu habes, tuane an illius malis?“ Respondit: Illius vero. „Age, inquit, si virum illa meliorem habeat, quam tu habes, utrum tuum virum malis an illius? Hic mulier erubuit; Aspasia autem ad Xenophontem conversa „Quæso, inquit, Xenophon, si vicinus tuus equum meliorem habeat, quam tuus est, tuumve equum malis an illius?“ Illius, inquit. „Quid, si fundum meliorem habeat, quam tu habes, utrum tandem fundum habere malis? Illum, inquit, meliorem scilicet. „Quid, si uxorem meliorem habeat, quam tu habes, utrum tuam an illius malis? Atque hic Xenophon quoque tacuit. Tum Aspasia, Quoniam uterque vestrum, inquit, id mihi solum non respondit, quod ego solum au-*

dire volueram cuiusque causa cetera interrogaveram, egomet dicam, quid uterque vestrum cogitet; nam et tu, mulier, optimum virum vis habere et tu, Xenophon, uxorem habere lectissimam. Itaque utrique vestrum elaborandum est, ut neque vir melior quisquam sit neque uxor præstantior. Nam si hoc perfeceritis, neque tu, Xenophon, aliam requires uxorem neque tu, mulier, alium maritum, sed libentissime vitam una agetis.

I Geometri. 1. Af en spids Vinkel A og dens modstaaende Side a i en retvinklet Trekant beregnes de andre Stykker.

2. Saavel ved Konstruktion som ved Beregning bestemmes en Trekant af dens ene Vinkel A og Højderne h_b og h_c paa dens to tilstødende Sider. Beregningen udføres for $A = 100^\circ$, $h_b = 4'$, $h_c = 5'$, saaledes at Sider, Vinkler og Areal findes.

I Arithmetik. 1. At udvikle Formler for

a) Summen af Leddene i en Differensrække (arithmetisk Progression),

b) Summen af Leddene i en Kvotientrække (geometrisk Progression),

c) Produktet af Leddene i en Kvotientrække.

2. En Kvotientrække begynder med 1,001, Kvotienten er $1,001^2$, Produktet af de n første Led er 1,105116; hvor stor maa n være?

3. Hvor stort maa det første Led i en Differensrække være, naar Differensen er $\frac{1}{2}n$ og Summen af dens n første Led skal være lig en Kvotientrækkes Sum, hvis første Led er 1, hvis Kvotient er $\frac{1}{3}$, og som har n Led. Ex. $n = 10$; $n = 1000$.

Afgangsprøve af lavere Grad for Realdisciple: Ordenen, hvori Prøven i de forskjellige Fag holdtes, er angiven i forrige Aars Program. Som Meddommere vare indbudte i Dansk Kand. phil., kgl. Landmaaler E v a l d, i Tysk Kammerjunker, Kand. jur. L e r c h e, i Fransk og Engelsk Kommandør Frølich, i Mathematik, Tegning og Skrivning Oberst v. d. R e c k e.

Opgaverne til den skriftlige Prøve, der gives af Fagets Lærer i Forbindelse med Rektor, vare følgende:

Modersmaalet: I. Fri Opgave. Hvilken Betydning havde

Legemsøvelser i Oldtiden, og hvilken Betydning maa vi endnu tillægge dem? II. Bunden Opgave. Kristendommens Forkyndelse og Indførelse i Norden.

Regneopgaver. I. A. køber 100 Tdr. Rug i Danmark for 6 Rd. 2 Mk. pr. Tønde. Ved at sælge dem i Sverig kunde han faae $14\frac{1}{2}$ Rd. Rigsgjæld (svensk Mønt) for 1 svensk Tønde, i England 1 L. 19 sh. for 1 Ton. Hvor er det fordelagtigst for ham at sælge Rugen, hvor stor bliver Forskjællen i danske Penge og hvormange Procent vil han tjene ved at sælge den paa det fordelagtigste Sted? (1 dansk Tønde = 1,004 svensk Tønde, 100 Rd. dansk = $200\frac{1}{2}$ Rd. Rigsgjæld, 1 L. = 8 Rd. 70 Sk., 18 Tons = 37 Tdr.)

II. En Kapital sættes paa Rentes Rente til $2\frac{3}{5}$ Procent halv-aarlig den 11te Juni 1853; den 11te December 1867 udtoges den og anbragtes til 3 Procent halv-aarlig og var den 11te Jnni 1872 voxet til 6258 Rd. 5 Mk. 12 Sk.; hvor stor var den indsatte Kapital?

Til Afgangsprøve for studerede Disciple indstillede sig følgende tre Disciple:

Carl Emil Tauson, Søn af Kjøbmand C. G. Tauson i Helsingør, f. den 9de Maj 1854, optagen i Skolens 3die Klasse den 23de August 1866.

Thomas Frederik Leopold Bruun Cold, adoptiv Søn af Dr. medicinæ D. H. O. Cold i Frederiksværk, f. den 3die April 1856, optagen i Skolens 6te Klasse den 23de August 1869.

Johannes Otto Valdemar Kønigsfeldt, Søn af Adjunkt I. P. F. Kønigsfeldt i Hillerød, f. den 23de Novbr. 1853, optagen i Skolens 1ste Klasse den 23de August 1864.

Desuden indstillede sig til Afgangsprøven een Privatist fra Kjøbenhavn, men forlod Examen efter den mundtlige Prøve i Geometri.

Til Realafgangsprøven indstillede sig een Discipel: Lorentz Jacob Frølich, Søn af Kommandør F.

Frølich, f. den 1ste Decbr. 1855, optagen i Skolens
4de Klasse den 23de August 1869.

Prøvernes Udfald er opført paa omstaaende Side
først for de studerende Disciple, derefter for Realdisciplen.

Til særskilt Prøve i Latin indstillede sig en Eksa-
minand fra Kjøbenhavn, der ikke bestod Prøven.

Aarsprøven 1872: Den skriftlige afholdtes den 15de,
17de, 18de og 29de Juni og den 1ste og 2den Juli i
den Orden, som er angiven i forrige Aars Program.
Som Meddommere vare indbudte og deltog i Censuren,
Enkefru Lasson, Kand. theol. Lærer Aarestrup, Kateket
Andersen, Pastor Brasen, Lærer Bredsgaard, Kand.
phil. Ewald, Pastor Falkenskjold, Kommandør Frølich,
Kaptajn Gørtz, Hospitalsforstander Gjern, Kand. jur.
Hanson, Pastor Henningsen, Kommandør Jacobsen, Læge
Kornerup, Kammerjunker Lerche, Billedhugger Malte,
Lægerne Petit og Plesner, Oberst v. d. Recke, Kammer-
junker Scholten, Generalkrigskommissær Torp, Distrikts-
læge Willemoes.

Efter den afholdte Prøve opflyttedes fra 6te til 7de
Kl. f e m Disciple; fra 5te til 6te n i Disciple; fra 4de
studerende til 5te s y v Disciple; fra 4de Realklasse til
5te f e m Disciple; fra 3die Kl. til 4de studerende s y v
Disciple; til 4de Realklasse f e m Disciple; fra 2den
Klasse til 3die studerende s y v Disciple; til 3die Real-
klasse f e m; fra 1ste til 2den Klasse n i Disciple.

Halvaarsprøven holdtes paa samme Maade som for-
rige Aar umiddelbart før Jul.

	Points i de 5 Fag, der afsluttes i 6te Kl.	Dansk.		Latin.	
		I.	II.	skriftl.	mundt.
E. Tauson	38	mg.	mg. + $\frac{1}{3}$	mg. + $\frac{1}{2}$	ug.
Th. Cold	36	mg.	mg.	mg. ÷ $\frac{1}{3}$	ug. ÷
J. Königsfeldt . .	23	g. ÷ $\frac{1}{3}$	g. ÷ $\frac{1}{3}$	g. + $\frac{1}{3}$	mg. ÷

	Dansk.		Historie.	Geografi.	Arithmet og prakt Regnin
	skriftl.	mundtl.			
J. Frølich	4 $\frac{1}{2}$ 4 g.	ug.	ug.	mg.	skr. mu. 5 ⁵ 6 Ug.

II.

Disciplene.

Antallet af Skolens Disciple var ved Slutningen af forrige Program 72. Skolen begyndte sin Virksomhed i det nye Aar den 15de August med 70 Disciple, idet den 1ste Klasse efter Lov af 1ste April 1871 inddroges. Efter Afgang i Aarets Løb, navnlig efter Konfirmationen i Foraaet, tæller Skolen nu 61 Disciple.

Foruden de tre, som bestode Afgangsprøven, og den ene, der underkastede sig Realafgangsprøven, udmeldtes dels kort efter Aarsprøven dels efter Konfirmationen i Foraaet følgende Disciple: M. J. Abben, F. A. G. Frank, O. F. Gundel, G. Lowzow, J. F. E. Lowsen, I. P. S. Malte, J. Olivarius, C. F. Teisner, A. L. J. Trane, A. V. Willerup og C. A. C. F. Wodschow.

ræsk.	Historie.	Arithmetik.	Geometri.	Naturalære.	Hovedkarakter.
ug.	mg. + $\frac{1}{3}$	ug. ÷ $\frac{1}{6}$	ug.	ug. ÷ $\frac{1}{3}$	Første Kar. med Udmærkelse = $80\frac{1}{3}$
ug.	ug.	mg. ÷ $\frac{1}{2}$	mg. ÷ $\frac{1}{3}$	g + $\frac{1}{3}$	Første Karakter = $73\frac{5}{6}$
+ $\frac{1}{3}$	mg	mg. + $\frac{1}{6}$	mg. ÷ $\frac{1}{6}$	mg. ÷ $\frac{1}{3}$	Anden Karakter = $61\frac{2}{3}$

ometri.	Tydsk	Naturhist.	Skrivning og Tegning			Bestaaet med Points	Fransk.	En- gelsk.
			Skriv- ning.	Teg- ning.	Sum- men.			
ug.	ug.	mg.	ug.	ug.	ug.	67	mg.	ug.

Derimod optoges følgende Disciple:

I 5te Klasse:

Aage Bojsen Møller, Søn af Sognepræst F. D. Møller
i Seiling ved Silkeborg, f. den 30te Oktober 1857.

I 3die Klasse:

Jacob Lund Herbech Grønbech, Søn af Proprietær
J. C. Grønbech, f. den 17de Decbr. 1861.

Conrad Theodor Joseph Christophersen, Søn af
Proprietær E. C. Christophersen, f. den 28de Okto-
ber 1860.

I 2den Klasse:

Vilhelm Christian Jørgensen, Søn af kgl. Skovfoged
C. E. Jørgensen, f. den 13de Septbr. 1862.

Disciplene ere fordelte saaledes:

VII. Klasse.

1) C. F. Z. Schulin. 2) G. A. Brasen. 3) I. L. Faartoft. 4) J. V. R. Albrechtsen. 5) I. H. Krog. 6) M. Hastrup. 7) C. Evald. 8) V. C. Culmsee. 9) H. C. C. Mortensen*).

VI. Klasse.

1) P. C. Limpricht. 2) I. S. S. B. Ulrich. 3) A. C. C. Albrechtsen. 4) G. F. O. Teisen. 5) E. G. Drøhse. 6) G. C. L. Svendsen. 7) A. Stilling. 8) Ch. B. Lund. 9) C. P. H. Baumgarten.

V. Klasse.

St. 1) A. B. Møller. 2) E. T. S. Lund. 3) A. Henningsen. 4) C. I. Hansen. 5) I. N. V. Reinhard. 6) H. V. Brasen. 7) I. F. Heger. — R. 8) C. D. Neergaard. 9) W. Evald. 10) H. F. L. Gulstad. 11) J. W. Plenge. 12) A. Plenge. 13) F. R. G. Scholten.

IV. Klasse.

St. 1) C. V. P. Svendsen. 2) I. O. H. Jespersen. 3) H. C. S. Lasson. 4) C. S. Hildebrand. 5) G. M. Wodschow. 6) E. G. Schinkel. — R. 7) C. Torp. 8) H. H. V. Jensen.

III. Klasse.

St. 1) I. L. H. Grønbech. 2) I. G. Wedell. 3) H. C. D. Voigt. 4) E. Torp. 5) C. T. J. Christophersen. 6) H. C. Teisen. 7) A. F. M. Sehested. 8) F. E. Th. Hansen. — R. 9) F. V. L. Sponneck. 10) C. G. Lasson. 11) V. Jacobsen. 12) F. Hastrup.

II. Klasse.

1) L. M. H. Larsen-Parsbeck. 2) C. E. S. Stephensen. 3) S. A. Jespersen. 4) V. C. Jørgensen. 5) I. F. L. A. Damm. 6) V. Gørtz. 7) W. Lasson. 8) C. H. E. Ewald. 9) J. P. Ebbesen. 10) E. Jacobsen.

*) At denne Discipel indtager denne Plads, har sin Grund i, at han var syg under Halvaarsprøven.

III.

Lærerne og Lærefagernes Fordeling.

Rektor:	Latin, Græsk og gammel Historie i VII. Klasse	17	(21)Timer.
Overlærer Østermann:	Latin i VI. og V. Kl.; Græsk i VI. Kl.; Fransk i III. Kl.	24	—
— Reinhard:	Latin i IV. og III. Kl.; Græsk i V. Kl.; Historie og Geo- grafi i II. Kl.	24	—
— Børre:	Fransk i VI., V., IV. og III. Kl.; Religion i VII., V., IV., III. og II. Kl.	23	—
Adjunkt Kønigsfeldt:	Hebraisk og Historie i VII. Kl.; Historie og Geografi i VI., V. og IV. Kl.; Historie og Geografi i III. Kl.	23	—
— Hertel:	Dansk i V. Kl.; Tydsk i VI., V., IV., III. og II. Kl.; Skriv- ning i alle Kl.	24	—
— Petersen:	Naturlære i VII. og V. R. Kl.; Naturhistorie i VI.—II. Kl.; Regning i III. og II. Kl. .	25	—
— Bendz:	Mathematik og Regning i VII.—IV.; Arithmetik i III. Kl.	25	—
— Mathiesen:	Dansk i VII., VI., IV., III. og II. Kl.; Fransk i VII. Kl.; Engelsk i VII. og i V., IV. og III. Rkl.	24	—
Oberst v. d. Recke:	Geometri i IV. og III. Kl.; Tegning i IV., III. og II. Kl.	8	—
Kantor Erslev:	Sang	5	—
Overkommandersergeant Saande med Assist.	Gries: Gymnastik og Svømning .	10	—

Oberst v. d. Recke og Gymnastiklærerne
engang om Ugen Riffelskydning.

Paa nedenstaaende Liste betyder F., at Timen er fælles for en Klasses to Afdelinger; A og B ældste og yngste Afdeling i syvende Klasse; St. og R. den studerende Afdeling og Realafdelingen i femte, fjerde og tredie Klasse.

	VII.		VI.		V.		IV.		III.		II.		Timer ialt.
	A.	F. B.			St.	F. R.	St.	F. R.	St.	F. R.			
Dansk	2		2		2	1	2		3		5		17
Latin	(3)	7 (3)	8		7		8		6				39
Græsk	6		5	5									16
Tydsk			2		2	1	2	1	2	1	3		18
Fransk	1		2		2		3		3		4		15
Engelsk	2					3		4		3			
Religion og Bi- belhistorie										3			
Historie	1				2		2		2		2		9
Geographi	3		3		3	1	3		3		3		19
Arithmetik			1		1		1		1		2		6
Geometri og Regning	4	4	5		4	2	6		6		4		35
Naturhistorie			2		2	1	2		2		2		11
Naturlære	3	3											8
Skrivning							1	1	2		3		8
Tegning					2			2		2	2		8
Ialt ugentl. Timer	32 (30)		30		30	30	30	30	30	30	30		
Sang	2				2		2		2		2		
Gymnastik og Svømning	2				4		4		4		4		
Hebraisk	2	2											

A n m. I Engelsk have V. og IV. Realklasse 3 Timer fælles. I Skrivning have V. og IV. Realkl. havt 1 Time fælles. I Tegning har IV. Rkl. havt 2 Timer fælles med III. Kl.

D. 31te August 1871 blev konst. Lærer, Hr. Kand. jur. **H. Mathiesen** udnævnt til Adjunkt her ved Skolen.*)

Ved første Klasses Nedlæggelse fratraadte Hr. Adjunkt **I. G. Lowsen** sin Lærervirksomhed d. 15de Juli f. A. Han blev ansat som Adjunkt allerede 1838 og har i denne lange Aarrække bestandig kunnet glæde sig ved sine Disciples Kjærlighed og sine Medlæreres Hengivenhed. Han havde en ejendommelig Evne til straks at sætte sig i et fortroligt og venligt Forhold til de unge, der betroedes til hans Vejledning, uden at man kan sige, at Disciplinen led derved eller Efterladenhed taaltes, og bevare deres Kjærlighed, naar de rykkede op i Klasser, hvor han ikke læste. Vi, Hr. Lowsens Medlærere, have ofte erfaret, hvor redbon han var til at paatage sig Ekstraarbejde, naar Sygdom eller andre Tilfældigheder hindrede en Lærer i at besørge sine Timer. Som Skolens Regnskabsfører og Kasserer vedbliver Hr. Adjunkt Lowsen at være knyttet til Skolen.

IV.

Det i Skoleaaret læste og indövede.

A. I bundne Fag.

D a n s k.

VII. Kl. (Mathiesen). Literaturhistorien er gennemgaaet fra Holberg til Øhlenschläger inclusive. Enkelte Værker ere oplæste for Disciplene. Yngste Hold har i første Halvdel af Skoleaaret havt Øvelser i mundtligt

*) Ved en Forglemmelse blev denne Udnævnelse ikke omtalt i forrige Aars Program.

Foredrag. Skriftlige Arbejder 28. — VI. Kl. (Mathiesen.) Af Literaturhistorien er den islandske Periode udførligt gennemgaaet; Egils Saga og Thorvald Vidførles Saga ere forelæste for Disciplene; derefter ere Kjempeviserne og den nyere Literatur gennemgaaede i kort Overblik efter Hammerich. En afsluttende Udsigt over den nordiske Mythologi er knyttet til Oplæsning af enkelte Partier af Øhlenschlægers Nordens Guder. Disciplene ere jævnlige blevne øvede i Foredrag af Digterværker i forskjellige Versemaal. Skriftlige Arbejder 30. V. Kl. (Hertel.) Begge Klassens Afdelinger have læst K. Arentzens og Torsteinsons „Nordiske Mythol. efter Kilderne“ og efter M. Hammerichs „Danske og norske Læsestykker“ gennemgaaet Kæmpeviserne, Kingo, Holberg, Evald, Wessel, Baggesen og Øhlenschlæger. I Reglen 1 Stil om Ugen, ialt 34. Realafdelingen har desuden i en særskilt Time om Ugen læst og indøvet Bojesens danske Sproglære. IV. Kl. (Mathiesen). Holsts prosaiske Læsebog og andre ere benyttede til Oplæsning. Grammatiken er jævnlige indøvet dels ved Analyse, dels under fri Examination. Bojesens Grammatik er læst og repeteret. 1 Stil om Ugen, ialt 37. Af Holst's poetiske Læsebog ere Digte lærte udenad. III. Kl. (Mathiesen). Holsts Læsebog er benyttet til Oplæsning, Bojesens Grammatik er læst og repeteret indtil Ordstillingen. Iøvrigt er Grammatiken stadig indøvet ved Analyse og fri Examination. Af Holsts Smaadigte er 12 lærte udenad. 40 Stile ere skrevne II. Kl. (Mathiesen). Funchs, Røginds og Warburgs Læsebog er benyttet til Oplæsning og grammatisk Analyse; Bojesens Grammatik er læst og repeteret indtil Ordstillingen. Af Holsts Smaadigte er 14 lærte udenad. 3 Stile ugøntlig, dels efter Diktat, dels af et forelæst Stykke; ialt 114.

Latin.

VII. Kl. A. (Rektor). Ciceronis de off. lib. I, ejusdem orat. pro l. Manilia; Livii hist. Rom. lib. XXX; Horatii Epist. lib. I et II (med Undtagelse af A. P.). — Repeteret ovenstaaende og desuden: Livii hist. Rom. lib. XXIX.; Sallustii Jugurtha, Vergilii Æneid. lib I et II. — 66 Stile, 32 Versioner. — Til Afgangsexamen opgives: Ciceronis de off. lib. I—III; ejusdem oratt. in Catilinam, pro Dejotaro, pro l. Manilia, pro Archia poeta; Livii hist. Rom. lib. XXVIII, XXIX, XXX; Sallustii Jugurtha; efter Madvigs carmina selecta: Catullus (med Undtagelse af X), Tibullus et Martialis; Vergilii Aeneid. lib. I og II.; Horatii epist. lib. I et II (med Undtagelse af A. P.); Horatii Odar. lib. I, II et III. I, 1, 2, 3, 7, 9, 10, 11, 14, 15, 17, 18, 20, 22, 27, 28, 29, 31, 34, 37, 38. II, 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20. III, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 13, 14, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 25, 28. Tregders Literaturhistorie og Bojesens Antiquiteter i Udvalg. — VII. Kl. B. Ciceronis de off. lib. I; Livii hist. Rom. lib. XXX; Horatii Epist. lib. I et II (med Undtagelse af A. P.); af Madvigs Carmina selecta: Catullus, Tibullus et Martialis. — Repeteret ovenstaaende og desuden: Livii hist. Rom. lib. XXIX; Ciceronis orat. pro l. Manilia. 66 Stile, 31 Versioner. — VI. Kl. Ciceronis Or. pro Sexto Roscio Amerino, Livii Histor. lib. XXX, Vergili Aeneid lib 11; i Madvigs Grammatik Syntaxen. Stile 71, hver fjerde skreven paa Skolen, Versioner 9. Af og til mundtlige Stiløvelser. — V. Kl. Sallustii Catilina, Ciceronis Orr. in Catilinam I et II; Ovid. Metamph. (Blochs Udgave): Ocyrhoe, Battus, Europa, Cadmus, Actæon. I Madvigs Gramm. Formlæren, Syntaxen

indtil § 382. Stile 77, hveranden skrevet paa Skolen, Versioner 9. — IV. Kl. (Reinhard). Cæsar. bell. Gall. lib. I, II; Madvigs Gramm., Formlæren repeteret, Syntaxen forfra til § 260 og de vigtigste Regler om Gjenstandssætninger, Infinitiv, Supinum og Gerundium læst og repeteret. Skriftlige Arbejder Hjemmestile 56; Skolestile 16; Versioner 5. Mundtlige Stiløvelser i de tre sidste Fjerdingaar. — III. Kl. (Reinhard). Berg og Møllers Læsebog SS. 1—6, 15—44 med Forbigaaelse af enkelte Exempler samt Stkr. V og VII. Tillæg S. 1—14 med Forbig. af Stk. VIII, 2. Madvigs Gramm., Formlæren: den regelm. Bøjning med de under Læsningen forekommende Uregelmæssigheder. Skriftlige Arbejder 33 Stile.

G r æ s k .

VII. Kl. A. (Rektor). Thriges Udvalg af Platon: SS. 1—10, 56—71, 84—98, 108—130; Fortællinger af Herodots Historie ved Berg SS. 11—14, 16—19, 34—45; Æschylos's Prometheus. — Repeteret ovenstaaende og desuden: Homeri Iliad. lib. XV et XVI; Bergs Udvalg af Arrian, Plutarch osv.: SS. 1—14, 40—58; Fortæll. af Herodots Historie SS. 1—11, 14—16, 44—65 — Tregders Literaturhistorie og Mythologi i Udvalg. — Til Afgangsprøven opgives: Thriges Udvalg af Platon SS. 1—26; 56—71, 84—98, 102—130; Fortæll. af Herod Hist. ved Berg: SS. 1—19, 34—65; Udvalg af Arrian, Plutarch osv. af Berg SS. 1—14, 40—58; Homeri Iliad. lib. XV et XVI; Homeri Odys. lib. VI et IX: Æschylos's Prometheus. — VII. Kl. B. (Rektor). Thriges Udvalg af Platon: SS. 1—10, 56—71, 84—98, 108—130; Fortællinger af Herod. Hist. ved Berg SS. 1—19, 34—65, Æschylos's Prometheus. Tregders Literaturhistorie og Mythologi i Udvalg. — VI. Kl. (Ostermann). Bergs græske Læsebog 2den Afdeling SS. 1—14 og 40—58;

Hom. Odyss. lib. VI et IX; i Bergs Gramm. repeteret Verberne. — V. Kl. (Reinhard). Bergs Forskole S. 1—25, sammes Læsebog 2den Afdel. 1ste Hefte S. 15—30; Bergs Gramm.: Af Lydlæren de vigtigste Regler; af Bøjningslæren den regelmæssige Deklination, Komparation og Konjugation med de Afvigelser og Uregelmæssigheder, som ifølge Læsebogens Krav maatte medtages.

T y d s k.

VI. Kl. (Hertel). Jürs und Rung „Deutsche Dichter von Klopstock bis auf die neueste Zeit“ (2te Ausgabe durch C. Jürs). Indtil Halvaarsexamen ere Disciplene omtrent hver tredie Uge prøvede i et selvvalgt Pensum kursorisk Læning. Efter Paaske kun kursorisk Læning. Simonsens Formlære og nogle Kapitler af sammes Syntax. — V. Kl. st. og R. (Hertel). P. Hjorts Læsebog (5te Udg. 2det Bind) S. 1—48 og S. 114—144. Simonsens Formlære. I en særskilt Time om Ugen har Realklassen desuden læst af Toepfers Udvalg 1ste Bind S. 1—54 og af 2det Bind S. 189—213. 37 Stile ere skrevne. — IV. Kl. st. og R. (Hertel). P. Hjorts Læsebog SS. 80—87, 159—194, 341—362. Simonsens Formlære. 35 Stile. I en særskilt Time om Ugen har Realafdelingen i denne Klasse desuden læst af Toepfers Udvalg 1ste Del S. 1—55 og af Holbechs og Petersens Materialier §§ 30—40 i Udvalg. — III. Kl. st. og R. (Hertel). P. Hjorts Læsebog S. 21—87. Af Simonsens Formlære det for Klassen bestemte Pensum. 36 Stile ere skrevne. Realafdelingen har desuden i en særskilt Time om Ugen havt Øvelser i mundtlig Oversættelse fra Dansk til Tydsk efter Holbechs og Petersens Materialier og efter Halvaarsprøven skrevet 20 særskilte Stile. — II. Kl. (Hertel.) Rungs Læsebog for de lavere Klasser SS. 117—129, 152—191, 207—220; Holbechs og Peter-

sens Materialier §§ 13, 14, 15, 16, 17, 18; efter Halv-
aarsprøven 1 Stil egentlig, ialt 20 Stile.

F r a n s k.

VII. Kl. (Mathiesen). Oplæst og oversat af Sicks
Læsestykker II. Hefte S. 44—80 og S. 1—19; endvidere
Mollières: *Le Festin de pierre*. — VI. Kl. (Børre) Af
Borrings *Etudes* 7de Udg. SS. 1—10, 20—46, 62—83,
325—68, 420—26. Kursorisk Læsning hver 14de Dag
i den største Del af Aaret. Af Pios Gramm. er Syn-
taxen læst. 37 skriftlige Arbejder, udarbejdede hjemme.
— V. Kl. (Børre). Af Borrings *Etudes* SS. 1—20,
119—147, 427—436. Af Pios Gramm. er repeteret af
Formlæren §§ 59, 60 og 64—80 og af Syntax læst § 1
—60 og 96—102 med en Del Forbigaaelser; 35 Stile,
skrevne hjemme. — IV. Kl. (Børre). Af Borrings
Læsebog for Mellemlasserne SS. 1—25, 241—262. Af
Ahns praktiske Lærebog 2den Afdel. S. 68—94. Af Pios
Gramm. hele Formlæren og af Syntaxen de første 24
§§ med forskellige Overspringelser. 40 Stile, skrevne
hjemme. — III. Kl. (Ostermann) Af Ahns praktiske Læse-
bog fra Stykket 109 og Bogen ud. Stile 38 (i Almin-
delighed skrevne hjemme). — II. Kl. (Børre). Af
Ahns praktiske Lærebog er læst og repeteret Stykkerne
1—120 i Forbindelse med Paradigmerne *Avoir*, *Etre*,
Donner, *Finir* og *Vendre*. Omtr. 60 Stile, næsten stedse
skrevne hjemme.

R e l i g i o n.

VII. Kl. (Børre) *Marci Evang.* og *Pauli I. Brev til*
Thessalonicenserne er læst i Grundsproget. — V. Kl.
(Børre). Af Assens's *Bibelhistorie* SS. 164—235. Af
Balslevs *Katechismusforklaring* § 1—100. Endel tidli-
gere lærte Psalmer ere repeterede. — IV. Kl. (Børre.)
Af Assens's *Bibelhistorie* SS. 89—163. Af Balslevs *Kate-*

chismus § 72—111. Psalmer ligesom i V. Kl. — III. Kl. (Børre). Af Assens's Bibelhistorie S. 1—79; af Balslevs Katechismus § 45—81. Psalmer ligesom i V. Kl. — II. Kl. (Børre.) Assens's Bibelhistorie S. 1—69; af Katechismen § 1—50; Endel Psalmer ere lærte.

H i s t o r i e.

VII. Kl. A. (Køningsfeldt). Hele Middelalderens og den nyere og nyeste Tids Historie efter Thriges og Blochs Lærebøger. — (Rektor). Den gamle Historie efter Thriges mindre Lærebog. — B. (Køningsfeldt.) Den nyere Historie efter Bloch fra S. 34 og den nyeste Tid til 1815 (Resten læst, men ikke repeteret og opgives derfor ikke til Eksamen). — (Rektor). Fra Alexanders Død til Bogens Slutning. — VI. Kl. (Køningsfeldt.) Frankrig, England, Spanien, Portugal efter Kofods Lærebog. — V. Kl. (Køningsfeldt.) De nordiske Riger fra 1648, Frankrig, England, Spanien, Portugal og Tydskland efter samme Lærebog; Realdisciplene tillige de nordiske Riger i Tiden før 1648, og Realkandidaten desforuden Kofods fragmentar. Lærebog. — IV. Kl. (Køningsfeldt.) Den gamle Historie og de nordiske Riger indtil Souverænitetten efter Kofods Lærebog. — III. Kl. Den gamle Historie efter samme Lærebog. — II. Kl. (Reinhard.) Kofods fragment. Lærebog S. 53—247 med Forbigaaelse af Danmarks Historie.

G e o g r a f i.

VI. Kl. (Køningsfeldt.) Hele Geografien efter Erslevs Lærebog Nr. 2. — V. Kl. (Køningsfeldt.) Syd-
evropa, Asien, Afrika og Amerika, efter samme Lærebog; Realdisciplene hele Geografien. — IV. Kl. (Køningsfeldt.) Preussen og det øvrige Tydskland, Nederlandene, Belgien, Frankrig, Schweiz, Østerrig, de britiske Øer, den pyrenæiske Halvø og Ita-

lien efter samme Lærebog. — III. Kl. (Königsfeldt.) Erslevs Lærebog Nr. 2 forfra til Mellemeuropa (S. 77). — II. Kl. (Reinhard.) Erslevs mindre Lærebog Nr. 4 helt gennemgaaet.

Mathematik og Regning.

Mathematik. (De brugte Lærebøger ere: Holmstedts Ledetraad i Arithmetik og sammes Ledetraad i Plangeometri og Stereometri, samt i IV. og III. Kl. Assens's Arithmetikens Begyndelsesgrunde.) VII. Kl. A. (Bendz.) Repeteret hele Mathematiken. Opgaver hjemme 29 Gange. — VII. B. (Bendz.) Læst Trigonometrien og Stereometrien til Nr. 514. I Arithmetiken læst Læren om Rækker, exponentielle Ligninger og Rentesregning. 32 Opgaver. — VI. Kl. (Bendz.) I Plangeometrien er læst fra Nr. 265 og ud. I Arithmetik er læst Læren om Ligninger, Logarithmer, Rækker og Rentesregning. 32 Opgaver. — V. Kl. (Bendz.) I Plangeometrien er læst fra Nr. 265 og ud, idet § 8 er oversprungen. I Arithmetiken er læst Læren om Decimalbrøk og Rod. 32 Opgaver. — IV. Kl. I Plangeometrien (v. d. Recke.) er læst fra Nr. 153 til Nr. 284. I Arithmetiken er læst efter Assens Læren om Brøk, efter Holmstedt Proportioner, Potens og noget af Decimalbrøk. 32 Opgaver. III. Kl. I Plangeometrien (v. d. Recke.) er læst forfra til Nr. 148. Som Indledning er gennemgaaet en Del af Sten's „Hovedformer i Rummet.“ I Arithmetik (Bendz.) er læst efter Assens's Lærebog forfra til Maal. — **Regning.** I VI., V. og IV. Klasse er jævnlig regnet paa Skolen. Opgaver knyttede til Proportionslæren af allehaande Slags og lignende Opgaver udførte hjemme. III. Kl. (Petersen.) Regning med Brøk og Reguladetri efter Hansens Regnebøger. — II. Kl. (Petersen.) De

4 Regningsarter med Brøk samt Reguladetri med Brøk efter opgivne Stykker.

Naturlære.

VII. Kl. A. (Petersen.) Læst og repeteret Ørstedes Fysik og tildels repeteret Naturlærens kemiske Del efter Petersens Lærebog, samt Jørgensens Astronomi. — VII. Kl. B. (Petersen.) Læst og repeteret Naturlærens kemiske Del efter Petersens Lærebog; læst Jørgensens Astronomi (sammen med VII. Kl. A.)

Naturhistorie. (Petersen.)

VI. Kl. Et Kursus i Zoologi efter Lützens Lærebog Nr. 2, et Kursus i Botanik efter Petits Lærebog. I Sommerens Løb er der foretaget botaniske Udflugter med VI.—III. Kl. — V. Kl. I Zoologi: Det menneskelige Legeme efter Lützens Lærebog; i Botanik: Den specielle Del efter Petits Lærebog. — V. Rkl. har repeteret Lützens Zoologi. — IV. Kl. R. og st. Læst Krybdyr, Padder og Fiske samt Leddyrene efter Lützens Lærebog. I Sommerens Løb ere en Del Planter blevne gjenneengaaede og beskrevne. III. Kl. Læst fra Edderkopperne og ud, samt Pattedyrene og Fuglene. Øvelser i at bestemme og beskrive Planter. — II. Kl. Krybdyr, Padder og Fiske samt Leddyrene efter Lützens Lærebog.

Skrivning. (Hertel.)

V. Rkl. har havt Øvelser i Skrivning 1 Time om Ugen; IV. st. ligeledes 1 Time; IV. Rkl. 2 Timer; III. st. og R. 2 Timer og II. Kl. 3 Timer. Begge Alfabetter ere indøvede. Der er ikke benyttet Forskrifter.

Tegning. (v. d. Recke.)

Frihaandstegning har iaar været indskrænket til II. Kl. samt III. og IV. Rkl., 2 Timer ugentlig for hver. I de to førstnævnte Klasser er der tegnet efter Hel-

stedes „Vejledning i Tegnekunsten“ 1—3 Hefte. I sidstnævnte Klasse ere Øvelserne foretagne efter samme Vejlednings 4—5 Hefte, ligesom ogsaa Begyndelsesgrundene af Perspektiv- og Skyggelæren her ere indøvede.

B. Valgfrie Fag.

H e b r a i s k.

VII. Kl. A. (Køningsfeldt.) Hele Genesis; Grammatiken efter Whitte. — VII. B. (Køningsfeldt.) Genesis Kap. 1—17; Whittes Grammatik til § 77 med Undtagelse af Nominaldannelserne.

E n g e l s k.

VII. Kl. (Mathiesen.) F. Møllers Lærebog I. og II. Afdel. læst og delvis repeteret; derefter læst Størstedelen af Longfellows: The song of Hiawatha. 27 Stile. — V. Rkl. ældste Hold. Listows Ledetraad II. Afd. læst fra Stykke 122 til Enden; derefter hele Bogen repeteret, Listovs Læsebog I. Afd. er læst og repeteret. 37 Stile ere skrevne, dels hjemme, dels paa Skolen. V. Rkl. yngste Hold: F. Møllers Lærebog er læst og repeteret; ligeledes 37 Stile. — IV. Rkl. F. Møllers Læsebog er læst og repeteret. 63 Stile, dels skrevne hjemme, dels paa Skolen. — III. Rkl. F. Møllers Lærebog I. og II. Afd. læst og repeteret; I Løkkes Grammatik læst S. 24—59 med enkelte Forbigaaelser. 54 Stile ere skrevne.

Beretning om Skarpskydningen i Sommeren 1872.

Tal af Disciple, som have deltaget i Øvelserne.	Distance i Alen.	Skud- denes Antal.	Antal af Træffere (i frit Anslag.)	Points. Summ a.	Middeltal.
--	---------------------	--------------------------	---	--------------------	------------

Fra 13de April til 15de Juni:

13	50	140	137	178	2,24
senere	100	129	120	147	2,07
11	150	20	17	21	1,90
	200	25	17	10	1,08

Fra 17de August til 5te Oktober:

	50	”	”	”	”
12	100	”	”	”	”
	150	295	275	231	1,72
	200	45	31	22	1,10
Sum paa alle Distancer		654	597	609	1,85

Anm. Skydedagenes Antal har i det hele været 14.

V.

Videnskabelige Apparater.

Skolen har i Aar havt den Glæde at modtage adskillige værdifulde Gaver. Afdøde Kantor **N. Krossing**, der engang har været Discipel her i Skolen, havde bestemt, at en stor Del af hans Bøger skulde tilbydes Frederiksborg Skole. Bibliotheket blev derved forøget med over 300 Bind, især af danske Værker*). Hr. Tobaksfabrikør **Brusch** forærede Skolen en stor Samling, bestaaende af Mineralier og mærkelige Forsteninger.

A. Fortegnelse over de i Aaret 1872/73 i Skolebibliotheket indsatte Værker.)**

- K: Aarbog for Skandinaviens Literatur, Kbhv. 1851—53.
 Aasen, Ivar, Norsk Ordbog. 2. forøgede Udg. 1—5. Hft.
 *Adelung, I. Chr.: Deutsche Sprachlehre. Berlin 1816.
 K. Andersen, H. Chr.: Samlede Digte. Kbh. 1833.
 K. — Agnete og Havmanden, ib. 1834.
 K. Anker: Digte af Beppo, ib. 1853.
 K. Apuleii metamorphosis, 11te Bog, ovs. af C. P. Andersen Slagelse 1827.
 Archiv, historisk, et Maanedsskrift udg. af J. Petersen og F. C. Granzow. 1871.
 Aristophanes's Komedier, ovs. af N. V. Dorph, Kbh. 1856—60.
 K. Arnesen, A. L.: En Aften paa Billardet, og Tak for Ballet. 1831.
 Asbjørnsen, P. Chr.: Norske Folkeeventyr, ny Samling 1871.
 K. Bang, B.: Lystspillet. 1809.
 K. — Uglspil el. Fastelavns Mandag. 1812.
 K. — Bedsteforældrene el. det snurrige Frieri, 1814
 K. — Masken eller det hemmelige Testament. 1816.
 K. — Dramatiske Forsøg. 1820.

*) De ere i Fortegnelsen mærkede med K.

**) De Bøger, der ere indkjøbte paa Auktioner, ere mærkede med *.

- K. Bang, B.: Kriminalprocessen, et Sørgespil. 1824.
 K. Bang, O.: Zarskoje - Selo, Mindeblade fra Rusland. 1844.
 K. — Eva Homo. 1851.
 K. Barfod, Fr.: Poetisk Læsebog for Børn og barnlige Sjæle. 1869.
 *Becker, P.W.: Bendt Bendtsen, en Levnetsskildring, 1869.
 — K. F.: Ausführliche deutsche Grammatik. Frankfurt a. M. 1836.
 K. Bernard: Libussa, en Opera, ovs. af C. N. Rosenkilde. Kbh. 1824.
 K. Berggren: Melodier til Psalmebog for Kirke- og Hus-Andagt, udsatte for 2 Stemmer. 3die Udg. Kbh. 1858.
 Berggreen, A. P.: Folkesange og Melodier, XI. 1871.
 — Kompositioner. I, 1—2. 1871.
 K. Beskov, B. v.: Thorkel Knutson, Sørgespil, ovs. af Øhlenschläger. 1837.
 K. — Birger og hans Æt, ovs. af Øhlenschläger. 1838.
 Bibliotheca Philologica, herausgeg. von W. Müldner 1871.
 Billed-Galleri af berømte Maleres Værker. 2—7 Hft. 1871.
 K. Birkedal, V.: Digte. Kbh. 1835.
 K. Blache, H. H.: Arosia, en Samling Alvor og Skjemt, 1862.
 Blomberg, C. I.: Den germaniske Omljudslära. Upsala. 1865.
 K. Blumauer, A.: Gedichte. Aachen 1816.
 K. Bojsen, L. N.: Vandringer i Syrien og det hell. Land. 3 Hefter. Haderslev 1853—57.
 Bokkenheuser, C. H. F.: Regneopgaver med Løsninger, nærmest bestemte til Forberedelse til den udvidede Præliminærexamen. Kbh. 1865.
 K. Boye, C. J.: Jutta, Dronning af Danmark. Kbh. 1824.
 K. — Floribella. 1825.
 K. — Dramat. Værker, 3 Dele. 1819—27.
 K. — Aandelige Digte og Sange. 1—4. 1833—37.
 K. — Do., ny Samling. I. 1840.
 Brandes, G.: Hovedstrømninger i det 19de Aarhundredes Literatur. 1872.
 Brehm, A. E.: Fuglenes Liv, ovs. af P. Mariager. 1871.

- K. Brun, I. N. : Zarina. Sørgespil. Kbh.
 K. — Samling af mindre Digte.
 K. Brun, T. C. : Samlede poet. Skrifter 1—6. 1812
 —14.
 K. — Samlede pros. Skrifter. 1813.
 K. — Blandinger. 1795.
 K. — Skriftemaalet. 1798.
 K. — Omvendelsen. 1799.
 K. — Smaating. 1801.
 K. — Svend Tveskjæg. 1833.
 K. — Tilgift. 1831.
 K. Brøndsted, P. O. : Rejse-Dagbøger, udg. af N. V.
 Dorph. 1850.
 K. Buchholm, Magdalene Sophie : Poesier. 1793.
 K. Bulwer: the pilgrims of the Rhine. 1834.
 K. — Paul Klifford. 1835.
 K. — Alice. 1838.
 K. — Lejla or the siege of Granada. 1839.
 K. Bürger, G. A. : Gedichte. Aachen 1815.
 K. — Gedichte I—II. Göttingen, 1829.
 K. Byron : Fangen i Chillon og Mazeppa, ovs. af Chr.
 Thaarup. 1842.
 K. Böttiger : Entwicklung des Ifflandischen Spiels. Leip-
 zig. 1796.
 K. Castella, Hubert : Australiens Opdyrkning, ved I.
 Magnussen. Haderslev, 1863.
 Cesare Cantu : Verdenshistorie, frit bearb. af E. Holm
 og Ph. Wejlbach. 5—11, 1871.
 K. Cid, der, übertr. v. Duttonhofer. Berlin 1854.
 K. Cicero : om Naturen, og Forsynet, ovs. af Blache.
 Aarhus, 1824.
 Collin, E. : af Jonas Collins Papirer. 1871.
 K. Conradi : Ellen, en Landsbyhistorie. Kbh. 1838.
 Conradsen, K. : Kjærlighedsdigte af Tibullus, ovs. af. 1871.
 Conversationslexicon, Nordisk, Hft. 17—26. 1871.
 Cramer, I. : Holländisch-deutsches und deutsch-holl. Ta-
 schenwörterbuch. I—II.
 Curtius, G. : Studien zur griech. u. Latein. Grammatik,
 herausgeg. von, IV., 2—4. 1871.
 K. Daa, Ludv. : Skandinaviens Beskrivelse. Haderslev,
 1860.
 K. Dahl, F. C. B. : Om Forskjellen mellem Platos og
 Aristoteles's Naturphilosophi. 1854.

- K. Dahl, F. C. B.: Om Naturbegrebets Grundmomen-
ter. 1859.
- Danmarks, Norges og Sverigs Historie, 61—68 Hft. 1871.
- Darwin, Charles: Om Arternes Oprindelse ved Kvali-
tetsvalg, ovs. af I. P. Jacobsen. Kbh., 1872.
- Dickens's Levnet ved I. Forster, ovs. af L. Moltke. 1—3
Hft. 1871.
- Dubeux, L.: éléments de la grammaire turque. 1856.
- Ebers: ueber das hieroglyphischen Schriftsystem. 1871.
- Eckstein, F. A.: Nomenclator Philologorum. 1871.
- *Eichhorn, I. G.: Geschichte der Literatur I—VI. 1805—11.
- Einhardi Annales ed. G. H. Pertz. 1845.
- K. Engel, I. I.: Der Philosoph für die Welt. Aachen 1817.
- K. Eschenburg, I.: Dramatische Bibliothek. Berlin 1793.
- K. Euripides, Kyklopen, ovs. af P. G. Fibiger. Kbh. 1820.
- K. Falsen, Em.: Skrifter udg. af Stoud Platou 1—2.
Christiania 1821.
- K. Feilberg, H. F.: Fra Heden. Haderslev 1864.
- Fenger, P. A.: Morgen- og Aftensange. Kbh. 1858.
- K. Fichte, I. G.: Vorlesungen und Reden. Zwickau 1818.
- Fick, A.: Vergleichendes Wörterbuch der Indogermani-
schen Sprachen 2te Abth. 2te Ausg. 1871.
- K. Fielding: Geschichte des Joseph Andrews. Berlin
1761.
- K. Foersom, P.: Digte 1—2. 1818.
- Folkevennen, et Tidsskrift, 19de Aarg. Christiania 1870.
- Folkekalender for Danmark. 1871.
- K. Fortællinger for Ungdommen, ovs. fra Fransk. Kbh.
1830.
- Foucaux, Ed.: Grammaire de la langue Tibétaine. 1858.
- K. Freiligrath, F.: Gedichte. Stuttgart u. Tubingen.
1843.
- K. Freitag, G.: die Valentine, Schauspiel. Leipzig 1851.
- K. Frimann, Cl.: Poetiske Arbejder. 1. Samling. Kbh.
1788.
- Almuens Sanger. 1790.
- Friis, I. A.: Lappisk Mythologi, Eventyr og Folkesagn.
1871.
- Fryxell, A.: Berättelser ur svenska Historien. 40 De-
len. 1871.
- Gauss, C. F.: Werke VII, herausgeg. von E. I. Sche-
ring. 1871.

- Geiger, L.: Zur Entwicklungsgeschichte der Menschheit 1871.
- K. Gessner, S.: Schriften 1—2. Zürich 1774.
- K. — Idyllen, Aachen. 1817.
- K. — Sämmtl. Schriften. 1—2. Leipzig 1841.
- *Gislason, K., Hammerich, M. og P. G. Thorsen, Beretning om Gravmælet over Prof. R. Rask. Kbh. u. A.
- K. Gozzi, C.: Dramatiske Eventyr, ovs. af Meisling. 1821.
- K. Graah, Jac.: Poetisk Tidsfordriv 1—2. 1751.
- *Grässe, I. G. Th.: Handbuch der allg. Literaturgeschichte. I—V.
- Grimm: Deutsche Grammatik 1—4. Göttingen 1822—27.
- Deutsche Grammatik, 1ster Theil 3te Ausg. ib. 1840.
- Grimm, J.: Geschichte der deutschen Sprache 1—2. Leipzig 1848
- Rede auf W. Grimm u. über das Alter, herausgeg. v. H. Grimm. Mit 2 Photographien. Berlin 1864.
- Grimm, Jacob u. W. Grimm: Deutsches Wörterbuch 1—4ter Bd. 1—4 Lieferung. 4ter Bd. 2te Abth. 1—3te Lief. 5ter Bd 1—10 Lief. Leipzig 1852—70.
- K. Gubitz: Volkskalender 1835—52.
- K. Guldberg, Fr. H.: Samlede Smaating i bunden og ubunden Stil 1—3. 1815—16.
- Psalmodia, Digte, 1835.
- K. Gunnerus, N. T. L.: Løjer, Brev paa Vers til Joh. N. Brun 1807.
- K. Gyntelberg, C. F.: Lulu, Tryllespil. 1823.
- K. Hammerich, Fr.: Danmark under Adelsvælden. 1—4 Binds 1—2 Hft. 1854—59.
- K. — Præsident Hans Nansen den Ældres Levnet Haderslev, 1853.
- M: Smaaskrifter. 5te Del, 1871.
- K. Hansen, F. I.: Romantiske Digtninger. 1839.
- K. — Lyriske Digte. 1852.
- Hauch, C.: Minder fra min første Udenlandsrejse. 1871.
- K. Hauff, W.: Sämmtl. Schriften, herausgeg. v. G. Schwab 1—36. Stuttgart 1830.
- Haug, M.: Die Quellen Plutarchs. 1854.
- K. Heiberg, P. A.: Chinafarerne, et Syngestykke. 1792.

- K. Hermoder, Ugeblad af blandet Indhold. Christiania. 1821—22. 4to.
- K. Hertz, H.: Ugentlige Blade Nr. 1—26. 1859.
- K. — S.: Rejsen til Helvion, Heltedigt af Jeppe Jepsen. 1782.
- K. Hillerup, F. C.: Digte. 1842.
- K. — Den gamle Hustru, Novelle. 1839.
- Hof- og Statskalender for 1872 Udg. af I. P. Trap.
- K. Holm, P. A.: Skildringer og Sagn fra Færøerne. 1850.
- K. Holst, H. P.: Sørgecantater over Frederik VI og Thorvaldsen.
- K. Høltz, L. H. C.: Gedichte. Aachen 1815.
- Høyen, N. L.: Skrifter, udg. ved I. L. Ussing. 1871.
- Ide og Virkelighed, For, et Tidsskrift, udg. af R. Nielsen, Bj. Bjørnson og R. Schmidt. 1871.
- K. Jørgensen, P. N.: Poesi og Prosa. 1844.
- K. Kalender, Kristelig, udg. af H. Stein og I. Paulli. 1870—72.
- K. Kjæmpebog, Den danske, en Sangkrønike, udg. af Fr. Barfod. I. 1860.
- K. Kleist, E. Chr.: Sämmtl. Werke. 1—2, Berlin, 1782.
- K. Klubvisebog, udg. af I. P. Grüne. 1838.
- K. Krossing, Nik.: Schema til dansk Grammatik. 4de Udg. 1863.
- K. — Poetisk Læsebog, 1ste Del, 6te Udg. 1858.
- K. — Do. Do., 2den Del, 4de Udg. 1867.
- K. Kruse, L.: Dramatiske Værker. 1—4, 1818—20.
- K. — Theatret, en Oversigt over alt Theatret Vedkommende. 1—2, 1819—24.
- K. Kunstblad, Dansk, udg. af Kunstforeningen. 1—3, 1837—38.
- K. Kunstforeningen i Kbhvn., dens Historie og Virksomhed. 1864.
- K. Kørner, Th.: Lyre og Sværd ved Chr. Thaarup. Slagelse, 1817.
- Laboulaye, Ed.: Abdallah, 3ième ed. 1868.
- Längbein, W.: Pädagogisches Archiv. 1870—71.
- Lange, C.: Den sorte Død.
- Larsen, A. C.: Om Nadveren 1871.
- K. Laube, H.: Die Karlsschüler. Leipzig, 1856.
- Launitz, Ed. von der: Wandtafeln zur Veranschaulichung antiken Lebens und antiker Kunst. Tafel I—XII.

- K. Lefolii, H.: Hravnel Freysgodes Saga, gjenfort. af, 1863.
- K. Lehmann, Orla, Forsvarstale for Højesteret d. 19de Jan. 1842.
- Lenormant, Fr. Manuel d'histoire ancienne de l'orient I—III. 1869.
- Lepsius, C. R. Standard Alphabet. 2 Ed. 1863.
- K. Lermontof, M.: Vor Tids Helt, ovs. af E. M. Thorson. 1856.
- Levy, M. A.: Das Mesa-Denkmal und seine Schrift. 1871.
- K. Lindenkrone, Louise Hegermann: Troubaduren. 1820.
- K. — Danske Fortællinger. 1825.
- K. Literaturtidende, Nordisk, udg. af Gjødvad og Ploug. 1846. 4to.
- K. Lommebog, Poetisk. 1813.
- K. Lund, C. A.: Efterladte Digte. 1836.
- Lübke, V.: Kunsthistorien, bearb. af J. Lange. Lev. 8—12. 1871.
- K. Læsning for Yndere og Dyrkere af Skuespilkonsten. 1811—12.
- Magazin, Danske, III. Række III. Bd. 1—4 Hft. 1871.
- K. Magnussen, F.: Ubetydeligheder. I. 1800.
- *Mansa, I. C. F.: Geschichte des Ost-Gothischen Reichs in Italien. 1824.
- K. Marckmann: Om Staden Ninive. Haderslev. 1854.
- K. ——— Hvorledes England blev erobret af de Danske og siden har baaret Mærker deraf, ib. 1857.
- I. V. Benjamin Franklins Liv og Levnet. Kbh. 1837.
- Meier, E.: Erklärung phönikischer Sprachdenkmale. 1860. 4.
- K. Milton, John: Det gjenvundne Paradis, ovs. af Schønheder. 1792.
- K. Molbech, Chr.: De danske Bibeloversættelser fra d. 16de Aarh. 1840.
- Molière: Oeuvres complètes de, par Ch. Louandre. 1—3 1869.
- K. Moosrosen, Taschenbuch, herausgeg. v. W. Menzel. Stuttgart 1826.
- K. Munch, A.: Donna Clara. Kristiania, 1840.
- K. — Sangerinden, Digt. 1837.
- K. — Nye Digte. 1850.
- K. — Sorg og Trøst. 1860.

- K. Munch, A. : Salomon de Caus. 1854.
 K. — En Aften paa Giske. 1855.
 K. — Lord Villiam Russel. 1857.
 K. — Hertug Skule, Kbh. 1864.
 K. — Eftersommer, ny Digtsamling. 1867.
 Müller, Fr. : Beiträge zur Morphologi u. Entwicklungsgeschichte der Sprachen. I. 1871.
 — Die Vocalsteigerung der Indogermanischen Sprachen. 1871.
 — Zur Suffixlehre des Indogerm. Verbum. II. 1871
 — Indogermanisch und Semitisch. 1869.
 K. Mynster, C. L. N. : Nogle Bidrag til Literatur og Æsthetik. 1871.
 Møller, C. F. C. : Trigonometri til Skolebrug. Kbh. 1870.
 — Grundtræk af Læren om Rønstørrelser. Kbh. 1868.
 Møller, P. L. : Franske Folkesagn, udg. af V. Møller. 1871.
 K. Nya nordiska Dikter ock Skildringer. Stockholm 1859.
 K. Nyerup, R. : Levnetsløb, beskr. af ham selv, udg. af C. L. Strøm. 1829.
 Nytaarsgave for Skuespilyndere for 1805 og 1807.
 Nyt Testament, russisk.
 Do. polsk.
 Do. bøhmisk.
 Do. ungarsk.
 Do. tyrkisk.
 Do. hollandsk
 Do. nygræsk.
 Do. arabisk.
 Do. finsk.
 K. Olsen, A. Vaarblomster. Kristiania 1811.
 K. Paars, den gjenopstandue, en sandfærdig ny Vise af Hans Mikkelsen. 1863.
 K. Panorama af Frederiksborg.
 K. Pestalozzi : Om Herremanden Brahe og Bønderne i Ørby, ovs. af Nyerup. Kbh
 K. Petersen, N. M. : Kortfattet dansk Retskrivningslære. 1837.
 K. Petersen, P. : Almeenfattelig Vejrlære. 1854.
 Petersen, Julius : Geometriske Opgaver til Skolebrug. Kbh. 1867.
 — Metoder og Theorier til Løsning af geometriske Konstruktionsopgaver; an-

- vendte paa c. 300 Opgaver. Kbh. 1866.
- Petersen, Julius : Lærebog i den elementære Plangeometri. Kbh. 1870.
- Den plane Trigonometri og de sphæriske Grundformler. Kbh. 1863.
- *Plutarchs moralische Abhandlungen, übers. v. I. F. S. Kaltwasser. 1783.
- K. Politisk Vischog, red. af Fr. Barfod 1842.
- K. Prahl, Niels : Lille Anna el. det frie Valg. 1757.
- K. Pram, Chr.: Udv. digteriske Arbejder, udg. af Rahbek. 1—6, 1824—29.
- K. Psalmer, til Brug ved den daglige Morgenandagt i Aarhus Kathedralskole, udg. af H. H. Blache. Aarhus, 1858.
- K. Rahbek, K. L.: Dramaturgiske Samlinger. 1—5 Hft. 1788—91.
- K. — Dramatisk og literarisk Tillæg. 1792.
- K. — Poetiske Forsøg. 1—2. 1803.
- K. — Om Skuespillerkonsten. 1809.
- K. — Samlede Skuespil. 1—3. 1809—13.
- K. Rasmussen, I. L.: Digte og Eventyr fra Østerland. 1ste Samling. 1816.
- K. — H. V.: Blodvidnerne i den kristne Kirkes 3 første Aarhundreder. Haderslev 1862.
- K. Rask, R.: Kortfattet Vejledning til de oldnordiske Sprog. 1844.
- K. Rein, Jonas : Samlede Digte. 1—2. 1802.
- K. Rosenstand-Goiske, P.: Kritiske Efterretninger om den kgl. danske Skueplads. 1839.
- Rosny, Léon de : les écritures figuratives et hiéroglyphiques. 1870. 4.
- *Roth, Fr.: Ueber Thucydides u. Tacitus. Vergleichende Betrachtungen. München. 1812.
- Rovsing, K.: Retskrivnings-Spørgsmaalet. 1871.
- Sallet, A. von : Die Künstlerinschriften auf Griechischen Münzen. 1871.
- K. Samling, nyeste, af Klub- og Selskabssange. 1802.
- K. Do. — af Selskabssange. 1803.
- K. Do. af Skrifter til Erindring om K. L. Rahbek og Karen Margrethe Rahbek, f. Heger. 1831.

- K. Samlinger, utgifna af Svenska Fornskrift-Sällskapet, Hefte. 2, 3, 7—9. Stockholm. 1844—61.
- til Jydsk Historie og Topografi, udg. af et Selskab III, 3—4. 1871.
- Samlinger, Danske, for Historie osv., udg. af C. Bruun, O. Nielsen og S. Birket Smith II, 1—2. 1871.
- Samtid, Vor, udg. af Paul Pry. I. A. Hansen. 1871.
- K. Sander: Eropolis, et Skuespil. 1803.
- K. — Niels Ebbesen, et Sørøespil.
- K. Sange for den hæderlige Bondestand. 1. Samling 1785.
- K. — ved Fædrelandshøjtiderne, Danmarks 2den April til Admindelse, udg. af H. C. Knudsen. 1802.
- K. — for Landbo-Ungdommen, udg. af Faber 1803.
- K. — ved Studentermøderne 1843, 45, 51 og 52. Kbh. 1856.
- K. — 200, udg. af Sønderjydske Samfund. 1867.
- K. Schaldemose, Fr.: Blomster fra Grækenland, ved. 1821.
- K. Scharling, I. P. C.: Kristelige Erindringer fra Rom. Haderslev, 1867.
- Scherr, I.: Allgemeine Geschichte der Literatur. 1—3 Hft. 1871.
- K. Schikaneder, Tryllefløjten, en Opera. 1826.
- K. Schubart, Chr.: Gedichte. Aachen, 1816.
- Shakspeare, William: Dramatiske Værker, ovs. af E. Lembeke. Hft. 31—33, 1871.
- *Sismonde di Sismondi, I. C. L.: de la littérature du midi de l'Europe, I—IV. 1819.
- Smith, C. V.: Kortfattet Lære om de russiske Verber. 1871.
- K. Sneedorff-Birch, Euphrosyne, Digte med Melodier. 1834.
- Steen, Ad.: Grundtræk af Sandsynlighedsregningen. 1864.
- Matematiske Opgaver i det indledende Kursus, 5te Udg. Kbh. 1871.
- Oversigt over Hovedformerne i Rummet. Kbh. 1868.
- Begyndelsesgrunde i den analytiske Geometri. Kbh. 1869.
- K. Steenbloch: Frederikshalds Belejring. 1808.
- K. Storm, E.: Fabler og Fortællinger. 1770, 4to.
- K. — Digte, udg. af A. E. Boye. 1832.
- K. Suhm, Fr.: Mine Hændelser. 1775.
- K. Svane og T. Algreen Ussing: Natur og Kunst. 1820.

- K. Svane, M. H. : Smaapoetiske og filosofiske Forsøg. 1826.
- K. Søtoft. Altarblade og Gravlilier. 1820.
- K. Tauber, E. G. : Breve fra Kolding, topograph. Skize. Odense 1822.
- K. Tegnèr, E. : Frithiofs Saga med Musik-Bilagor. Stockholm. 1827.
- K. — Do., ovs. af I. P. Møller. 1826.
- Teuffel, W. S. : Studien u. Charakteristiken zur Griechischen u. Römischen Literaturgeschichte. 1871.
- K. Thaarup, Th. : Efterladte poetiske Skrifter, udg. af Rahbek. 1822.
- K. — Cantater. 1779—83.
- K. — Høstgildet. 1791.
- K. — Peters Bryllup. 1793.
- K. — Fr. : Garnisons Kirke, Kbh. 1830.
- K. Thiele, I. M. : Bjergmandsdalen, en Fortælling. 1817.
- K. — Rosenblade. 1818.
- K. — Pilegrimen, et Sørgespil. 1820.
- K. — Kynast, et Skuespil. 1821.
- K. — Vragstykker af et Digterskib. 1848.
- K. Thomsen, I. : Foraaret, Vinteren, ovs. af P. Foersom. 1807 og 1812.
- Thrige, S. B. : Udvalgte Stykker af Platon med Anmærkn. 1871.
- Tilleg til Lærebog i Geografien. 1872.
- Tidsskrift, Norsk, for Videnskab og Literatur, udg. af C. C. A. Lange. I—V.
- for Philologi og Pædagogik. 1871.
- K. Till Uglspils Historie, bearbejdet i 34 rimede Kapitler, udg. af Flinch, 1—4 Hft. med Illust. Kbh. 1843.
- K. Tode, I. C. : Valhalla, et Ugeskrift af blandet Indhold. 1790—91.
- Tregder, P. H. : Kort Udsigt over den græske Kunsts Historie. 1871.
- K. Trojel, C. : Smaadigte. 1811.
- Tyndall, John : Die Wärme, betrachtet als eine Art der Bewegung, herausgeg. durch Helmholtz u. Wiedemann. Braunschweig 1871.
- K. Tønder, Jens P. : Poesier 1811.
- K. Universitetstidsskrift, Nordisk, 1854—66.
- K. Vallø, V. : Grønland, skildret af. Haderslev. 1861.

- K. Virgil, Om Landbrug, ovs. af S. Meisling. 1827.
 K. — Om Kamplegene ved Anchises's Grav, ovs. af C. Berg. 1829.
 *Vischer, F. Ueber das Erhabene u. Komische. Stuttgart. 1837.
 Voigt, G.: Die Wiederbelebung des classischen Alterthums oder das erste Jahrh. d. Humanismus. 1859.
 K. Voss, I. H.: Musen-Almanach für 1796. Hamburg.
 *Wachler, L.: Handbuch der Geschichte der Literatur. I.—IV. 3te Umarb. 1833.
 K. Westengaard, I C.: Nogle enstydige danske Ords Bemærkelse. 1836.
 Wilson, H. H.: Theater der Hindu's. Aus der englischen Uebertragung des Sanskrit-Originals. 1828—31.
 K. Winther, M.: Kjærmindeblomster og Rosenblade. Odense 1820.
 K. — Sanderumgaard's Have, Digtninger. Kbh. 1824.
 K. Wiwet, Datum in blanco, et Skuespil.
 K. Zetlitz, Jens: Poesier. 1789.
 Zeuthen, H. G.: Den analytiske Geometries Begyndelsesgrunde. 1867.
 K. Æsops Fabler efter den engelske Bearbejdelse ved Chr Winther. 1859.
 K. Ørsted, H. C.: Luftskebet, et Digt. 1836.
 K. Øst, N. C.: Literaturlexicon, Nr. 1—6. 1826—27.

B. Den naturhistoriske og fysiske Samling.

39 stereometriske Figurer af Træ.

C

I indeværende Skoleaar ere følgende til den fysiske og til den oldnordiske Samling hørende Gaver skjænkede til Skolen:

- Af Discipel M. Hastrup: 1 Brudstykke af en Stenøxe og en raat tilhugget Kile.
 — A. Stilling: 2 hele og en halv Kile, en Spydspids og en halv Stenøxe.
 — E. Lund: en Kile, 2 Spydspidser, en Spore.
 — Stephensen: en Kile, funden ved Jelling.
 — Parsbech: en Kile, funden ved Søborg Slot.
 Af Hr. Tobaksfabrikør Brusck: Flere Stykker Kryolith

fra Grønland samt en Del andre grønlandske Mineralier, tildels i store og smukke Stykker.

En Del Forsteninger (Vættelys, Søjindsviu o. s. v.) samlede fra forskjellige Stæder i Danmark.

2 Overkjæber af Saugfisken,
en stor tørret Søstjerne,
en Del Koraller o. s. v.

Et stort Brudstykke af en Tagsten, rigt forziret med forskellige Figurer, hvoriblandt en gotisk Kirke m. m.

VI.

Skolehøjtider.

1.

Den lille Højtid, som Skolen for to Aar siden holdt i Anledning af Thorvaldsens Hundredeaarsfest, gjorde, som man udtrykker sig, Lykke baade hos dem, der vare tilstode, og hos dem, der senere læste Beretningen derom. Tanken, der frenkaldte Forsøget, troer jeg er sund. Det forekommer mig, at det baade vilde være en behagelig Underholdning for hele Skolen i Almindelighed og tillige yde øverste Klasse en smuk Anledning til selvstændig Optræden, naar det blev stadig Skik, henimod Jul, naar der er kommen rigtig Spirekraft i Skoleaarets aandelige Vækst, paa festlig Maade at mindes en eller anden af Nordens store Mænd eller Epoke gjørende Begivenheder. Da jeg forrige Efteraar foreslog syvende Klasse at holde en saadan Fest, modtog Disciplene straks Tilbudet med stor Lyst, og da jeg bad dem tænke lidt nærmere over Sagen og derefter meddele mig, hvem eller hvad vi skulde gjøre til Festens Kjærne, erklærede de et Par Dage efter, at det var Klassens Ønske, at vi mindedes Tordenskjold, hvis Fødselsdag netop indtraf nogle Uger efter. Jeg hørte med Glæde deres Udtalelse. Thi de pragmatiske Historikere maa gjerne sige, at Tordenskjold var et Stjerneskid, et Lyn, der løb plud-

selig hen over Norden for ligesaa pludselig at forsvinde igjen; Folkeaaften er ikke af denne Mening. Det menige Folk har Slægt efter Slægt følt, at Tordenskjold var et Udtryk af den friske Kraft, det tillidsfulde Mod, den uberegnede Hengivelse, naar Landet er i Nød, som efter dets Opfattelse er det store og stolte og det uafviselig nødvendige hos dem, der skulle føre Nordens Sønner til Sejr. Derfor er Mindet om Tordenskjold frisk bevaret indtil denne Dag gennem Sangerens Kvad og Sagnets skjønne Trofasthed. — Da det altsaa var bestemt, at Højtiden skulde dreje sig om Tordenskjold, blev jeg med Læreren i Dansk, Hr. Adjunkt Mathiesen enig om, at Disciplene iaar skulde selv ene arrangere hele Festen, idet vi begge vilde tilbyde dem vore Raad, hvor de ønskede det. Som Følge af denne Bestemmelse, der blev meddelt Disciplene, fordelte de selv Rollerne mellem sig efter den Kundskab, de havde til hverandres svage og stærke Sider. Den særlig tordenskjoldske Literatur, som vi skaffede Disciplene fra kgl. Bibliothek, er jo kun liden, og de Viser, som findes hos Rothe, ere uskjønne og overhovedet kun lidet poetiske. Men da vi toge Sangene fra 2den April med og hvad fremtrædende der senere ved særlige Lejligheder er blevet talt og sunget til vore Søkrigeres Berømmelse, blev dette lille Studium efter Kilderne ikke saa ganske uden Betydning for Klassens Kjendskab til den danske Literatur. — Ogsaa Solennitetssalen, det vil sige syvende Klasses Værelse, maatte Disciplene denne Gang ene udsmykke. Dette udførte de med virkelig Smag. I Modsætning til Festen for Thorvaldsen fik Lokalet denne Gang et meget krigerisk Udseende. Hele Forsiden forestillede vel ligesom forrige Gang en Granskov, men istedetfor Basreliefs og Statuer saaes en Række af forskellige Slags Vaaben, kunstigt forenede, mellem Grenene. Pyramider

af Geværer — Kanoner kunde Hillerød ikke skaffe tilveje — vare opstillede foran paa hver Side af Kathedret, ovenover hvilket et smukt gammelt Oliemaleri, et Brystbillede i naturlig Størrelse af Tordenskjold var anbragt med en smagfuld Indfatning af Grønt og Vaaben. De øvrige Vægge vare smykkede med Flag og Grupper af Vaaben. — Efter Festprogrammet, der uddeltes til Tilhørerne, og hvori Sangene vare trykte, faldt Festen i tre Hovedafdelinger, saaledes at hver indledes med Sang og Deklamation. Efterat Plougs Sang „Vi har en lille Snekke“ var sunget i Chor, traadte en Discipel op paa Kathedret og reciterede samme Forfatters Digt „I Nord er Vikingaanden født og baaren“; hvorpaa Vikingabalken af Tegnér's Frithiof (i Udvalg) istemtes af Solo og Chor. Derefter fortalte en anden Discipel i et jævnt og smukt Foredrag Tordenskjolds Liv fra hans Fødsel til han blev Kadet. Derpaa deklameredes et dejligt beskrivende Digt, som idetmindste jeg ikke har kjendt før:

„Havet er skjønt, naar det roligen hvælver
Staalblanke Skjold over Vikingers Grav!“*)

Nu sang Solo og Chor „Paa Søen, naar den skummer vred“, hvorefter en Discipel fortalte Tordenskjolds Liv fra han blev Kadet til Freden blev sluttet. Musiken til Ingemanns Sang, som fulgte efter dette Foredrag, „Rul henover Fjeld og Bælt“, var af en Discipel i syvende Klasse, der selv ledede Udførelsen. Efterat Hertz's Digt „Vel elsker jeg højt o! Danmark din Kyst“ var deklameret og Todes Vise „Vi Sømænd gjør ej mange Ord“ var sunget af Solo og Chor, fulgte Slutningsforedraget til Tordenskjolds Død. Højtiden endte med, at Disciplene i Chor afsang „Kong Kristian stod ved højen Mast“.

*) Slutningen blev forandret. Digtet staar i „Norske Viser og Sange til Skolebrug“, 1863, og Forfatteren er Wolff.

Da Disciplene denne Gang ene skulde bære Ansvaret, vare de indbyrdes blevne enige om, at Festen kun skulde holdes for Skolens Lærere og Disciple, og dette skete ogsaa paa Tordenskjolds Fødselsdag den 28de Okt. Kl. 11. Men det kom dog til at gaa som for to Aar siden. Det Bifald, hvormed de Agerendes Ydelser bleve modtagne af deres Kammerater og Lærerne, indgav 7de Klasse Mod til at anmode dem af Hillerøds og Omegns Beboere, der interesserede sig for Skolen og dens indre Liv, om at bæere Skolen med deres Nær-værelse den 30te Okt. Kl. 6 Aften. Festen blev da gjentagen for saa mange, som Lokalet kunde rumme, og alt blev ligesom første Gang modtaget med største Velvillie.

Skolens aarlige Skovtur blev ved venlig Hjælp fra nogle Beboere i Hillerød og Omegn foretaget paa tolv Vogne og gik over Hørsholm til Folehaven, hvor det første Ophold fandt Sted. Derfra marscheredes der til Evaldshøj, hvor Disciplene istemte en Mindesang.*)

*) Den „lille“ Sangfugl i syvende Klasse, der var Forfatter til denne og den egentlige Skovsang, skal iaar, imod hvad Skolen ellers har for Skik, se sin poetiske Ydelse til Evalds Minde trykt i Programmet:

„O Rungsted! Hvilke Minder, hvilke Tanker,
Mens her vi paa din skønne Strandbred vanker,

I Lundens svale Skygger,
Hvor Evalds Harpe klang,
Hvor Nattergalen bygger
Og lytted til hans Sang.

Rungsteds Ro bød hans Hjerter Lise,
Skjænked Skjalden sin tro Luise,
Rungsteds Ro.

I Lærdomstemplets høje tavse Sale,
Som gjenlød ellers kun af Lærdoms Tale,

Vi hørte din Camene,
Som sang ved Rungsteds Kyst,
Og glente rent Athene
For Fuglen i dit Bryst.

Fra det Sted, som dit Minde freder,
Tag for „Rungsteds Lyksalighedør“
Her vor Tak.

Turen gik saa til Vogns langs Stranden til Kokkedal, hvor den smukke Have besøgte. Den øvrige Del af Dagen tilbragtes i Humlebæk med forskjellige Lege; dog var ogsaa lidt Alvor tilstede, idet Skolens unge Musiker spillede et Par Melodier af Skolens Lovsangsboek paa Orgelet i det derværende smukke Kapel, og Disciplens sang dertil.

3.

I Februar og Marts havde baade Lærere og Disciple en sjælden Nydelse, idet Hr. Chr. Mantzius i et Par Timer hver Onsdag Eftermiddag oplæste Stykker af forskjellige Digteres Værker.

VII.

A. Summarisk Oversigt over Skolens ordinære Indtægter og Udgifter i Finantsaaret 1872⁷³.

Indtægt:

Jordebogsindtægt m. Fradrag af Skatter	4,701 Rd.	84 Sk.
Renter af Skolens Kapitalformue	2,681	— 90 —
Skolekontingenter	2,956	— 40 —
Helsingørs Hospital	300	— ” —
Tilskud fra den almindelige Skolefond	6,900	— ” —
	<hr/>	
	17,540 Rd.	23 Sk.

Udgift:

Gager og Timebetaling	12,987 Rd.	56 Sk.
Pensioner og Vartpenge	1,537	— 58 —
Bibliothek og videnskabl. Apparater	384	— 94 —
Bygningernes Vedligeholdelse	248	— 87 —
Badehus	40	— ” —
Inventarium	111	— 13 —
Brændsel og Belysning	413	— 28 —
Kommunale Udgifter	93	— 85 ^{1/2} —
Regnskabsføringen	340	— ” —
Forskjellige løbende og extraordin.		
Udgifter	441	— 86 —
Riffelskydning	46	— 72 —
	<hr/>	
	16,646 Rd.	3 ^{1/2} Sk.

B. Extrordinære	} in'tægter . . .	1,160 Rd.	„ Sk.
		Udgifter . . .	2,087 — 26 —

C. Stipendiekassen 18⁷²/₇₃.

Indtægt:

Renter af Stipendiefondens Midler . . .	279 Rd.	17 Sk.
Uddrag af Sparekassen	281 —	8 —
Refusion	165 —	78 —
	<hr/>	
	726 Rd.	7 Sk.

Udgift:

Udbetalte Stipendier	582 Rd.	48 Sk.
Indsat i Frederiksborg Sparekasse . . .	137 —	7 —
Regnskabsførerens Procenter	6 —	48 —
	<hr/>	
	726 Rd.	7 Sk.

D. Discipelbibliotheket.

Indtægt:

For 17 Deltagere à 1 Rd. og 3 à 3 Mk.	18 Rd.	48 Sk.
1 Eksemplar af Kataloget	„	— 16 —
Oversknd fra forrige Aar	4 —	88 —
	<hr/>	
	23 Rd.	56 Sk.

Udgift:

Til Bøger og deres Indbinding	31 Rd.	32 Sk.
Underballance	7 Rd.	72 Sk.

VIII.**Fordeling af Skolens Beneficiær.**

1. Skolens Stipendier: Det højeste, 50 Rd.: H. C. C. Mortensen, P. C. Limpricht og I. L. Grønbech; det mellemste, 35 Rd.: G. E. Drøhse; det laveste, 20 Rd.: I. V. R. Albrechtsen, C. L. J. Hildebrand, C. V. P. Svendsen, A. I. L. Trane, S. A. Jespersen, G. A. Brasen, H. C. S. Lassen, A. Henningsen og I. F. Heger.

2. Fri Undervisning: G. A. Brasen, I. L. Faartoft, G. C. L. Svendsen, A. C. C. Albrechtsen, H. C. P. H. Baumgarten. C. I. Hansen, C. Evald, I. S. S. B. Ulrich, H. C. S. Lassen, I. O. H. Jespersen, H. C. D. Voigt.

3. Extraordinære Gratister: I. V. N. Reinhard.

4. Det Moltkeske Legat for Embedsmænds skole-

søgende Sønner, 40 Rd. til hver: I. S. S. B. Ulrich, C. V. P. Svendsen, C. Evald.

5. Frederiksborg Skoles to Pladser paa Regentsen tildeles iaar C. E. Tauson og T. F. L. B. Cold.

IX.

Tidstave for Prøverne.

Afgangsprøven.

A. For de studerende Disciple:

Skriftlig: Lørdag den 14de Juni Kl. 8—12 Udarbejdelse i Modersmaalet (Bunden Opgave); 4—8 Oversættelse fra Latin til Dansk; Mandag den 16de Juni Kl. 8—12 Geometri; 4—8 Udarbejdelse i Modersmaalet (fri Opgave); Tirsdag den 17de Juni Kl. 8—12 Oversættelse fra Dansk til Latin; 4—8 Arithmetik.

Mundtlig: Lørdag den 5te Juli Kl. 8 Græsk; Kl. 5 Naturlære; Mandag den 7de Juli Kl. 8 Historie; Kl. 5 Geometri; Tirsdag den 8de Juli Kl. 8 Latin; Kl. 5 Arithmetik; Fredag den 11te Kl. 12 Hebraisk.

B. For Realkandidaten.

Skriftlig: Mandag den 30te Juli Kl. 8—12 Udarbejdelse i Modersmaalet I; 4—8 Regneopgave I; Tirsdag den 1ste Juli Kl. 8—12 Udarbejdelse i Modersmaalet, II; 4—8 Regneopgave II.

Mundtlig: Prøven foretages sammen med 5te Kl. i alle Fag.

Aarsprøven.

Skriftlig: VII. B. Lørdag den 14de Juni Kl. 8—12 Udarbejdelse i Modersmaalet (bunden Opg.); 4—8 Oversættelse fra Latin til Dansk; Mandag den 16de Juni Kl. 8—12 Geometri; 4—8 Udarbejdelse i Modersmaalet (fri Opg.); Tirsdag den 17de Juni Kl. 8—12 Oversættelse fra Dansk til Latin; 4—8 Arithmetik.

VI. Mandag den 16de Juni Kl. 8—12 Udarbejdelse i Modersmaalet; 4—8 Geometri; Tirsdag den 17de Juni Kl. 8—12 Arithmetik; 4—8 Oversættelse fra Dansk til Latin; Mandag den

30te Juni Kl. 8—11 Oversættelse fra Latin til Dansk ; 4—7 fransk Stil.

- V. Mandag den 30te Juni Kl. 8—12 dansk Stil ; 4—7 Regning ; Tirsdag den 1ste Juli Kl. 8—11 V. St. latinsk Stil ; 4—6 fransk Stil ; Onsdag den 2den Juli Kl. 8—11 V. St. latinsk Version ; 8—10 V. R. engelsk Stil ; 12—2 V. St. tysk Version ; V. R. tysk Stil ; 4—7 Mathematik.
- IV. Mandag den 30te Juni Kl. 8—11 dansk Stil ; 4—7 IV. St. latinsk Version ; IV. R. Regning ; Tirsdag den 1ste Juli Kl. 8—11 IV. St. latinsk Stil ; IV. R. dansk Stil, II ; 4—6 fransk Stil ; Onsdag den 2den Juli Kl. 8—11 tysk Stil ; IV. St. 4—7 Mathematik ; 4—6 IV. R. engelsk Stil.
- III. Mandag den 30te Juni Kl. 8—11 dansk Stil ; 4—7 tysk Version ; Tirsdag den 1ste Juli Kl. 8—10 III. St. latinsk Stil ; III. R. tysk Stil ; 4—6 Regning ; Onsdag den 2den Juli Kl. 8—11 fransk Stil ; 4—6 III. R. engelsk Stil.
- II. Mandag den 30te Juni Kl. 8—10 dansk Stil ; Tirsdag den 1ste Juli Kl. 8—10 tysk Stil ; 4—6 Regning ; Onsdag den 2den Juli Kl. 8—10 fransk Stil.

Mundtlig: VII. B. Fredag den 4de Juli Kl. 8 Latin ; Mandag den 7de Kl. 10¹), Historie, Kl. 5 Fransk og Engelsk ; Tirsdag den 8de Kl. 8 Mathematik ; Onsdag den 9de Kl. 8 Græsk ; Torsdag den 10de Kl. 8 Naturlære ; Fredag den 11te Kl. 12 Hebraisk og Religion.

- VI. Fredag den 4de Juli Kl. 8 Geografi ; Lørdag den 5te Kl. 8 Naturhistorie ; Mandag den 7de Kl. 8 Fransk ; Tirsdag den 8de Kl. 12 Historie ; Onsdag den 9de Kl. 8 Tysk ; Torsdag den 10de Kl. 8 Latin ; Kl. 5 Græsk ; Fredag den 11te Kl. 8 Arithmetik ; Lørdag den 12te Kl. 8 Geometri.
- V. Fredag den 4de Juli Kl. 8 Fransk ; Kl. 5 Naturhistorie ; Lørdag den 5te Kl. 8 Tysk ; Kl. 5 Arithmetik ; Mandag den 7de Kl. 5 Græsk ; Tirsdag den 8de Kl. 8 V. R. Engelsk ;

- Kl. 5 Latin; Onsdag den 9de Kl. 12 V. R. Naturlære; Kl. 5 Geometri; Torsdag den 10de Kl. 5 Religion; Fredag den 11te Kl. 5 Historie.
- IV. Fredag den 4de Juli Kl. 12 Matematik; Kl. 5 Fransk; Lørdag den 5te Kl. 12 Religion; Mandag den 7de Kl. 8 IV. St. Latin; Tirsdag den 8de Kl. 8 IV. R. Engelsk, Kl. 12 Tydsk; Onsdag den 9de Kl. 12 Geografi; Torsdag d. 10de Kl. 12 Historie; Fredag den 11te Kl. 5 Naturhistorie.
- III. Fredag den 4de Juli Kl. 12 Tydsk, Kl. 5 Historie; Lørdag den 5te Kl. 12 III. St. Latin; III. R. Engelsk; Kl. 5 Geografi; Mandag d. 7de Kl. 12 Matematik; Tirsdag den 8de Kl. 5 Religion; Torsdag den 10de Kl. 5 Naturhistorie; Fredag den 11te Kl. 5 Fransk.
- II. Lørdag den 5te Juli Kl. 5 Fransk; Mandag den 7de Kl. 12 Naturhistorie; Onsdag den 9de Kl. 8 Religion, Kl. 5 Historie; Torsdag den 10de Kl. 8 Dansk; Fredag den 11te Kl. 8 Geografi, Kl. 12 Tydsk.

Lørdag d. 12. Juli Kl. 10 Prøve i Gymnastik,
 — — Kl. 12 Prøve i Sang,
 — — Kl. 4 Lærermøde.

Mandag den 14de Juli Kl. 10 bekendtgjøres Udfaldet af Eksamen. Samme Dag Kl. 1 prøves nye Disciple.

Fredag den 15de August Kl. 8 begynder Undervisningen i det nye Skoleaar.

Til at overvære de mundtlige Prøver og Slutningshøjtideligheden indbydes enhver, der har Interesse for Skolen og dens Virksomhed.

Frederiksborg lærde Skole i Juni 1873.

C. Berg.